

ОПШТИНА ЉУБОВИЈА

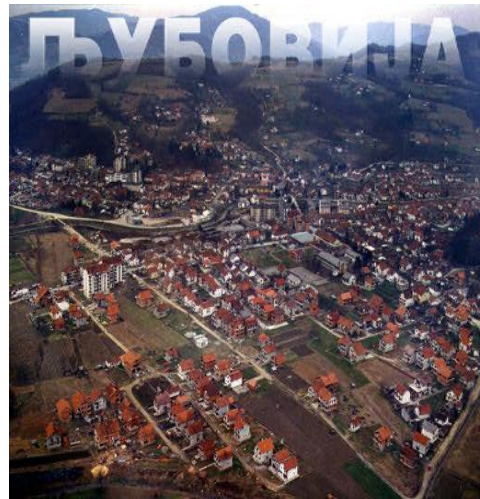
СТРАТЕГИЈА ЛОКАЛНОГ ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА ОПШТИНЕ ЉУБОВИЈА ЗА ПЕРИОД 2013. – 2022. ГОД.

Љубовија, 2013. Године

Стратегија одрживог развоја општине Љубовија је општи стратешки план развоја који треба да пружи смернице и подстицаје за будући развој општине. Временски период за имплементацију Стратегије је 2013. – 2022. године. Методологија коришћена у изради Стратегије одрживог развоја општине креирана је у оквиру пројекта *Exchange 2* (2008. – 2010. године) у циљу методолошке стандардизације процеса стратешког планирања у Србији, а у чијој изради су учествовала најрелевантнија министарства Владе Републике Србије и међународни развојни партнери.

Стратегија одрживог развоја је резултат тимског рада чланова из општине Љубовија, Пројекта *Exchange 3* који финансира ЕУ, а спроводи Стална конференција градова и општина, и Регионалног центра за животну средину, који финансира Министарство спољних послова Финске и консултантске фирме MAXIMA CONSULTING из Београда.

Израду стратегије је иницирала општина Љубовија и за то добила подршку од програма *Exchange 3* који финансира Европска Унија а спроводи Стална конференција градова и општина (СКГО), и који у оквиру своје компоненте 1 даје подршку локалним самоуправама у изради стратегија одрживог развоја. У међувремену, општина Љубовија је укључена у пројекат “Образовање за одрживи развој на Западном Балкану“, који имплементира Регионални центар за животну средину (REC), финансираним од стране Министарства спољних послова Финске, са још 24 општине из слива реке Дрине (из Србије, Босне и Херцеговине и Црне Горе). Регионални центар за животну средину је у оквиру овог пројекта покренуо програм подизања капацитета општинских управа кроз практичну структурирану подршку партнерским општинама, која је укључивала серију тренинга, техничке подршке и планирања као и пружања подршке у погледу израде стратегија за локални одрживи развој, али и других стратешких докумената или њихових акционих планова. Поред овога посебна компонента пројекта је била усмерена на основне школе у овим општинама, с циљем позиционирања истих на бази локалних услова и потреба, како би се максимизирали локални потенцијали ради достизања одрживог развоја.

У читавом процесу планирања примењиван је партиципативни приступ, у којем су локални актери, а пре свега представници општине Љубовија и других релевантних институција, узели активно учешће, дајући драгоцене смернице за овај стратешки документ.

А. Општина Љубовија

1. Мирослав Мићић, председник општине Љубовија
2. Видоје Јовановић, заменик председника општине Љубовија
3. Младен Ђокић, дипл. економиста - сарадник за ЛЕР и координатор на изради Стратегије
4. Митар Јовић, инспектор за заштиту животне средине
5. Мирјана Арсеновић, комунални инспектор

6. Милисав Вићентић, стручни сарадник за пољопривреду
7. Ивана Димитрић, дипл. економиста – сарадник за ЛЕР
8. Мићо Бабић, дипл. економиста – сарадник за ЛЕР
9. Александар Перић, дипл. инжењер грађевине

Б. Регионални центар за животну средину (REC)

1. Др Радоје Лаушевић, директор пројекта
2. Срђан Сушић, менаџер пројекта
3. Саша Солујић, чланица пројектног тима
4. Зорица Кораћ, чланица пројектног тима
5. Ивана Томашевић, чланица пројектног тима
6. Андреа Беванда-Хрво, чланица пројектног тима
7. Мира Васиљевић, чланица пројектног тима

Ц. МАКСИМА КОНСАЛТИНГ (MAXIMA CONSULTING), Београд

1. Јасмина Крунић
2. Др Ана Јоловић
3. Др Роберт Молнар

Д. Стална конференција градова и општина

1. Александар Маринковић
2. Санела Вељковски

Е. Партнери

1. Центар за социјални рад „Љубовија“ Љубовија, директор Верица Милутиновић
2. Основна школа „Петар Враголић“ Љубовија, директор Светлана Шишић
3. Средња школа „Вук Караџић“, директор Влајко Мићић
4. Библиотека „Милован Глишић“ Љубовија, директор Милојко Ивановић
5. Јавно предузеће за управљање грађевинским земљиштем и путевима „Љубовија“ Љубовија, директор Здравко Томић
6. Јавно-комунално предузеће „Стандард“ Љубовија, директор Петар Рађеновић

ЛИСТА СКРАЋЕНИЦА

РЕС – Регионални центар за животну средину
УН – Уједињене нације
ЕУ – Европска унија
РСЗ – Републички завод за статистику
НСЗ – Национална служба запошљавања
ЈП „Љубовија“ – Јавно предузеће за управљање грађевинским земљиштем и путевима
ЈКП „Стандард“ – Јавно-комунално предузеће
ПП – Просторни план
ГУП – Генерални урбанистички план
ППОВ – постројење за пречишћавање отпадних вода
МППОВ – мини постројење за пречишћавање отпадних вода
ЦВС – централни водоводни систем
КЦС – канализациона црпна станица
МХЕ – минихидроелектрана
ЕС – еквивалентни становници
МДК – максимално дозвољене концентрације

Преамбула (2013. год.)

Општина Љубовија предузима значајне кораке у планирању сопственог одрживог развоја у складу са постојећим законским оквирима и савременим европским и светским токовима. Данас је суштински елемент у било којој земљи јачање локалних капацитета и развијање свести у циљу локалног одрживог развоја.

Национални стратешки документ у овој области је Стратегија одрживог развоја Србије,¹ која дефинише одрживи развој као циљно оријентисан, дугорочан, непрекидан, свеобухватан и синергетски процес који утиче на све аспекте живота (економски, социјални, еколошки и институционални) на свим нивоима. У стратегији се потенцира израда модела који на квалитетан начин задовољава друштвено-економске потребе и интересе грађана, а истовремено уклања или знатно смањује утицаје који прете или штете здравој животnoj средини и природним ресурсима.

У међувремену, општина Љубовија израдила је и усвојила значајна стратешко-планска документа, међу којима су: Просторни план општине Љубовија, Локални еколошки акциони план (ЛЕАП), Стратегија развоја социјалне заштите, Локални план за унапређење положаја избеглих и интерно расељених лица, Локални акциони план за младе, Локални план акције за децу, Локални план запошљавања општине (детаљан списак стратешких докумената представљен је као посебан прилог у анексу).

Претходно наведени документи представљају основ за израду Стратегије одрживог развоја општине Љубовија за период 2013. до 2022. године (у наставку: Стратегија).

Изради ове Стратегије приступило се систематски и у партнерству са Регионалним центром за животну средину и другим локалним актерима. 2009. године потписан је Уговор о разумевању између општине Љубовија и REC-а чиме се и званично кренуло у реализацију овог дела пројекта у којем је предвиђена израда Стратегије одрживог развоја.

Да би се стекли и други неопходни предуслови за израду Стратегије, Скупштина општине Љубовија је **12.12.2011.** године донела Одлуку о приступању изради Стратегије.

На седници од _____ 2013. године Скупштина општине Љубовија усвојила је Стратегију, чиме је она постала и њен званични документ.

Општина Љубовија

¹ www.odrzivi-razvoj.gov.rs

Порука председника општине

Поштовани суграђани,

Предуслов за развој сваке локалне средине је постојање реалних и одрживих планова. Општина Љубовија, као уосталом и читаво наше друштво, се налази пред великим изазовима. Све то изискује одговоран приступ стратешком планирању и коришћењу расположивих ресурса.

Разлог због ког смо кренули у поступак израде овог стратешког документа је јасна процена потенцијала општине Љубовија, идентификовање области у којима можемо да остваримо напредак, оно што представља перспективу развоја овог краја. Акценат је стављен на одређивање кључних области за унапређење квалитета живота становништва.

Стратегија локалног одрживог развоја општине Љубовија заснована је на партиципативном приступу што подразумева директну укљученост у целокупан процес свих јавних, цивилних и приватних заинтересованих страна из области привреде, пољопривреде, туризма, друштвених делатности, невладиног сектора, локалне самоуправе и заштите животне средине.

Вишемесечни процес израде Стратегије локалног одрживог развоја општине Љубовија за период 2013.-2022. године успешно је завршен. Значајно је да су свој допринос у изради овог документа дали представници јавних институција и предузећа, привреде, невладиног сектора, политичких странака, а све то уз велику подршку Сталне конференције градова и општина и Регионалног центра за животну средину (REC) на чему се посебно захваљујемо.

Израдом стратегије су постављени оквири, али најтежи део тек предстоји, а то је спровођење планираних и зацртаних циљева.

Позивам све грађане да дају свој допринос у остварењу стратегије како бисмо значајно побољшали квалитет живота у нашој локалној заједници.

С поштовањем,

**Председник општине Љубовија
Мирослав Мићић**

У Љубовији, _____ 2013. године

Садржај

ПРЕАМБУЛА	5
ПОРУКА ПРЕДСЕДНИКА ОПШТИНЕ	6
1. ОПШТИ ПОДАЦИ О ОПШТИНИ	8
1.1 Административни и географски положај	8
1.2 Кратак историјат Општине Љубовија	13
1.3 Општи подаци о становништву	13
1.4 Локална самоуправа	16
2. ИНДИКАТОРИ (Економски развој, становништво, образовање, квалитет живота и животна средина)	20
3. ЕКОНОМСКИ РАЗВОЈ	
3.1 Опис тренутне ситуације	21
3.1.1 Локална привреда	21
3.1.2 Пољопривреда	29
3.1.3 Туризам	34
3.1.4 Инфраструктура	46
3.1.5. Развој МСП и предузетништва	63
3.2 SWOT анализа – ЕКОНОМСКИ РАЗВОЈ	64
4. СТАНОВНИШТВО, ОБРАЗОВАЊЕ И КВАЛИТЕТ ЖИВОТА	
4.1 Опис тренутне ситуације	66
4.2 SWOT анализа – СТАНОВНИШТВО, ОБРАЗОВАЊЕ И КВАЛИТЕТ ЖИВОТА	75
5. ЖИВОТНА СРЕДИНА	
5.1 Опис тренутне ситуације	77
5.2 SWOT анализа –ЖИВОТНА СРЕДИНА	97
6. ДЕФИНИСАЊЕ СТРАТЕГИЈЕ	
6.1 Изјава о визији одрживог развоја	99
6.2 Дефинисање приоритета, стратешких циљева и програма	100
7. АКЦИОНИ ПЛАН	108
7.1 Преглед приоритетних пројеката планираних по буџету општине	139
8. МОНИТОРИНГ И ЕВАЛУАЦИЈА	147
АНЕКСИ	149
• Индикатори	150
• Преглед важећих стратешких докумената	174
• Одлука/решење о изради Стратегије одрживог развоја	176
• Решења о мониторингу и евалуацији	177
• Одлука о усвајању Стратегије	178

1. Општи подаци о општини

1.1 Административни и географски положај

Подручје општине Љубовија се налази на крајњем западном делу Србије. Територија Општине је у саставу крупније регионалне административне јединице, Мачванског округа коме гравитира у економском, привредном и културном погледу. Према првим резултатима пописа из 2011. године Општина има 14.469 становника са 27 насеља просечне величине око 536 становника и захвата површину од 356 km². Град Љубовија је центар општине са 3.929 становника. Густина насељености општине је око 40,6 становника по km². У односу на претходни попис из 2002, када је број становника био 17.052. становника, ово представља пад већи од 15%!

Област је претежно брдско-планинска, док се мањи делови равничарских и брежуљкастих терена налазе у долини реке Дрине.

Општина Љубовија са двадесет седам насеља, спада у ред економски неразвијених подручја. С обзиром на орјентисаност становништва на пољопривредну производњу, у укупном доходу пољопривреда заједно са шумарством, ловом и водопривредом учествује са 50,85%, прерађивачка индустрија 23,23%, трговина 3,48%, грађевинарство 2,98% и остале делатности са 19,46%.²

Западну границу територије општине Љубовије представља река Дрина (граница Србије), са источне стране налазе се општине Ваљево и Осечина, на северу се налазе општине Крупањ и Мали Зворник, док на југу овог подручја, границу представља општина Бајина Башта.

По површини територије, броју становника и насеља, општина Љубовија се сврстава у мање општине у Србији. Обухвата 0,64% територије, у њој живи 0,20% становништва.

Општина Љубовија има солидан положај када је у питању саобраћај који се првенствено ослања на најпогоднији правац, а то је комуникација долином реке Дрине (север-југ), којим се ово подручје укључује у друмске и друге комуникационе системе. Главну путну мрежу чине:

- магистрални пут М-19 север-југ, деоница Мали Зворник-Љубовија-Бајина Башта који се укључује у шире магистралне саобраћајнице;
- магистрални пут М-127, такође правац север, везује магистрални пут М-19 преко Грачанице и Крупња са магистралним путем Лозница-Ваљево-Лазаревац;
- регионални пут Р-113, источни правац, Љубовија-Пецка-Причевић. Овај пут полази од магистралног пута М-4 Лозница-Ваљево-Лазаревац и укључује се на магистралну саобраћајницу М-19.

² Извор: Општине у Србији 2006. године, РЗС

Подручје општине Љубовија је повезано са Републиком Српском, мостом на реци Дрини.

Путну мрежу подручја општине допуњује мрежа локалних путева.

Основна ограничења везана за саобраћајну инфраструктуру су застарелост технологије, превозних средстава и опреме, као и недостатак инвестиција у дотрајале путеве.

1.1.1 Релјефне карактеристике

Релјеф Љубовијског краја одређује превасходно положај овог краја на додиру двеју великих геолошких и предеоних целина овог дела Европе-равница на северу (Панонска низија) и планинске зоне на југу. У висинском погледу могу се уочити три доминантне целине:

- долина Дрине са приобалним ниским појасом надморске висине 185,00 m,
- ниско и средње побрђе које чине брежуљкасте форме нижих падина Подрињско-Ваљевских планина са једне стране и Соколских планина са друге стране. Обележје овог релјефа су заталасане површи испресецане долинама многобројних водотока.
- планинско и припланинско подручје ослоњено на ланац Подрињско-Ваљевских планина Медведник (1204 m), Бобија (1272,0 m), Соколске планине (973,00 m). Ово подручје одликује густа и развијена речна мрежа и благо терасасто спуштање терена у правцу долина реке Љубовије, а затим Дрине.

Највећи део планинског масива на територији општине Љубовија изграђен је од тријасних кречњака и дијабаз-рожњачке формације. Преко старије подлоге лежи горњокредна серија представљена претежно спрудним масивним и банковитим кречњацима, затим лапоровитим кречњацима, лапорцима и конгломератима. На простору Соколске планине доминира врх од 973,00 m.

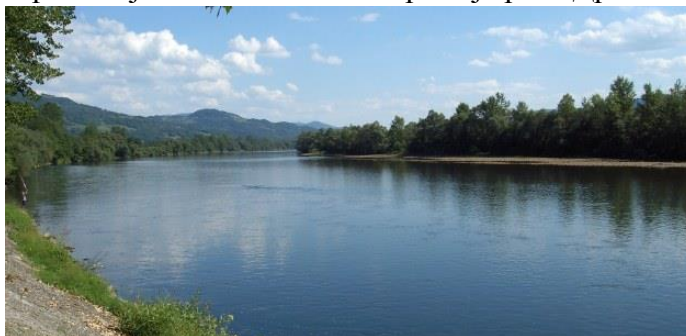
Дринској области припада пространи пешчарско шкриљасти комплекс са наизменичним смењивањем пешчара и разноврсних шкриљаца у хоризонталном и вертикалном правцу.

1.1.2 Водни ресурси

Највећи део територије Љубовијске општине богат је површинским водама. Густа речна мрежа је доминантно везана за слив Дрине.

Подручје Општине, с обзиром на брдовитост и стрменитост терена има веома богату хидрографску мрежу водотока, а реципијент за све токове и реке је река Дрина.

Река Дрина је богата са водом чији хидроенергетски потенцијал износи око 20% од укупног потенцијала Србије. Корито реке Дрине на подручју општине Љубовија, претежно је усечено и песковито - шљунковите формације алувијума, због велике потискујуће снаге воде, дно и обале су нападнуте, па долази до одношења

песка и шљунка и њиховог таложења у акумулационом језеру Зворничке хидроелектране.

Најзначајнији водотоци су реке Дрина и Љубовија. Атрактиван морфолошки израз пружају ове две планинске реке, које су својим токовима дубоко усечене у масивне стене, што овим деловима даје одлике клисуре, а понекад и кањонски карактер (долина реке Трешњице) изнад којих се издижу на неким деловима чак вертикалне долиненске стране.

Осим ове две реке, на подручју Општине постоје сливови следећих водотокова: Трешњица, Буковичка река, Грабовички поток, Грачаничка река, Узовничка река, Селаначка река и Лукавица. Поред тих водотока на подручју општине Љубовија постоји већи број мањих потока. Укупно на подручју слива реке Љубовије је регистровано 176 бујичних водотокова.

Опште карактеристике свих водотокова (река и потока) на подручју Општине је да имају велике по дужини падове корита и велике падове сливних површина, да су им корита доста кривудава и обрасла у растиње, да им је доток врло брз и хировит и да се на регулацији њихових корита, до сада скоро није ништа урадило. За време јачих киша и отапања снегова, ове реке и потоци нагло надолaze, тако да њихове велике воде носе све што стоји на њиховом путу. При томе носе и веће количине вучног наноса, које реке услед пада кинетичке енергије таложе у доњем току у облику кегла. На свим тим рекама и поточима не постоји нити једна водомерна станица која би регистровала водостај и протицаје, као и принос наноса.

1.1.3 Карактеристике насеља општине Љубовија

Урбано насеље Љубовија

Према познатим урбанистичким моделима, насеље Љубовија има низ карактеристика тзв. "малог идеалног града" у коме су све дестинације мање од три километра и омогућују пешачка кретања становништва при задовољавању стандардних потреба. Условно велике густине становања су последица рационалног коришћења земљишта, геоморфолошких услова и раније израђене и спроведене просторно-планске документације, која је значајно утицала на развој насеља.

Љубовија има укупно око 9.300 м јавних саобраћајница у склопу насељске уличне мреже. Растојање између регулационих линија креће се од 7-20 м тако да се под путним земљиштем

(коловози, банке, заштитни појас саобраћајнице, травњаци, дрвореди, и пешачке стазе), налази око 125.000 м² (односно 12,5 ха) при чему просечно растојање између регулационих линија износи 13,5 м.

Од ове површине око 60.000 м² је под коловозом, око 12.100 м² је под тротоарима-пешачким стазама, а остале површине су банке, улични јаркови и зелени заштитни појас.

У односу на остала насеља у општини, Љубовија има знатно виши ниво развијености. Највећи део привредних активности јој гравитира, стандард становања је изнад општинског просека. Значајан део насељског инфраструктурног система је већ изграђен, а функционална насељска опрема грађена је тако да задовољава потребе већег дела становништва општине. Овакав несклад у развоју појединих делова општине условио је да Љубовија као насеље постане подручје на које се досељава значајан број нових становника.

Рурална насеља

У хијерархијској мрежи насеља у рурални тип насеља општине изузев Љубовије и у вертикалној организацији издвајамо:

1. Сеоске центре I реда
2. Сеоске центре II реда
3. Сеоска насеља.

Сеоски центри I реда

Према условима досадашњег и планираног развоја, природних потенцијала и ресурса, миграција и географских карактеристика, у категорију сеоских центара I реда пројектују се насеља Црнча, Узовница и Врхпоље.

Ова насеља имају улогу секундарних носилаца развоја и од значаја су за равномеран развој просторног система општине. Развој рударства, интензивирање пољопривредне производње, и изградња капацитета у ван-аграрним делатностима са одређеним бројем радних места, утицаће на даљи развој што ће за последицу имати укупно повећање стандарда становања. Истовремено у сеоским центрима I реда део својих потреба задовољаваће и становништво гравитирајућих насеља.

У смислу комуналног опремања ових насеља, неопходне су акције ка груписању стамбених објеката како би се створили услови за градњу инфраструктурне мреже.

Сеоски центри II реда

Сеоски центри II реда су сеоска насеља од којих се у наредном периоду очекује значајна трансформација. Ови сеоски центри имају значајну улогу у привредним, просветно-културним, административним и другим функцијама, у планинском делу Општине.

На одређење при одабиру сеоских насеља II реда у хијерархијској мрежи насеља општине, имали су посебан утицај географски положај насеља у планинском делу општине и достигнути ниво развијености. Овој категорији насеља припадају села Доња Оровица и Горња Трешњица. Бољом насељском опремом ова насеља моћи ће да задовоље део потреба гравитирајућег становништва и на посредан начин ће утицати на ублажавање негативних кретања становништва општине.

Сеоска насеља

Сеоска насеља су стамбено производне јединице углавном традиционалног типа. Величина ових насеља и ниво развијености су различити али је за готово сва карактеристично да се ради о насељима разбијеног типа. Велике површине на којима су ова насеља формирана, представљају отежавајући фактор за њихов урбани развој.

У процесу трансформације најдаље су отишла насеља која непосредно гравитирају општинском центру Љубовији и магистралним и регионалним саобраћајницама. Карактеристично је за сеоска насеља да у периоду од последњих 30 година бележе стално опадање броја становника, што је за последицу имало перманентно опадање стандарда становања. Из тих разлога ова подручја представљају слабије развијен део општине.

За општи развој сеоских насеља од изузетног је значаја градња модерних саобраћајница којима би се омогућила кретања становништва и робе, што би смањило одлив сеоског становништва у већа места и повећало општи стандард живљења. У циљу очувања животне средине потребно је обезбедити простор за елементе комуналне опреме: гробље, депоније и сточна гробља.

У наставку је дат табеларни преглед насеља на подручју општине Љубовија са подацима о броју становника према попису из 2002. године и резултатима пописа из 2011. године:

НАЗИВ НАСЕЉА	Попис 2002.	Попис 2011.	ТИП НАСЕЉА
Љубовија	4130	3929	Урбано
Врхпоље	985	919	Сеоски центри I реда
Црнча	1213	951	
Узовница	914	797	
Лоњин	337	324	
Читлук	941	870	
Доња Оровица	424	304	Сеоски центри II реда
Горња Трешњица	291	252	
Берловине	276	226	Сеоска насеља
Горња Љубовија	442	354	
Горња Оровица	415	301	
Горње Кошље	649	532	
Грачаница	465	371	
Грчић	334	257	
Доња Буковица	-	-	
Доња Љубовија	951	832	
Дрлаче	430	311	
Дубоко	485	418	
Леовић	318	201	
Оровичка планина	201	178	
Поднемић	420	367	
Постење	383	309	
Рујевац	522	353	
Савковић	321	203	
Сарићи	-	-	
Селанац	485	383	
Скрајник	-	-	
Соколац	104	72	
Торник	168	129	
Цапарић	448	326	
УКУПНО	17052	14469	

Извор података: Попис становништва, РЗС

1.2 Кратак историјат општине

Љубовија (Азбуковица) је била насељена још у праисторији о чему сведоче налази из надгробних хумки у Лоњину и градинска насеља из Рујевца. У време Римског царства крај је припадао провинцији Далмацији, путевима је повезивао Домавију и Сингидунум.

Кроз средњи век Азбуковица је била у саставу Византије и српских држава. У званичним документима, најстарији за сада познати помен Липника је из 1319.године. У ово подручје Турци су дошли одмах после пада Смедерева, 1459.године. Због значаја рудника Црнча овај крај је био царски хас који је по највећем селу добио назив хас Буковица, па је вероватно и због тога добио назив Азбуковица. Турци ће утврдити, ојачати и населити средњовековну тврђаву Соко град која ће бити неосвојива све до предаје 1863.године када је и порушена. Љубовија је 1860.године постала среско место, а 1871.године, указом Милана Обреновића, варошица. Међутим, већ 1896.године хировита Дрина ће Љубовију сравнити са земљом и она се од тада развија на данашњем месту, око три километра узводно и мало удаљена од Дрине.

У Првом светском рату народ овог краја много је страдао у одмаздама после великих битака на Гучеву и Мачковом камену. Неколико села испод Мачковог камена дочекало је крај рата без половине мушког становништва.

У Другом светском рату Азбуковчани су учествовали од 1941.године у оба покрета - четничком и партизанском, али ће због овог првог читав крај 30 година испаштати, потпуно занемариван од стране Федерације, односно виших органа власти нове државе.

За почетак модерне здравствене заштите у Љубовији везује се 1906. година, када је декретом Краљевине Србије у Љубовији основана болница, чија зграда и данас постоји, а користи се за смештај избеглих и расељених лица са простора бивше СФР Југославије.

1.3 Општи подаци о становништву

Број и национална структура становништва

Према резултатима пописа из 2011.године на територији општине живи 14.469 становника са доминантним српским становништвом и становништвом православне вероисповести. Наиме, у погледу **националног** састава, становништво општине Љубовија је доста хомогено. Узимајући у обзир податке пописа из 2011. године Срби учествују у укупном становништву са 97,51%, док остатак од 2,49% чине националне

мањине међу којима се по броју највише истичу Роми којих је према датом попису било 171 или 1,18%.

Густина насељености

Општина има 14.469 становника или 40,6 становника по km², па је густина насељености по km² мања у односу на републички просек од 81,3 становника по km².

Старосна структура

Просечна старост становништва на нивоу целе општине је 42,7 година.

Старосна структура општине по попису 2011. године представљена је у наредној табели:

ОПШТИНА	Укупно	0-19 година	20-39 година	40-59 година	Преко 60 година
Љубовија	14.469	2868	3452	4668	3481

Извор података: Старост и пол 2012. године, Попис становништва 2011., РЗС

Удео становништва старости до 20 година у укупном становништву општине износи 19,82%, становништва од 20-40 година 23,86%, становништва од 40-60 година 32,26% и становништва преко 60 година старости 24,06%.

Родна структура

На основу података који се односе на званичне пописе становништва може се констатовати да развој становништва општине Љубовија у којој према резултатима пописа живи 17.052 становника, од којих 50,74% женског и 49,26% мушког, бележи следеће тенденције које се огледају у продубљивању следећих демографских процеса:

Табела: Број становника, полна структура

Подаци/попис	1991		2002		2011	
Полна структура	М	Ж	М	Ж	М	Ж
Број становника	9314	9077	8653	8399	7295	7174
Структура према броју деце (0 – 18)	4933		3768		2868	
Укупно	18.391		17.052		14.469	
I Извор података: Општине у Србији, РЗС						

- упоредним подацима из пописа 2002. и 2011. године бележи се пад становништва на простору општине Љубовија (–2.583)
- евидентан је тренд демографског старења – просечна старост становништва у општини Љубовија је 42,7 година,
- 19,82 % укупне популације чине деца и млади до 18.година.

Полна структура становништва је у односу 49,58% женске, наспрам 50,42% мушке популације.

Демографска кретања

Према статистичким подацима Републичког Завода за статистику, број становника растао је само у периоду између два послератна пописа (1948-1953. год.), иначе, општина Љубовија је имала неповољне популационе карактеристике у периоду 1953-1991. година. Буран раст броја становника у послератном периоду је последица високог природног прираштаја. Након тог периода, позитивног демографског развоја, наступа велика промена када су у питању популациона кретања, нарочито после 1961. године где је изражен пад природног прираштаја и појава нагле миграције становништва овог краја (за 20 година мигрирало је преко 9000 лица, нарочито у периоду између 1961-1971. године. Један од узрока високог степена миграције је усвајање економске реформе у тадашњој Југославији, након које је становништво одлазило на рад у иностранство.

Од 27 насеља 2 припадају трећој миграционој зони. Овде се број становника повећао за 2,8 пута, а број домаћинстава за 2,69 пута. У осталих 25 села која припадају четвртој миграционој зони, број становника се смањило за око 30%, а број домаћинстава се повећао за око 4 %. Број становника се после 1948.-1981. године, смањило за око 19 % а у периоду 1981.-1991. године за даљих 8% (Пољопривредни атлас Србије-1994. године).

Назив насеља	2011.	2002.	1991.	1981.	1971.	1961.	1953.	1948.
Општина Љубовија	14469	17052	18391	19890	21689	25009	25541	24448

Наталитет и имиграције као чиниоци повећања броја становника, нису могли да издрже борбу са морталитетом и емиграцијом. Такво стање је и данас где фактор ниског наталитета има главни утицај на смањење укупног становништва, док миграциона кретања више немају велико учешће на крајњи биланс.

Природни прираштај као директан резултат наталитета и морталитета, за цео период износио је у просеку 5⁰/₀₀, док за период од последњих десет година има негативну вредност.

Старосна и полна структура формирају се као резултат дугогодишњих промена наталитета, морталитета и миграција. Полна структура у ранијем периоду имала је негативне тенденције које су се манифестовале падом учешћа женског пола у укупном становништву. Узрок томе је повећан одлив женског младог становништва из ове Општине, тако да је повећано учешће мушког становништва од 48,2% (1961. године) на 49,5% (1971. године) и даље 51,4 % (1981. године). Према подацима пописа из 1991. године учешће мушког становништва износило је 50,6 %.

Дугогодишњи пад наталитета и веома изражена стопа емигрирања млађег становништва произвели су велики пад учешћа младог становништва до 19 година и наравно, повећање средовечног становништва од 40-59 година и старог (преко 60 година).

1.4 Локална самоуправа

У складу са Законом о локалној самоуправи („Службени гласник РС“, број 129/07), општина је дефинисана као основна територијална јединица у којој се спроводи локална самоуправа. Организација локалне самоуправе општине Љубовија успостављена је адекватно Закону о локалној самоуправи, Статутом општине Љубовија и другим законским актима и одлукама. Општина Љубовија на својој територији има 22 регистроване месне заједнице, 10 месних канцеларија и 24 катастарске општине. Општинска тела су Скупштина општине, Председник општине, Општинско веће општине Љубовија и служба Општинске управе општине Љубовија.

Скупштина општине је највиши орган Општине који врши основне функције локалне власти, утврђене Уставом, законом и статутом. Скупштина општине има председника Скупштине који организује рад Скупштине општине, сазива и председава њеним седницама.

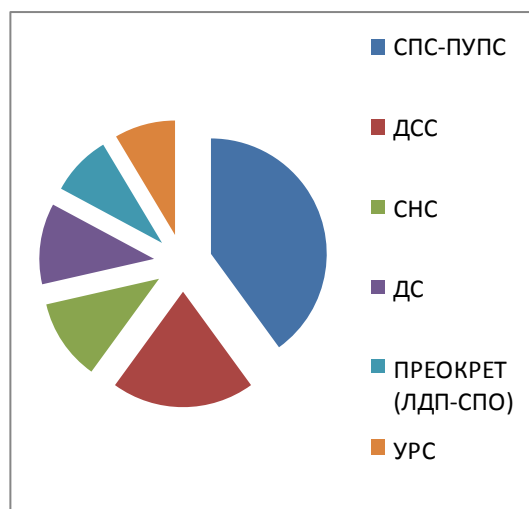
Скупштина општине Љубовија има 35 одборника, који на седницама, а у складу са законом, доносе правне акте и одлуке неопходне за функционисање локалне самоуправе. Између осталих, најважнији послови који спадају у домен Скупштине општине везани су за доношење статута општине, буџета, оснивање и надзор комуналних и других јавних предузећа, као и постављање руководећих кадрова у општинским службама.

Председник општине има извршну функцију у општини. У домену своје функције и надлежности које су дефинисане Законом, Статутом и другим актима општине, Председник општине обавља низ послова од којих треба споменути најважније: представљање и заступање општине, усмеравање и усклађивање рада Општинске управе, наредбодавац је за извршење буџета, као и председавање седницама Општинског већа. Председник општине има заменика који га замењује у случају његове одсутности и спречености да обавља своју дужност, као и два помоћника председника.

Општинско веће - Општинско веће има 11 чланова од којих Скупштина општине бира 9 чланова, док су председник Општине и заменик председника Општине чланови Општинског већа по функцији.

Општинско веће у оквиру своје надлежности између осталих функција, утврђује предлоге одлука и других аката које доноси Скупштина општине, непосредно извршава одлуке и друге акте које доноси Скупштина општине, има за циљ да усклади рад председника општине и Скупштине општине, изврши контролно-надзорну функцију над радом општинске управе, као и да утврди законитост донешених аката општинске управе.

Чланови Већа општине Љубовија нису распоређени по надлежностима за поједине области.

Закон прописује да локална управа може да има организационе јединице и у оквиру своје интерне структуре. Начелник управе је водеће лице у локалној управи и њега поставља Скупштина општине.

Права и обавезе општине регулише Закон о локалној самоуправи (Члан 18). Осим задатака и активности наведених у члану 18. Закона о локалној самоуправи, Република може да пренесе и неке друге функције на локалну самоуправу.

Општинска управа, као јединствена служба, образована је за непосредно спровођење и извршавање закона, општинских и других прописа, као и омогућавање остваривања права грађана. У Општинској управи општине Љубовија образују се три одсека и то:

1. Одсек за општу управу и друштвене делатности,
2. Одсек за привреду и финансије,
3. Одсек за инспекцијске послове.

За обављање одређених послова из надлежности општине, у оквиру одсека за општу управу образују се месне канцеларије за следећа подручја:

1. Месна канцеларија Узовница, за насељено место Узовница
2. Месна канцеларија Црнча, за насељено место Црнча
3. Месна канцеларија Селанац, за насељено место Селанац и Рујевац
4. Месна канцеларија Доња Оровица, за насељено место Доња Оровица, Горња Оровица, Оровичка Планина, Горња Љубовиђа, Торник
5. Месна канцеларија Савковић за насељено место Савковић и Торник
6. Месна канцеларија Горње Кошље за насељено место Горње Кошље
7. Месна канцеларија Цапарић за насељена места Цапарић, Леовић и Врхпоље
8. Месна канцеларија Горња Трешњица за насељена места Горња Трешњица, Дрлаче
9. Месна канцеларија Грачаница за насељена места Грачаница, Постење, Соколац
10. Служба у Љубовији за насељена места Љубовија, Доња Љубовиђа, Лоњин, Дубоко, Кашице, Поднемић.

У самој Општинској управи општине Љубовија је запослено 59 радника. Квалификациона структура запослених лица у Општинској управи је следећа: ВСС – 19, ВШС – 9, ССС – 18 и осталих – 13.

У оквиру Општинске управе општине Љубовија од 01.01.2008. године постоји и ради Подружни центар за рурални развој општине, а од 2008. године основана је и ради Канцеларија за младе општине Љубовија.

Осим Закона о локалној самоуправи, Скупштина Србије сваке године доноси Закон о буџету, којим се регулише висина трансферних средстава која се пребацују локалним самоуправама. Пошто је општина Љубовија једна од најнеразвијенијих општина у Србији, највећи део локалног буџета се састоји од средстава пребачених од

централне власти и уступљених пореза на личне доходке, док су локални приходи који су директан приход општине веома мали. Порези на додатну вредност се наплаћују на републичком нивоу и затим се дозначавају општини.

Принцип родне равноправности у локалној самоуправи

У Општинској управи се поштује принцип равноправности и обезбеђена је потпуна заступљеност оба пола. Пре свега ако се посматра родна структура запослених у Општинској управи општине Љубовија, од укупног броја запослених (59), запослених мушкараца има 33, а запослених жена 26. Ако би се родна структура приказала и кроз квалификациону структуру запослених, добио би се следећи приказ:

Општинска управа	НКВ	КВ	ВКВ	ССС	ВШС	ВСС	Свега
Мушкарци	5	4	1	8	4	11	33
Жене	2	1	/	10	5	8	26
Укупно	7	5	1	18	9	19	59

Извор података: Рачуноводствена служба општине Љубовија, децембар 2012. године

Међу члановима Општинског већа као извршног органа власти нема жена. Укупан број чланова Општинског већа је 11.

Међу одборницима Скупштине општине Љубовија као највишег органа власти је 23 мушкарца и 12 жена.

На основу наведеног, могло би се закључити да је, и поред повољне родне и квалификационе структуре међу запосленим лицима Општинске управе, мали број жена укључен у највише нивое одлучивања, а самим тим и у доношење фундаменталних одлука на територији општине.

Обзиром на напред наведене чињенице које описују тренутну ситуацију у општини Љубовија, као основни проблем би се могао навести мали утицај жена на доношење важних стратешких одлука на нивоу локалне самоуправе у свим областима. С друге стране, тај исти проблем праћен је донекле и недовољном заинтересованошћу истих да се знатно активније укључе у процес одлучивања и доношења мера и механизма који би допринели одрживом развоју локалне заједнице.

У том циљу, у општини Љубовија решењем од 04.11.2011. године образована је **Комисија за родну равноправност** као локални механизам и од тада је ово тело реализовало низ активности на промовисању принципа родне равноправности, информисању доносилаца одлука и шире јавности. Наведено тело било је иницијатор у формирању Е – клуба за жене, у оквиру пројекта који је подржала Управа за родну равноправност и Шведска влада, што је индикатор активности Комисије за родну равноправност и сарадње са другим институцијама и препознавање интереса жена, посебно у сеоским срединама.

На подручју општине Љубовија као значајан субјекат у том смислу, поред Комисије за родну равноправност, јавља се и **Удружење жена „Вила“ Љубовија**. Удружење је иницијатор многих активности у вези са уређењем и очувањем локалне средине. Акције на уређењу околине, управо је започело Удружење жена „Вила“, односно група жена, ентузијаста која је дала битан допринос на организовању акција и грађана, на развоју свести за уређење земљишта, водотока, тротоара, пољских путева итд.

Буџет општине

Преглед прихода општине

Година	Укупан приход (РСД)	Укупан приход по главни становника (РСД)
2007.	177.130.000,00	11.386
2008.	187.492.000,00	12.324
2009.	175.848.000,00	11.797
2010.	234.531.000,00	16.047
2011.	262.858.000,00	18.167
2012.	398.100.000,00	27.514

Извор података: „Општине у Србији“, Републички завод за статистику и рачуноводствена служба општине Љубовија.

Планирани приход Општине у 2013. години износи 533.800.000,00 динара.

Интернет презентација

Општина Љубовија има своју званичну Интернет презентацију на адреси: www.ljubovija.rs. На њој се могу наћи основни подаци о самој општини, локалној самоуправи, туризму, стратешким плановима развоја у Општини и др. На презентацији се могу прочитати и најновије вести од значаја за Општину, преузети релевантни документи, фотографије и видео записи у електронској форми, а омогућен је и контакт путем електронске поште са надлежнима у Општини. Званична е-mail адреса општине је opsljub@ptt.rs.

2. Индикатори (економски развој, становништво, образовање, квалитет живота и заштита животне средине)

За потребе приказа почетног стања пре имплементације ове Стратегије, а нарочито за ефикасно праћење резултата насталих њеном имплементацијом, поред пројектних индикатора којима ће се мерити остварење резултата сваког појединог пројекта из акционог плана, одабрано је 27 кључних индикатора којима ће пратити напредак у стању животне средине, економског развоја, друштвеног развоја становништва, образовања и квалитета живота. На основу вредности тих индикатора могу се донети значајни закључци и могућности које следе из истих о полазној основи за одрживи развој, као и помацима у та три сектора током имплементације Стратегије, што ће бити задатак мониторинга и евалуације тог процеса. Због тога је њихов одабир извршен веома пажљиво и то тако да испуњавају основне критеријуме релевантности и доступности. Сви селектовани индикатори (укупно 27, односно 10 из области економски развој, 9 из области становништво, образовање и квалитет живота и 8 из области животна средина) дати су у посебном прилогу на крају ове Стратегије. Из приложених података може се приметити да у општини Љубовија у све три области постоји велики простор и потреба за даљи напредак базиран на одрживом развоју, што и јесте основни циљ ове Стратегије.

2.1. Индикатори економског развоја

Индикатори економског развоја који су узети у разматрање у овој Стратегији су следећи:

1. Просечна бруто зарада,
2. Степен развијености општине,
3. Структура националног дохотка по делатностима,
4. Локацијски коефицијент запошљавања у најзначајнијим привредним секторима за Општину,
5. Обим унутрашњих СДИ по глави становника,
6. Укупна активност, стопа запослености и незапослености,
7. Фискални капацитет општине,
8. Степен задужености општине,
9. Смештајни капацитет,
10. Број туриста.

2.2. Индикатори друштвеног развоја (становништво, образовање и квалитет живота)

Индикатори друштвеног развоја који су узети у разматрање у овој Стратегији су следећи:

1. Густина насељености,
2. Становништво према старости,
3. Удео становника са завршеном средњом, вишом и високом спремом,
4. Дужина путева у км,
5. % домаћинстава са сигурним приступом води за пиће,
6. Број становника на један објект друштвених, културних, рекреативних активности,

7. Учешће корисника социјалне заштите у укупном становништву,
8. Број становника на једног лекара,
9. Учешће правоснажно осуђених лица према месту извршења кривичног дела у укупном становништву.

2.3. Индикатори животне средине

Индикатори животне средине и инфраструктуре који су узети у разматрање у овој Стратегији су следећи:

1. Квалитет површинских вода,
2. Управљање отпадним водама у градским срединама,
3. Заштићене области,
4. Општински отпад по врсти одлагања,
5. Рециклирани отпад,
6. Број домаћинстава од којих се сакупљају чврсте отпадне материје,
7. Број дана са лошим квалитетом ваздуха,
8. Напуштено и загађено земљиште.

Детаљан приказ индикатора са коментарима дат је у Анексу.

3. Економски развој

3.1 Опис тренутне ситуације

3.1.1 Локална привреда

Општина Љубовија је неразвијена општина са слабо развијеном привредом, као и slabим приходима и улагањем у развој привреде. Уредбом о утврђивању јединствене листе развијености региона и јединица локалне самоуправе за 2012. годину („Службени гласник РС“, број 107/2012) општина Љубовија разврстана је у четврту групу развијености општина, односно јединица локалне самоуправе.

Према подацима РЗС Буџетски приходи за 2009. годину за општину Љубовија износили су 175.848.000,00 динара што по једном становнику износи 11.797,00 динара, за 2010. годину 234.531.000,00 динара / по становнику 16.047,00 динара, а у 2011. години забележен је благи раст буџетских прихода чији је укупан износ био 262.858.000,00, односно по становнику 18.167,00 динара.

На националном нивоу у септембру 2010. године остварена су релативно повољна економска кретања. Забележен је раст **физичког обима индустријске производње** од 2,6% у односу на септембар 2009. године. Највећи раст од 21,3% забележен је у сектору Вађење руда и камена, док је раст у сектору Прерађивачка индустрија износио 3,1%. Пад од 6,1% забележен је једино у сектору Производња и дистрибуција електричне енергије, гаса и воде. Раст индустријске производње праћен је и растом реалног промета у трговини на мало. У септембру 2010. године у односу на исти период претходне године тај раст је износио 2,6%. Индустријска производња у Републици Србији у септембру 2011. године мања је за 1,8% у односу на септембар 2010. године, а у односу на просек 2010. године већа је за 8,3%. У периоду јануар –

септембар 2011.године у односу на исти период 2010. године остварен је раст индустријске производње од 2,5%.

Просечна зарада без пореза и доприноса исплаћена у периоду јануар–октобар 2011. године у Републици Србији, у односу на просечну зараду без пореза и доприноса исплаћену у периоду јануар–октобар 2010. године, номинално је већа за 11,3%, а реално је мања за 0,5%. С друге стране на нивоу територије општине Љубовија зарада по запосленом без пореза и доприноса, просечно за период јануар–децембар 2008. године према подацима РЗС износила је 27.813,00 динара, за период јануар – децембар 2009. године 25.244,00 динара, а за период јануар – децембар 2010. године 28.535,00 динара.

Друштвени производ и национални доходак у општини Љубовија за 2005. годину

Друштвени производ у 2005. години према званичним подацима Републичког завода за статистику износили су у хиљадама динара 1.589.597 РСД

Национални доходак у 2005. години према званичним подацима Републичког завода за статистику у хиљадама динара 1.402.441 РСД

Привреда - Развој привреде у општини Љубовија је у паду. Велики број предузећа је затворен, али има и оних која су наставила са радом након приватизације:

- **Акционарско друштво “Соко Нада Штарк” погон у Љубовији је фабрика** трајних слатких колача “Љубовија” која послује у саставу Компаније “Штарк” отворена 1980.године у складу са тадашњом политиком улагања у неразвијена подручја. Производи чајна пецива на три производне линије у количини од мин. 200 тона месечно. Овај погон један је од најбољих привредних субјеката у Љубовијској општини. Развојним плановима компаније модернизоваће се делови производног процеса чајних пецива и редизајнирати постојећа амбалажа. У плану је и увођење нових производа.

- **Предузеће за производњу грађевинског материјала “Алпине Камен” ад Баточина, погон Љубовија,** је предузеће чија је основна делатност експлоатација камена за грађевинарство.

- **Рудник олова и цинка “Велики Мајдан”** доо Љубовија – био окосница привредне производње и сада запошљава велики број радника.

- **Предузеће за складиштење замрзнутог воћа “Задругар”** послује по модерним стандардима, запошљава велики број сезонских радника. Изграђен велики број хладњача мањег капацитета.

- **“Риботекс” Горња Трешњица** - предузеће које се бави мрестом и товом речне пастрмке. Због квалитета рибе која се производи у рибњаку “Риботекс”, дистрибуира се на нивоу целе Србије. По угледу на Риботекс изграђен је велики број мањих приватних рибњака.

- **“Дуван” а.д. Љубовија** – ферментација дувана. Некада је ово подручје било познато по производњи дувана. Запошљава велики број сезонских радника.

Просечна зараде запослених без пореза и доприноса на територији општине Љубовија за 2008. годину 27.813,00 динара, док је 2009. године износила 25.244,00 динара, да би 2010. године достигла износ од 28.535,00 динара. Од 2008. године спроводила се приватизација великог броја предузећа што је довело до већег

отпуштања радника, а такође због светске економске кризе дошло је до смањења зарада радника.

Привреду општине Љубовија карактерише:

1. Недовољна динамика привредног раста
2. Привредна криза, која је посебно утицала на сектор секундарних делатности (индустрија, грађевинарство)
3. Према физичком обиму, пољопривреда је у последњих десет година, највиталнији део привреде и то само у оквиру приватног сектора, нарочито у делу примарне производње
4. Терцијарни сектор привреде имао је неповољни ток, пад зарада и дохотка.
5. На боље резултате и динамичнији раст терцијарног сектора неповољно утиче такозвана „сива економија“.
6. Део успешнијих предузећа из области индустријске производње је приватизован, па се у њима очекује даља стабилизација свих економских елемената.

Незапосленост

Према подацима Националне службе за запошљавање у Љубовији је на дан 31.10.2012. године евидентирано 2130 незапослених лица (46,48% мушкараца и 53,52 % жена), односно да је 14,72% активног становништва општине незапослено.

Табела

Незапослени	до 3 месеца	од 3 до 6 месеци	Од 6 до 9 месеци	Од 9 до 12 месеци	Од 1 до 2 године	Од 2 до 3 година	Од 3 до 5 година	Од 5 до 8 година	Од 8 до 10 година	Преко 10 година
Укупно	193	140	158	115	350	223	292	253	103	303

* извор: Извештај НСЗ Филијала Љубовија

Табеларни приказ података о незапосленим лицима по дужини тражења посла на дан 31.10.2012. године приказан у табели указује да

- највећи број незапослених лица чине они који посао чекају дуже од 10 година и која су у популацији незапослених заступљена са 14,23%,
- други по величини је број незапослених лица који траже посао од 3 до 5 година, који су у укупној популацији незапослених заступљени са 13,71%.

Табела - приказ броја незапослених лица по годинама старости на дан 31.10.2012. године:

Године старости	15-19 година	20-24 године	25-29 година	30-34 године	35-39 година	40-44 године	45-49 године	50-54 године	55-59 године	60-65 године
укупно	82	238	252	223	279	256	263	279	196	62

* извор: Извештај НСЗ Филијала Љубовија

У оквиру приказаних података уочљиве су следеће карактеристике:

- највећи број незапослених лица који су у старосној доби од 35 до 39 година живота – 13,10 %, а ако се посматра старосна група од 45 – 65 године, податак да 37,56% незапослених који се према класификацији НСЗ третирају као лица са фактором отежане запошљивости, свакако забрињава и требало би му посветити посебну пажњу.
- Лица од 15 – 34 година су у укупној популацији незапослених заступљена са 37,32%. Овако висок проценат младог радно способног становништва се појављује као последица неотварања нових радних места, процеса приватизације и већег броја отпуштања радника.

Табела - приказ броја незапослених лица по степену стручне спреме:

Степен стручне спреме	I	II	III	IV	V	VI	VII-1	VII-2	VIII
укупно	607	168	732	505	4	73	41	0	0

*II и V степен стручне спреме – 172 лица

извор: НСЗ Љубовија - Филијала Љубовија

У оквиру приказаних података уочљиве су следеће карактеристике:

- 58,08% од укупног броја незапослених лица на територији општине Љубовија је са III и IV степеном стручне спреме,
- 28,50% лица који траже посао је неквалификована радна снага- 607, док је мали број незапослених лица која траже запослење са V , VI, VII-1 степеном стручне спреме.
- Лица са VII-2 и VIII степеном стручне спреме (звање доктор наука), не налазе се на евиденцији Националне службе за запошљавање.

Незапосленост лица са инвалидитетом

Проблем запошљавања особа са инвалидитетом, Влада Републике Србије поред финансијских подстицаја покушава да реши и законским прописима којима би обавезала послодавце да интензивније запошљавају наведена лица. У том смислу је и усвојен Закон о професионалној рехабилитацији и запошљавању особа са инвалидитетом („Службени гласник РС“, број 36/09) чије су одредбе о запошљавању особа са инвалидитетом ступиле на снагу у мају 2010.године. Удео лица са инвалидитетом у укупном броју незапослених на дан 30.11.2011. године у општини Љубовија је 0,82% (16 лица). У 2012. години, преко НСЗ за јавне радове ангажовано 3 лица са инвалидитетом на период од 6 месеци у Општинској управи општине Љубовија.

Подстицање запошљавања младих

Велики изазов за Републику Србију а такође и за општину Љубовија представља запошљавање младих, чија је укупна стопа незапослености једна од највећих у Европи. Анализа незапослености младих показује да је за успешно решавање овог проблема неопходно успостављање широког консензуса актера на тржишту рада о ефикасним

мерама циљано оријентисаним на потребе младих и стварање могућности за њихово продуктивно запослење. Зато је неопходно успоставити јединствену политику запошљавања младих у смислу обезбеђивања синергијског деловања различитих субјеката за ову област и константно радити на стварању једнаких могућности за образовање, запошљавање и пристојан рад за младе. Тиме ће бити обезбеђен ефикасан прелазак са школовања на рад.

Посебно ће се предузимати одговарајуће мере у сарадњи са Националном службом за запошљавање за оне младе који рано напуштају школовање и чији је ниво квалификација низак, са циљем да додатним образовањем превазиђу недостатак и подигну ниво својих компетенција. Информисањем, каријерним вођењем и саветовањем, креирањем мера активне политике запошљавања према индивидуалним знањима и вештинама и укључивањем младих у оне мере активне политике које ће дати најбоље резултате на тржишту рада (индивидуалан приступ), подстицаће се запошљавање младих. Унапређивањем социјалног дијалога промовисаће се и унапређивати флексибилни облици рада и право младих на пристојан рад, што ће уједно допринети и смањењу миграције циљне популације са простора ове општине као и сузбијању сиве економије.

Анализа циљне групе

Сагледавајући релевантне чињенице НСЗ у Љубовији, утврђено је да је велики број незапослених лица старости од 15-34 године, укупно 795 лица, што процентуално у односу на укупан број незапослених на простору наше општине износи 37,32%. Проценат незапослених старости од 45 - 65 године у односу на укупан број незапослених који су на евиденцији НСЗ је 37,56%. То је број који је последица приватизације великог броја предузећа на територији наше општине, односно последица отпуштања радника.

Због увећане миграције на просторима наше општине потребно је решити проблем запошљавања младих, како би они остали да живе овде са својим породицама и како би зауставили одлив становнишва према већим центрима, кроз додатно запошљавање и повећање дохотка по глави становника. Такође је потребно укључити и лица са инвалидитетом који се налазе на евиденцији НСЗ, ради што потпунијег остваривања социјалне инклузије на просторима наше општине и укључивања ове циљне групе у нормалне токове живота и друштва, а који су и приоритет у Стратегији развоја социјалне заштите општине Љубовија усвојене у септембру 2010. године.

На основу утврђених проблема и приоритета политике запошљавања у општини Љубовија за период децембар 2011. - децембар 2012. године утврђене су циљне групе:

1. Незапослена лица која се налазе на евиденцији Националне службе запошљавања-Филијала Љубовија свих категорија и степена стручности;

2. Незапослена лица која се налазе на евиденцији Националне службе запошљавања-Филијала Љубовија, а која су заинтересована за програм samozapošljavanja;

3. Незапослена лица која се налазе на евиденцији Националне службе запошљавања-Филијала Љубовија првенствено са III и IV степеном стручне спреме за јавне радове.

Структура предузећа

Према подацима Пореске управе Љубовија за 2011. годину, међу пореским обвезницима када су у питању привредни субјекти, убедљиво највећи део чине предузетници (самосталне занатске и трговинске радње, аутопревозници итд.) којих има 501, док значајно мањи део чине привредна друштва, међу којима је нешто већи број друштава са ограниченом одговорношћу – 100. Дати подаци указују управо на структуру привреде у општини Љубовија, где доминирају микро привредни субјекти, док је број средњих и великих привредних субјеката као носилаца привредне активности изразито мали што се може донекле закључити и из правне форме привредних субјеката као јединог извора информација о њиховом броју на територији општине Љубовија. Процес приватизације и реструктурирања предузећа, промена власничке структуре и економска криза довели су до масовног отпуштања радника и одласка у стечај многих значајних привредних субјеката који су чинили окосницу привредног живота на територији општине Љубовија осамдесетих и деведесетих година прошлог века.

Табела 1. Процентулно и бројно учешће предузећа по правној форми

ПРАВНА ФОРМА ПРИВРЕДНИХ СУБЈЕКАТА	БРОЈ	%
Акционарска друштва (а.д.)	6	0,98
Друштва са ограниченом одговорношћу (д.о.о.)	100	16,26
Командитна друштва (к.д.)	2	0,32
Оргачка друштва (о.д.)	6	0,98
Предузетници (пр)	501	81,46
УКУПНО	615	100

Извор: Пореска управа Љубовија 2011.

Поред осталог, потребно је истаћи да према подацима Пореске управе, на територији општине егзистира и 14 задруга, међу којима је 11 земљорадничких задруга, 2 омладинске и 1 пчеларска задруга.

Када су у питању општинска јавна предузећа, могу се идентификовати 2 таква предузећа и то:

1) **Јавно комунално предузеће "Стандард" Љубовија**, чији је оснивач Општина Љубовија, има 41 запослених радника и бави се пословима комуналних услуга и одржавањем чистоће града.

2) **Јавно предузеће за управљање грађевинским земљиштем и путевима „Љубовија“** Љубовија бави се путевима и градским грађевинским земљиштем.

За оба јавна предузећа је карактеристично да своју надлежност усмеравају у комунално уређење и изградњу инфраструктуре, одржавање локалних и некатегорисаних путева и тиме повезаности села са градом.

Запосленост

Ниво запослености, мерен бројем запослених на 1.000 становника, показује знатно заостајање општине Љубовија у односу на Републику, али у односу на целокупну Мачванску област тај број је нешто повољнији.

Подаци о броју запослених, учешћу жена међу запосленим становништвом и други значајни подаци о запосленим лицима за 2010. годину представљени су у следећој табели (у питању је годишњи просек израчунат на бази стања на дан 31.03. и 30.09.2010. године):

Запослени у 2010. години	Укупно	Учешће жена %	Запослени у правним лицима (привредна друштва, предузећа, установе, задруге и друге организације)	Приватни предузетници (лица која самостално обављају делатност) и запослени код њих	Број запослених на 1000 становника
Република Србија	1.796.000	44,8%	1.355.000	441.000	246
Мачванска област	54.000	41,8%	39.000	15.000	176
Општина Љубовија	3.000	39,1%	2.000	1.000	179

Извор: РЗС - Општине у Србији 2011.

Када се узме у обзир структура запослених по делатностима за 2010. годину, може се уочити да је највећи број запослених на територији општине Љубовија у прерађивачкој индустрији (13,8%), затим у области вађења руде и камена (10,5%), у области образовања (7,7%), као и у области здравственог и социјалног рада (6,1%). Значајно је нагласити да од укупног броја запослених у општини Љубовија изузетно велики проценат чине приватни предузетници (лица која самостално обављају делатност) и запослени код њих, чак 41,8%, што је знатно више у односу на републички просек (24,6%) и просек Мачванске области (28,6%).

Структура запослених по делатностима у 2010. години приказана је наредној табели:

Запослени 2010. године	Запослени у правним лицима (привредна друштва, предузећа, установе, задруге и друге организације)																Приватни предузетници и (лица која самостално обављају делатност) и запослени код њих у %
	Укупно у %	Пољопривреда, шумарство и водопривреда	Рибарство	Вађење руде и камена	Прерађивачка индустрија	Производња елек. енергије, гаса и воде	Грађевинарство	Трговина на велико и мало и поправке	Хотели и ресторани	Саобраћај, складиштење и везе	Финансијско посредовање	Послови са некретностима, изнајмљивање	Државна управа и социјално осигурање	Образовање	Здравствени и социјални рад	Друге ком. и личне услуге	
Република Србија	75,4	2,4	0,1	1,3	17,4	2,5	4,0	10,5	1,2	5,8	2,0	4,7	3,9	7,5	9,1	3,1	24,6

Мачванска област	71,4	2,0	0,1	0,9	17,6	2,5	3,6	11, 3	0,5	6,7	0,8	1,8	3,5	8,6	9,4	2,2	28,6
Општина Љубовија	58,2	2,0	0,1	10,5	13,8	2,2	4,1	2,9	0,1	4,7	0,2	0,9	3,0	7,7	6,1	0,7	41,8

Извор: РЗС – Општине у Србији 2011.

Иначе, када се посматра број запослених лица у неколико претходних година, према подацима РЗС, тај број за општину Љубовија је прилично константан и осцилира око 3.000 запослених, док на нивоу Републике и Мачванског округа бележи тенденцију пада.

Број запослених	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.
Република Србија	2.025.627	2.002.344	1.999.476	1.889.085	1.796.000
Мачванска област	59.955	60.155	60.001	55.602	54.000
Општина Љубовија	2.921	3.074	3.134	2.909	3.000

Извор: РЗС – Општине у Србији 2007- 2011.

Зараде

Просечна **брutto** зарада у Општини је нижа од зараде у Републици годинама уназад, што показују подаци наведени у табели објављени од стране Републичког завода за статистику.

Табела: Просечна брутто зарада

Просечна брутто зарада (у динарима)	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.
Република Србија	31.745,00	38.744,00	45.674,00	44.147,00	47.450,00
Општина Љубовија	30.000,00	34.552,00	39.454,00	35.128,00	39.696,00

Извор: РЗС - База података

Брутто зарада на територији општине Љубовија, иако нижа, прати донекле просек Републике, мада је разлика у нивоу просечних зарада различита. Најмања разлика у нивоу просечних зарада остварена је 2006. године и износила је свега 1.745,00 динара, да би та разлика достигла свој максимум у 2009. години када је износила 9.019,00 динара.

3.1.2. Пољопривреда

Од укупног становништва у општини Љубовија (17.052), 4.867 становника према попису из 2002. године активно се бави пољопривредном производњом.

Према подацима РЗС за 2010. годину укупна површина пољопривредног земљишта на територији Општине износи 20016 *ha* или 56,4 % укупне површине. Од тога, *обрадиво земљиште* (оранице и баште) заузима 10893 *ha* , воћњаци 2167 *ha*, ливаде заузимају 1896 *ha* и пашњаци 5060 *ha*..

Обрадиво земљиште се највећим делом налази у долини реке Дрине. Мањи део земљишта налази се у брдско-планинском залеђу.

Природни агрометеоролошки, услови су изузетни за гајење повртарских култура.

Пашњаци су добра основа за развој сточарства и пчеларства, али и организованог сакупљања и прераде лековитог биља.

Клима је умерено континентална са честим температурним колебањима.

Предности општине Љубовија у области пољопривреде су постојање еколошки здравих зона, добра покривеност пољопривредном механизацијом, традиција интезивне тржишно оријентисане пољопривредне производње, велики број регистрованих пољопривредних газдинстава. Развијена је мрежа ветеринарских, пољопривредних станица и апотека и организована противградна заштита на територији целе Општине.

Број регистрованих пољопривредних газдинстава

Тренутан број регистрованих пољопривредних газдинстава на територији општине износи **2.134** газдинстава³. Процена је да има око **500** некомерцијалних регистрованих домаћинстава, који не остварују подстицај на основу кредита, регреса, субвенција и премија, осим по основу премије за млеко. Основне пољопривредне гране заступљене у Општини свакако су: повртарство, воћарство, сточарство, пчеларство.

Пољопривреда је према сачуваним историјским подацима била основна делатност људи на овим просторима а у модерно време представљала је један од главних замајаца развоја. И поред тога што је процес индустријализације довео до великих миграција становништва са ових простора и смањио проценат становништва који зависи искључиво од пољопривреде, и даље је велики број становника општине који су посредно или непосредно везани за пољопривреду.

Опште је познато да је највећи део терета у време економских санкција и економске кризе поднела пољопривреда. Изостанак улагања у основна средства довео је до тога да је просечна старост механизације у пољопривреди преко 20 година. Исти је случај и са засадама воћа и са основним стадима у сточарству који нису адекватно обнављани. Разлози за овакво стање у пољопривреди су и гашење и стечај земљорадничких задруга које су биле главни организатори и носиоци пољопривредне производње.

³ Подаци пољопривредне службе општине Љубовија

Имајући у виду везаност овдашњег становништва за земљу и домаћински однос према њој, као и отвореност за примену нових технологија производње, уз адекватну подршку државе и локалне заједнице, пољопривреда би требало у будућности да буде главни носилац развоја.

Пољопривреда је претежна делатност становништва иако се пољопривредом као основним занимање бави 25% становништва.

Према подацима Републичког завода за статистику учешће друштвеног производа индивидуалног сектора пољопривреде је у опадању а у периоду 2000-2007 је са 65% сведено на 45%. Подаци о учешћу друштвеног производа индивидуалног сектора пољопривреде у укупном друштвеном производу за општину Љубовија дати су у следећој табели:

Година	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	01	02	03	04
Учешће друштвеног производа инд. сектора пољ. у укупном производу Општина Љ.(%)	37	45	53	48	45	57	66	63	56	56	44

Доношењем Уредбе о упису пољопривредних газдинстава у јединствен регистар дошло се до прецизних података о броју пољопривредних газдинстава на подручју општине Љубовија. У периоду 2004-2008 година регистровало се 1987 пољопривредних газдинстава. Број пољопривредног становништва је у опадању а на подручју ширег региона коме припада Љубовија је око 25 % од укупног становништва што износи око 4.500 становника. Овом цифром су обухваћени и чланови некомерцијалних (старачких) газдинстава.

Структура пољопривредних површина

Према подацима Службе за катастар непокретности - Љубовија структура површина је следећа:

- а) Пољопривредна површина: 20.400 ha (њиве: 11.300, ливаде: 1.800, воћњаци: 2.100, пашњаци: 5.200)
- б) Шуме: 12.900 ha.
- в) Непродуктивне површине: 2.325 ha.

Воћарство

Воћарску производњу на овом подручју карактерише уситњеност парцела и недовољна технологија производње. Иако су природни услови повољни, због уситњености парцела и непотпуне агротехнике, приноси воћа су нестабилни. Због недостатка сезонске радне снаге и због варијација на тржишту на овим просторима нема великих комерцијалних засада.

Малина

Водећа воћна врста на просторима општине Љубовија је малина. Изградњом прерадних капацитета – пет хладњача укупног капацитета 700 вагона дошло је до повећања засада под малином. Тренутне површине под малином су око 400 ha. Годишња производња се креће од 300-350 вагона. Предност малине у односу на остале воћне врсте је у томе што редовно рађа и нема већих осцилација у годишњем приносу.

Просечна годишња производња износи: $400 \text{ ha} \times 8 \text{ t/ha} = \underline{3.200 \text{ t свежје малине}}$

Купина

Површине под купиним су око 80 ha. За ову воћну врсту је карактеристичне велике осцилације у квалитету и откупној цени. Због тога површине под овом пољопривредном културом задњих година су у стагнацији, јер произвођачи нису никада сигурни какав финансијски резултат могу да очекују.

Просечна годишња производња износи: $80 \text{ ha} \times 12 \text{ t/ha} = \underline{960 \text{ t свежје купине}}$

Шљива

Шљива је некад била водећа воћна врста на просторима општине Љубовија. Око 70 % производње је прерађивано у ракију а 30 % за сушење. На просторима општине Љубовија производило се до 1.000 тона суве шљиве. Задњих 20 година дошло је до смањења броја стабала и површина под шљивом. Разлог за то је смањење броја становника у сеоским подручјима тј. смањење броја активног пољопривредног становништва и појава неизлечивог вирусног оболења шарке шљиве (Plum pox virus) која се на овим просторима појавила деведесетих година прошлог века. Тренутна површина под шљивом је око 800 ha што одговара броју од 320.000 стабала.

Просечна годишња производња износи: $320.000 \text{ стабала} \times 10 \text{ kg/стаблу} = \underline{3.200 \text{ t}}$

Од ове количине 80 % се преради на пољопривредним газдинствима (70% за производњу ракије, 5% за сушење и 5% за прерађевине-цем, пекмез сок) а преосталих 20 % се пласира за конзум (пијаце) извоз и прераду. Дакле, количина која се се преради на пољ. газдинствима износи 2500 тона док се 700 тона пласира на тржиште у свежем стању. Од прерадних капацитета осим пет хладњача постоји и објекат за дестилацију ракије у Рајиновачи.

Остало воће

У производњи осталог воћа на овим просторима пољопривредни произвођачи нису нашли економску оправданост тако да нема већих засада. Изузетак је неколико засада јабуке и ораха. Редослед осталих воћних врста по значају на овим просторима је следећи: јабука, орах, крушка, трешња, бресква, кајсија итд.

Сточарство

Сточарство на индивидуалним пољопривредним газдинствима

Сточарску производњу на подручју општине карактеришу честе осцилације, смањивање и повећање. Ова производња је у директној вези са ратарском производњом тј. са могућношћу да се обезбеди кабаста сточна храна. Број грла појединих сточарских

врста често осцилира пре свега због различитих тржишних услова. Од прерадних капацитета, на подручју општине, постоји млекара која може да преради 10.000 литара млека дневно и два мања објекта за прераду млека док капацитета за месне прерађевине нема. Сточни фонд на индивидуалним пољопривредним газдинствима приказан је у следећој табели.

Г о в е д а			О в ц е			С в и њ е			П ч е л е	Ж и в и н а	
краве	теляд	тов	овце	јагњад	тов	крмаче	прасад	тов		носиље	тов
3.000	600	1000	18000	9000	1000	4200	4500	1000	3000	35000	6000

Извор: Пољопривредна служба општине Љубовија

Рибарство

Због конфигурације терена ово подручје има богату хидрографску мрежу и повољне услове за подизање рибњака пре свега хладноводних-пастрмских рибњака. Тренутно постоји пет пастрмских рибњака. Носилац пастрмске производње је рибњак у Г. Трешници. То је пуносистемски рибњак који уз примену савремене технологије производи 250 тона годишње што је $\frac{1}{4}$ укупне производње пастрмке у Србији. Савремена технологија овог рибњака се заснива на убацивању течног кисеоника у воду што је утростручило укупну годишњу производњу а јединствено је на просторима Србије.

Расположиви капацитети за производњу пастрмке на подручју општине Љубовија су око 300 тона годишње. У перспективи је и изградња објекта за прераду рибе.

Ратарство и повртарство

Ратарско повртарска производња на пољопривредним газдинствима

Производња ратарских пољопривредних култура одвија се на индивидуалним пољопривредним газдинствима. Та производња је у директној вези са сточарством и углавном се производи онолико колико је потребно да би се заокружили производни циклуси у узгоју стоке. Изузетак је производња дувана на индивидуалним пољопривредним газдинствима, неколико већих произвођача кромпира и неколико већих произвођача поврћа у заштићеном простору. Површине под ратарским културама приказане су у следећој табели:

Пољопривредна култура	Површина (ha)
Кукуруз	2.000
Стрна жита	700
Дуван	170
Сејано крмно биље	3.100
Природне ливаде	4000
Кромпир	400

Поврће	400
Закоровљене природне ливаде и пољопривредно земљиште	2230
Укупно:	13.000

Извор: Пољопривредна служба општине Љубовија

Просечни приноси и производња ратарско повртарских пољопривредних култура дати су у следећој табели:

Пољопривредна култура	Површина (ha)	Просечан принос (kg/ha)	Производња (t)
Кукуруз	2.000	5.000	10.000
Стрна жита	700	3.000	2.100
Дуван	170	2.000	340
Сејано крмно биље	3.100	6.000	18.600
Природне ливаде	4000	2.500	10.000
Кромпир	400	8.000	3.200
Поврће	400		

Извор: Пољопривредна служба општине Љубовија

Дуван - уговорена производња

Дуван се гаји на површини од 170 ha. Производи се дуван типа вирцинија на површини од око 150 ha и берлеј на површини од око 20 ha. Организатори производње су предузећа: Дуван-Љубовија и Алијанса. На подручју општине постоји фабрика за прераду сировог дувана.

Просечна годишња производња износи:

-за вирцинију: 150 ha X 2 t/ha = 300 тона
 -за берлеј: 20 ha X 2,5 t/ha = 50 тона

Укупни пољопривредни потенцијали општине Љубовија нису довољно искоришћени. Разлози за то су велике миграције становништва из села у градове што доводи до недостатка радне снаге на селима. Уситњеност парцела и пољопривредних поседа и застарела технологија производње су разлог за овакво стање пољопривреде. Природни ресурси који се могу ставити у функцију пољопривреде као што су, необрађено пољопривредно земљиште и водни потенцијали у сврху наводњавања, нису довољно искоришћени. Тачна евиденција о необрађеном обрадивом пољопривредном земљишту не постоји и тешко је доћи до правих података али је евидентно да су неке обрадиве пољопривредне површине претворене у природне ливаде, пашњаке и шуме. У будућности би требало пошумити све непродуктивне пољопривредне површине као и пољопривредне површине на којима није могућа механизована обрада.

Пољопривреда општине Љубовија је неодвојива од сеоског простора, његових културних вредности, и знања као важних развојних потенцијала, те се може поставити следећи циљ њеног просторног развоја: Ефикаснија и капитално успешнија

пољопривреда бољим и организованијим коришћењем ресурса, на начелима одрживог развоја и одговарајућим повезивањем (кластери) и пласманом на широј регионалној основи. Развој пољопривреде на посматраном подручју и даље ће се заснивати на развоју сточарства и воћарства.

3.1.3. Туризам

Сектор туризма треба подстицати како би се створила понуда (смештајна и друга) која ће одговарати концепту будућег развоја подручја и Љубовије као модерног, мањег пословног и административног локалног центра, чији ће утицаји има пре свега локални карактер. Истовремено село и пољопривреда могу бити мотиви за развој сеоског туризма, али и транзитног у подручјима саобраћајног коридора.

Природне и антропогене вредности опредељују ово подручје за развој туризма. Планирани програмски садржаји морају бити оригинални и атрактивни без негативних утицаја на природне вредности. Уз поштовање принципа одрживог развоја дефинисани су стратешки приоритети за развој следећих облика туризма: рурални, излетнички, рекреативни, едукативни са истраживачким програмима, ловни, риболовни, културно манифестациони, наутички и циклотуризам. Будући развојни планови морају да рачунају на туристе са високим нивоом свести о значају очуваности животне средине, као доминантном фактору који опредељује и усмерава туристичку тражњу. Одрживи туризам се заснива на одговорности свих учесника туристичког промета према природној средини.

Рурални туризам подразумева активности везане за природну и културну баштину. Тржиште за ове производе су велики градови у окружењу, а предуслови су изграђена саобраћајна инфраструктура, смештајни капацитети, систем снабдевања и туристичка инфраструктура. Насеља у обухвату Просторног плана уз улагања у туристичку инфраструктуру и едукацију становништва, могу бити значајни центри руралног туризма. Основни циљ рада је да пружи иновативни приступ промоцији српског села, кроз формирање универзалног модела, примењивог на територију читаве државе. »Финални производ« је низ изузетно атрактивних полудневних и једнодневних излета, намењених домаћим и страним туристима, који су већ у посети Србији неким другим поводом.

Излетнички туризам у укупној туристичкој понуди подручја, има посебан значај у неколико својих видова: дневни, викенд и празничног карактера, који су углавном везани за потребе становника са простора обухвата Просторног плана. Излетничке стазе представљају иницијални облик туристичке понуде и намењене су најширој популацији и свим категоријама туристичке клијентеле, у сврху обиласка осредње туристичке дестинације. Основни разлог за трасирање, уређење и опремање излетничких стаза у планским подручјима јесте интерес урбане туристичке клијентеле са жељом да се доживи ново искуство, потреба за рекреацијом, авантуром и одмором. Спецификација излетничких стаза може се спровести на основу времена потребног за обилазак (од полудневних до вишедневних) и начина кретања (пешачке, бициклистичке, коњичке, помоћу моторних возила).

Већ постоје редовно организоване рафтинг регате и остала сплаварења, а најзначајнија је Дринска регата (Рогачица-Горња Трешница-Етно село Врхпоље-Љубовија), са скоро 2000 пловила која учествују у спусту и близу 20000 учесника манифестације.

Заштићена природна добра, којих на територији општине Љубовија има неколико, представљају посебну туристичку одредницу овог краја и специфичну и

значајну компаративну предност (кањон реке Трешњице, подручје Торничке Бобије, Меморијални споменик Мачков камен).

Бициклистичке и *јеер* руте конципиране су тако да повезују три општине: Лозничку, Крупањску и Љубовијску. Званично их ма 19, све су обележене, класификоване и релативно лако доступне. Већи део рута је на територији општине Љубовија (чак 9: Мачков камен-Грачаница-Дрина, Мачков камен-Црнча, Љубовија-Манстир Св.Тројице-Љубовија, Љубовија-Врхпоље-Цапарић-Љубовија, Врхпоље-Горња Трешњица-Трутинац-Горња Трешњица-Врхпоље, Љубовија-Оровица-Бобија-Љубовија, Римски мост, Круг Кошље, Горње Кошље-кањон трешњице-Трутинац). Руте су врло практично трасиране, тако да их у целини или у деловима могу користити пешаци, планинари и теренска возила.

Параглајдинг узлетишта су углавном на Торничкој Бобији (око 1270 м нв).

Приликом избора стаза анализирају се следећи параметри: категорија потенцијалних корисника стазе, туристички мотиви дестинације, редљефне карактеристике терена, климатске карактеристике, начин кретања по терену, брзина кретања по терену, временски дистанца и укупна денивелација стазе. Радови на уређењу стаза обухватају: тасирање стазе на карти и трасирање на терену, шумарске радове, грађевинске радове, обележавање стазе.

Техничке карактеристике стаза заснивају се на следећим принципима: целогодишња актуелност, континуирани надзор и одржавање, могућности и начини кретања, утицај уређења стаза на природни амбијент територије. Стазе се могу експлоатисати на следећи начин: неорганизовано, самостално или групно (небезбедно) и организовано, појединачно или групно (безбедно). Формирање модела се заснива на дефинисању кључних тачака предходно писаног излета: психо поинт (лепа панорама, ток реке, локална флора или фауна...); неки природни »феномен« (извор воде, занимљив облик дрвета и сл.); верски објекат (црква или манастир); локална традиционална радионица - неки занатлија (израда тепиха, обрада коже, штрикање џемпера ...); посета сеоској кући - имању; дегустација и продаја локалних производа (сир, кајмак, ...), оаза природе.

Могуће је убацили и додатне тачке: стара традиционална кућа (пример традиционалне архитеткутре, кућа на мора да буде у употреби); локалне животиње; локална пијаца; место за које је вазана нека локална легенда; кратак концерт традиционалне музике или фолклора; посета локалном самоуком уметнику - уметници наивци; занатлије, локални музеј - галерија (не мора да буде везан за уметност, нпр. музеј хлеба, музеј ракије ...); спорт - рекреација (јахање, пецање, лов ...).

Овакво формиран модел је примењив апсолутно на читаву територију Србије. У зависности од конкретне локације он може бити модификован. Кључно је укупно трајање излета, временска дистанца између два стајалишта и нихов укупан број 6 - 10. Предложени модел има два примарна циља. Први, да се туристи упознају са српским селима и пожеље да дођу на прави дужи одмор. И други, да се помогне локалном становништву (прилика да додатно заради продајом) да схвати, која је потенцијална зарада од бављења туризмом.

Спортско рекреативне садржаје је потребно планирати у свим насељима.

Едукативни и “верски” туризам подразумева различите активности као што су школа у природи, еколошки кампови, стручни и студијски боравци, посматрање птица, посете манастирима и црквама итд.

Ловни туризам захтева унапређивање станишних услова ловишта, како би се повећао број дивљачи.

Риболовни туризам везан је за потенцијале Дрине и њених притока, а у будућности ће у највећем делу зависити од активности локалних спортских риболоваца. Побољшањем квалитета и повећањем обима рибљег фонда, може се утицати и на пораст броја спортских риболоваца.

Културно-манifestациони туризам захтева у првом реду активности на одржавању, развијању и промоцији традиционалних манифестација.

Наутички туризам (сплаварење и сл): на простору обухвата Просторног плана, потребно је предвидети развој инфраструктуре (пристаниште, привезиште), снабдевање и друге садржаје боравка.

У свим насељима у обухвату Просторног плана је дата могућност изградње пратећих садржаја у функцији туризма; информациони центри, смештајни капацитети у приватном сектору, ресторани, услужне делатности и др.

Туристичка организација општине Љубовија изузетно је активна и улаже све напоре у промоцију овог краја, истичући његове природне лепоте, али и организујући културне манифестације које сваке године окупљају велики број љубитеља реке Дрине, добре хране и осталих благодети Азбуковице. На сајту Туристичке организације приказана је целокупна понуда места и манифестација овог дела Србије које треба обићи, односно којима треба присуствовати, што је приказано у наставку.

Река Дрина

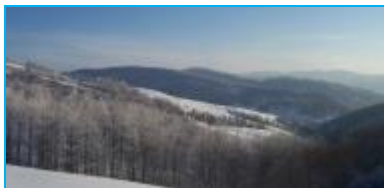
Највећи природни потенцијал овог краја налази се на надморској висини од око 190 m на улазу у Азбуковицу, између Љубовије и Бајине Баште, код места Оклетач и 160 m када је напушта код Велике реке. Широка је око 50-200 m, гради бројна острва - аде и тече кроз Азбуковицу у дужини од 38 km.

Радо виђени риболовачки трофеји су младица, липљан, пастрмка, сом, скобаљ, шаран, мрена, клен,... Пружа велике могућности за развој спортско-рекреативног туризма. Већ традиционална манифестација "Дринска регата" одржава се сваке друге суботе јула и окупља велики број посетилаца, а љубитељи сплаварења имају прилику да уживају у њеним чарима.

Планина Бобија

На око 25 km од Љубовије уздиже се импресивна планина Бобија, са највишим врхом Торничка Бобија (1272 m) и суседним врховима приближне висине (Оштра стена, Опаљена стена, Црни врх, Рило, Палеж, Крушик...) и једина је у потпуности на територији Азбуковице. Целину ове планине чини гребенски венац који почиње изнад Горње Љубовије и пружа се ка истоку до врха Рило изнад Разбојишта (око 10 km).

Планина је богата врло јаким и хладним изворима пијаће воде на великим надморским висинама што је чини изузетном. Оваквих извора на Бобији има преко 100, а по чувењу позната је Добра вода. Због разноврсности рељефа, биљног и животињског света, терени су као створени за планинаре, ловце и излетнике. У близини планине се налазе кањони река Трибуће, Трешњице, Сушице и Љубовије. На самој планини налази се дом Србијашуме и црква брвнара код Дobre воде. Препоручује се планинарима, ловцима и свима који желе да побегну од урбаног живота.

Река Трешњица

Река Трешњица извире на југозападној страни Повлена на висини од 1185 m, а улива се у Дрину код Горње Трешњице на висини од 180 m. Изразито клисураста долина Трешњице је делимично и кањонског изгледа. Средњим током протиче кроз живописни кањон дуг близу 6 km, који је усечен у 800-1000 m високој површи. У кањону Трешњица прима највеће леве притоке - Сушицу и Трибућу.

Трибућа је водом најбогатија притока Трешњице, дуга је 7 km и извире испод Торничке Бобије. Својим доњим током раздваја висораван Бошковац од горњокошљанске површи, градећи скоро непроходну клисуру атрактивну за планинаре. Кањон Трешњице је природно добро од изузетног значаја које је стављено под заштиту ради очувања станишта популације природне реткости белоглавог супа, геоморфолошких облика са реком и вредног наслеђа. Један је од најлепших је и станиште за 17 парова орла белоглавог супа који је још једино настањен у кањону Увца. Представљају угрожену врсту којој прети истребљење и еколози чине све да их спасу од нестајања.

Богато природним лепотама и реткостима насеље Горња Трешњица је и утемељивач образовања на овом подручју са основном школом из 1836. године. Такође је изграден рибњак пастрмке и већи број воденица. Околина је богата лековитим

биљем, воћем, па ову еколошки чисту зону треба искористити за здрав опоравак и одмор. Специфично за кањон Трешњице је то да сваког пролећа излази из Дрине на природни мрест риба младица, "краљица" Дрине.

На реци Трешњици изграђен је пуносистемски рибњак калифорнијске пастрмке. Примена савремене технологије која се заснива на убацивању течног кисеоника у воду јединствена је на просторима Србије, чиме се утростручила годишња производња.

Кањон Трешњице

Кањон Трешњице је природно добро од изузетног значаја, које је стављено под заштиту, ради очувања станишта популације природне реткости белоглавог супа. Један је од најлепших кањона и представља станиште за 17 парова орла белоглавог супа, који је још једино настањен у кањону Увца. Најкрупнија је птица грабљивица у овом крају и храни се искључиво остацима угинулих животиња, па га због изузетне санитарне улоге називамо "Царем висина и чистацем природе".

Белоглави суп је угрожена врста којој прети истребљење и еколози чине све да их спасу од нестајања. Женка у току године положи само једно јаје и из тог разлога их је изузетно тешко заштитити и сачувати од нестајања. Специфично за кањон Трешњице је то да сваког пролећа излази из Дрине на природни мрест риба младица, "краљица Дрине".

Мачков камен

Налази се на планини Јагодњи. Био је крваво поприште у борбама између српске и аустријске војске у Првом светском рату 1914. године. У част палим борцима на овом месту је 1932. године подигнута спомен костурница. У овој бици настрадало је 2.000 војника. У знак сећања на жртве, сваке године у септембру месецу се у организацији општина Љубовија и Крупањ одржава парастос и историјски час, који окупи велики број грађана, учесника ратова, представника државних, војних и културних организација. Сваке године се на Петровску недељу одржава народни вашар, који окупља бројне грађане суседних општина: Крупањ, Мали Зворник, Осечина, Лозница.

На Мачковом камену постоје услови за зимске спортове - скијање. Уређена ски стаза и мини жичара пружају могућност уживања у лепотама зиме.

Мали и Велики град

У Горњој Трешњици су остаци веома старог утврђења, за које се не зна поуздано из ког је периода.

Мали град је неправилне основе прилагођене терену са донжон кулом овалног облика. Његова висина на неким местима износи до 7 m.

На северном узвишењу, веома стрмом и са свих страна неприступачном, али са добрим погледом на долину Трешњице, подижу се остаци Великог града. Издужена основа износи 20 m у дужину и 8 m у ширину. На северној страни налази се кула масивних зидова.

Оба утврђења зидана су од ломљеног и слабо притесаног кречњака са чврстим белим малтером. Налази керамике са Малог града припадају средњем веку. Остаци града удаљени су око 6 km од реке Дрине и налазе се на старом путу којим се ишло из доњих подрињских села ка Ваљеву.

Пећине

Безимена пећина се налази на десној долињској страни Вукове реке. Пећински улаз је на око 40 m изнад речног корита, елипсаст је и вертикално постављен, широк 1,5 а висок 7 m. Пећина је дуга 152 m. Састоји се од главног и бочног канала. Главни канал се преко неколико метара високог одсека наниже проширује у дворану дугу и широку неколико метара. Из ове дворане преко нешто нижег одсека силази се у другу дворану сличних димензија, којом се овај канал и завршава. Прва дворана је висока 10 а дуга 8m. На крају друге дворане налази се бројни пећински накит претежно изражен у виду стубова и каскадних кадица испуњених водом.

Пећина Качара је неколико стотина метара узводно, али је са леве стране реке. Улаз је на око 80 m над реком, широк је 1,5 а висок 1 m. Пећина је дуга 73 m. На петнаестом метру пећински канал се рачва: од одсека навише полудесно се пружа канал дуг око 20 m, а од одсека наниже десно канал је дуг 23 m, а лево 20 m. По дну као и на крају канала налазе се блокови калцитних друза.

Звечаљка пећина се налази у селу Рујевцу. Јама је облика вертикалног канала. Елипсаст отвор је пречника 25x45 cm, а дубока је 35 m.

Цркве

На територији Азбуковице налази се 12 цркава и 4 манастира што указује на значај религије у овом крају.

Црква брвнара у Доњој Оровици - Посвећена је Сабору Св. 12 Апостола са занимљивим реликвијама. Време настанка цркве није са сигурношћу утврђено, али се сматра да је стара више од 200 година. У цркви се налази мноштво икона, а четири су под заштитом државе и представљају посебну вредност. У близини цркве налази се прангија за коју нико не зна одакле је, али зна се да се оглашава на Бадње вече. За њу је везан и један занимљив обичај: момак који је хтео да се жени морао је подићи прангију изнад главе и тако доказати да је спреман за женидбу.

Црква у Селанцу - Посвећена је Св. Апостолима Петру и Павлу. Нема података када је саграђена, али се претпоставља да потиче из XIII века. Обновљена је 1816. године и под заштитом је Завода за заштиту споменика културе. У цркви се налази

крипта - место где су сахрањивани свештеници, а по легенди и попадија која је живела 110 година.

Црква у Љубовији посвећена је Св. Преображењу, саграђена 1932. године, у моравском стилу.

Црква у Горњој Вазнесењу Господњем, **Љубовићи** посвећена је саграђена 1940. године.

Црква у Грачаници посвећена је Вазнесењу Господњем, саграђена 1903. године.

Црква у Арсеновићима посвећена је Св. Великомученику Димитрију, саграђена 1968. године.

Црква у Савковићу (Бобија) посвећена је Св. мученику Кнезу Лазару, саграђена 1944. године.

Црква у Цапарићу посвећена је Св. Николају, саграђена 1932. године.

Црква у Врхпољу посвећена је Св. пророку Јеремији, саграђена 2000. године.

Црква у Горњој Трешњици посвећена је Св. Николи, саграђена 1839. године.

Црква у Оровичкој планини посвећена је Св. Великомученику Георгију, саграђена деведесетих година прошлог века.

Манастир "Св.Николај Српски", Соко град

Манастир "Св.Николај Српски" смештен је у подножју Соколске планине, испод највишег врха Рожња, удаљен је од Љубовије 15 километара. Представља природну границу између Азбуковице и Рађевине. У традицији српског народа има посебно значење, пре свега остао је симбол непобедивости и један од последњих упоришта Турске власти у Србији.

Све време битисања тврђаве, уз овај објекат ширило се његово предграђе заштићено палисадом, а касније и зидом, утврђењем. Манастир је задужбина епископа шабачког господина Лаврентија. Посвећен је Св. владици Николају Велимировићу који се слави 03. маја. Црква, у чијем олтару се чува део моштију Св. Владике Николаја, саграђена је 1994. године и припада моравском стилу. Дрворезбарени иконостас је рађен у барокном стилу и позлаћен је 24-каратним златом, док је иконе у византијском стилу живописала и манастиру поклонила сестра Крстана Тасић, познати иконописац. У кругу манастирског комплекса налази се музеј, конак и већи смештајни објекат "Дом Николаја Велимировића", који располаже смештајним капацитетом који може да прими 200 гостију.

Манастир "Св.Тројице", Читлук

Предање каже да је манастир Свете Тројице, по месту назван Читлук, стар око 400 година и да је међу најстаријим православним верским споменицима у овом делу Подриња. Подаци из 1878. године сведоче да је тада постојала црква. Мештани и парох 1966. године, на темељима старе цркве саградили су нову. Црква је посвећена Светој Тројици.

У темељима је пронађена повеља која потврђује да је црква постојала 1816. године. Сматра се да је иконостас стар преко 100 година. Иако је оштећен, има доста сачуваних елемената. Капија на улазу у цркву датира из тог периода. Блаженопочевши епископ шабачко-ваљевски Јован Велимировић, видевши ово место, оставио је наследнику епископу Шабачком Лаврентију благослов да се ту сагради манастир. Нови звоник сазидао је 1995. године, а изградња конака почела је 1999. године. Од 1999. године у манастир се насељава монаштво.

У овом манастиру налазе се честице моштију светих Петочисленика - свети мученици Евстратије, Аксентије, Евгеније, Мардарије и Орест.

У овом манастиру се налази копија иконе Тихвинске Богородице. Ова чудотворна икона Пресвете Богородице слави се 26. јуна / 9. јула и призива се у помоћ за очување здравља деце. На северном стубу старе цркве из 1878. године била је осликана икона Богородице. Киша и лоше време, цркву су највише оштетили баш са северне стране. Боја са иконе се разливала услед прокишњавања крова и икона је пропадала. Свештеник, Отац Козлов, који је дошао из Русије после прогона монаха, у време Октобарске револуције, хтео је да прекречи икону, да би црква изгледала лепше. Када је прекречио цркву, исте ноћи му се јавила Пресвета Богородица и рекла му да није требало то да учини. Сутрадан је покушао да исправи грешку, али безуспешно. Те ноћи, пројављено му је да ће доживети неку непријатност. Убрзо после тога његов син Олег разболео се и умро је. У знак покајања отац Козлов је из Русије донео копију иконе Тихвинске Богородице, која се и данас налази у манастиру на истом стубу. Пред овом иконом, људи који су побожни и који имају јаку веру, доживели су многа исцељења и чуда.

Манастир "Св.Тројице", Бјеле Воде

Манастир Св. Тројице налази се у засеку Бјеле Воде, на падинама брда Немић, код Љубовије, на око 400 м изнад реке Дрине. Ово је нови манастир, кога је уз благослов епископа Шабачког господина Лаврентија саградио ктитор Карађорђе Ристановић, иначе родом из овог краја. Манастир је подигнут на породичном имању око гробова његових родитеља Косте и Божане Ристановић и мале сестре Виде.

Манастир је заживео 2005. године доласком јеромонаха Серафима за настојатеља манастира и од тада се одржавају редовна богослужења. Поседује покров са моштију Св. Петке.

Манастир има изузетно леп положај са предивним погледом на Дрину и Босанске планине, чист ваздух и веома квалитетну изворску воду, по којој је село и добило име.

Манастир посвећен Св.Огњеној Марији у Рујевцу

Манастир посвећен Св.Огњеној Марији у Рујевцу је скоро од цркве претворен у манастир, саграђен је 1989. године.

Рекреативно-пловни туризам

Љубитељи рафтинга, сплаварења могу уживати у пловним потенцијалима реке Дрине. Дрина као највећи природни потенцијал овог краја тече кроз Азбуковицу у дужини од 38 km. Пружа велике могућности за развој рекреативно-пловног туризма.

Организовањем рафтинг регата и спустова чамцима низ полупланинску Дрину, љубитељи сплаварења ће понети незаборавне утиске. У нашој општини постоје два рафтинг клуба: Планинарски рафтинг клуб "Скеледија" и Рафтинг клуб "Дринска регата".

Риболов

Риболовачко друштво ООСР "Дрина" основано је 1951.године. У оквиру риболовачког удружења постоје три секције: сениори, јуниори и пионири. С обзиром на водно богатство, Азбуковица је погодно станиште за развој речне и поточне фауне.

У Дрини, која кроз 38 km, је крупнија младица, сом, а у већем бодорка и носара.

У мањим рекама као што су Постењска, Узовничка, најзаступљеније су кркуша и поточна пастрмка.

Азбуковицу тече у дужини од 38 ихтиофауна: штука, мрена, броју се сусрећу скобаљ,

су Љубовића, Оровичка река, Грачаничка и Велика река,

Чланови друштва су ангажовани на порибљавању река и очувања постојећег рибљег фонда, како би спречили нелегалан риболов. Постоји и велико интересовање риболоваца са стране који долазе на ово подручје.

Лов

Ловачко удружење "Милета Полић - Бата" основано је 1900. године, веома добро је организовано и броји 302 члана, али се број љубитеља лова стално повећава. Ловачко

удружење газдује са ловиштем "Буковица", које се простире на 35.624 ha. Ово ловиште формирано је 2006. године и у надлежности је Ловачког удружења до 2017. године.

Најзаступљенија је срнећа дивљач, дивља свиња, зец, фазан, јаребица пољска и јаребица камењарка. Од пролазних врста дивљачи (која не борави на нашем простору) појављују се: медвед, вук и шакал. У зависности од наредбе ресорног министарства дозвољен је лов на поједине врсте дивљачи у различитим сезонама. У годишњем плану и програму газдовања ловиштем планира се одређен број дивљачи јаче трофејне вредности за туристичке сврхе. Ово удружење у свом власништву има прелеп Ловачки дом, као и стрелиште за глинене голубове.

Чланови удружења остварују одличну сарадњу са кинолошким удружењем које у оквиру редовних активности годишње организује неколико изложби паса.

Планинарење

Планинарима се пружа могућност да маркираним планинарским стазама упознају дивне пределе Азбуковице.

Недалеко од Љубовије налази се планина Бобија, чији је највиши врх Торничка Бобија (1272 m). Због предивних терена, богатства биљног и животињског света, многобројних извора хладне и питке воде, препоручујемо је планинарима, ловцима и свима који желе да побегну од урбаног живота. Планина је невероватно лепо и примерено уређена, а да при том није нарушена природна равнотежа.

У близини се налазе кањони Трибуће, Сушице, Љубовиће и Трешњице. На самој планини налази се дом "Србијашуме" и црква брвнара код Добре воде.

Бициклизам

Љубитељи бициклизма такође могу да уживају у вожњи по занимљивим и неприступачним теренима по планинама Азбуковице.

Возити бицикл добро је за здравље и за нашу околину. Не троши никакав бензин, значи не загађује околину. То је до сад најјефтиније превозно средство у служби здравља.

Међу љубитељима бициклизма има и оних који воле да преваљују раздаљине само okreћући педале, да обилазе села и долине споредним путевима, спуштају се низ планинске обронке или да оду педесетак километара од градске вреве, легну на ливаду и миришу цвеће. Све то, наравно, спада у оно што се назива *freebiking* или, у слободном преводу, путовање бициклом ради самог путовања.

Међународни дрински гастро фестивал

Међународни дрински гастро фестивал одржава се друге суботе маја у организацији Туристичке организације Љубовија и ГЕТЕКСА (Гастро тим етно кухиње Србије).

Манифестација је настала са циљем да промовише Азбуковачку кухињу и помогне развоју сеоског туризма.

Циљ нам је да покажемо свету шта Азбуковица нуди, као и да доведемо свет у наш крај и пружимо им шансу да нам покажу шта они нуде и упознају нас са њиховом кухињом.

Гастро фестивал обухвата такмичење у следећим категоријама:

Такмичење у спремању рибље чорбе (Пецарошка радост у котлићу); Етно трпеза; Модерна кухиња ; Пекарство; Посластичарство; Карвинг, Артика - резбарење на воћу и поврћу. Судије су чланови КАС-а (Кулинарске асоцијације Србије), тако да су освојене дипломе међународно признате. Поред такмичарског дела припрема се и културно-забавни део, који отвара манифестацију и прати је читавог дана.

Дринска регата Љубовија (друга субота јула)

Дринска регата у Љубовији има традицију од скоро једне деценије. Пионири и зачетници ове манифестације спустили су се први пут низ Дрину друге суботе јула 2001. године. Манифестација је прве године бројала свега неколицину мештана и пар пловила, да би се из године у годину број пловила и учесника рапидно растао и достигао број од 2.000 пловила и скоро 20.000 људи на води.

Организатор манифестације је општина Љубовија и Туристичка организација Љубовија.

Пловни пут је од Рогачице до Љубовије, старт је у Рогачици, а пристајање у Љубовији у дужини од 40 km, што чини око 9 сати пловидбе и незаборавног дружења у прелепом амбијенту и пријатној атмосфери уз звуке трубе.

За безбедност учесника задужена је полиција, агенција овлашћена за пружање услуга на вди, рониоци, спасиоци, редари на копну и води, служба дома здравља која лекарску екипу шаље на воду, а копном учеснике све време прати лекарска екипа у санитетском возилу. Целокупна варошица ставља се у службу манифестације и даје свој допринос, трудећи се да се туристи што боље осећају. Све то прати богат културно-забавни програм који чине: концерти, наступ КУД-а, плесних група, представе за децу и одрасле, спортска дешавања...

Манифестација се традиционално одржава друге суботе јула. Учесници смештај могу пронаћи у капацитетима сеоског туризма и угоститељским објектима у Љубовији. Све више учесника жели да борави у сеоским домовима, ужива у природи и здравој храни коју наши домаћини могу да им понуде. То су сеоски домови поред Дрине (Узовница, Црнча, Лоњин, Врхпоље, Трешњица, Дрлаче) и у планинским селима (Горње Кошље). Манифестација пружа могућност за незабораван провод. Задовољни учесници преносе утиске својим пријатељима, а резултат тога је повећање пловила из године у годину.

Спортско-рекреативни живот заједнице

У области физичке културе врше се интензивна улагања у спортске објекте - две фискултурне сале у Љубовији, модеран фудбалски стадион, и више игралишта.

Од спортских колектива најстарији и најуспешнији јесте ФК "Дрина" основан 1928. године, који се тренутно такмичи у посавској зони. У оквиру 4 узрастне категорије, петлићи, пионири, омладинци, и сениори, у клубу

тренира око 150 играча. На територији општине Љубовија егзистира још 5 клубова, ФК "Лоњин" и ФК "Врхпоље" се такмиче у међуопштинској лиги - група Јадар, затим ФК "Младост" Узовница, ФК "Бобија" Д. Оровица и ФК "Доња Љубовија" који се тренутно не такмиче.

Женски кошаркашки клуб "Љубовија" основан је 1976. године. У четири селекције, млађе пионирке, старије пионирке, кадеткиње и сениорке, тренира око 60 играчица. Клуб се такмичи у Првој Српској лиги. Највећи успех им је освојено 4. место у Првој Б. лиги (1997). Што се тиче млађих категорија, кадеткиње ЖКК "Љубовија" су 1997. године биле 2. у Југославији, а 1999. јуниорке 2. у Србији, а 3. у Југославији.

Карате клуб "Дрина" основан је 10. септембра 1975. године. Најтрофејнији клуб у Љубовији има око 60 редовних чланова. Такмичи се у Југословенској карате асоцијацији - Шотокан стил. Такмичари овог клуба су до сада освојили преко 600 медаља.

Шаховски клуб "Дрина" је такође један од носилаца спортских активности у Азбуковици и један од најуспешнијих клубова на овом подручју. Доста пажње се посвећује шлолском спорту који је веома битан сегмент у развоју спорта уопште.

3.1.4. Инфраструктура

Развијена инфраструктура је један од основних предуслова квалитетног пословног окружења. Стање инфраструктуре може да буде одлучујући фактор који ће одредити привредника да инвестира или одустане од планираног улагања на одређеној територији.

1. Саобраћајна инфраструктура

Саобраћајно-географски положај

Саобраћајно - географски положај Општине Љубовија биће унапређен у значајној мери изградњом деоница саобраћајница високог ранга - регионалних путних праваца, који пролазе подручјем Општине Љубовија и омогућују њено укључивање преко магистралних путева М-19.1 (Мали Зворник - Љубовија – Бајина Башта) и М-4 (Мали Зворник - Лозница – Ваљево) у регионалне, републичке и међународне токове саобраћаја. Изградњом друмских саобраћајница високог ранга које омогућавају ефикасније и безбедније повезивање са ближим и даљим окружењем створили би се предуслови за квалитетну размену саобраћајних токова између најважнијих улазно-излазних праваца насеља општине Љубовија.

Друмски саобраћај

Према значају путна мрежа на подручју плана подељена је на следеће рангове саобраћајница:

- државни путеви I реда (магистрални путеви)
- државни путеви II реда (регионални путеви)
- општински путеви (локални путеви)
- насељске саобраћајнице

Државни путеви I реда у обухвату плана подударају се са постојећим магистралним правцем М -19.1 Мали Зворник-Љубовија-Бајина Башта тако да се не планирају нови путеви овог ранга.

Државни путеви II реда у обухвату плана подударају се са постојећим регионалним правцима (Р-127 Шабац-Крупањ-Грачаница и Р-113 Причевић-Љубовија) тако да се не планирају нови путеви овог ранга. Постојећи државни путеви II реда немају одговарајуће елементе трасе те је неопходна реконструкција (Р-127 на подручју Плана има неасвалтирану деоницу дужине око 10 km).

Општински путеви представљају најважније саобраћајнице у насељеним местима, којима се најчешће насељски центри повезују са центрима насеља у окружењу или са саобраћајницама вишег ранга и преко ових саобраћајница на даље окружење и значајније центре. Путеве овог ранга поред развоја путне мреже у смислу повећања укупне дужине општинских путева неопходно је унапредити и у погледу реконструкције основних елемената трасе, јер су ови путеви поред неасвалтираних деоница најчешће са неодговарајућим (малим) радијусима хоризонталних кривина и нерегулисаним одводњавањем коловоза.

Насељске саобраћајнице представљају изграђене улице у оквиру грађевинског реона насеља

Саобраћајнице које омогућавају приступ ка еколошким целинама или пољопривредним и шумским комплексима представљају некатегорисане путеве.

Јавни превоз путника

Систем јавног превоза путника за значајан део становништва омогућава реализацију једне од основних животних потреба - потреба за кретањем, што за одређене категорије становништва представља практично једини облик реализације њихових потреба. Као последица изразито опадајућег тренда привредних активности у протеклом периоду, дошло је до пада учешћа јавног превоза путника у укупном броју механизованих кретања. У планском периоду јавни превоз путника базираће се на аутобуском подсистему, при чему би за подручје плана требало спровести посебна саобраћајна истраживања да би се определио одговарајући систем јавног превоза путника.

Робно транспортни центар

Могућа је изградња робно транспортног центра на граничном прелазу са БиХ, који треба да задовољи транспортно -дистрибутивно - складишне потребе на локалном нивоу као и за потребе региона. Улога робно транспортног центра је да омогући рационализацију микро и макро дистрибуције тако да у свом саставу најчешће имају камионске и контејнерске терминале, берзу, складишне системе и одговарајуће пратеће службе.

Бициклистички саобраћај

Бициклистички саобраћај својим техничким карактеристикама омогућава да буде просторно вођен на различите начине. По правилу бициклисти бирају оптимални пут, тако да при планирању бициклистичких стаза треба тежити, у колико не постоје други разлози (дефицит простора у регулацији саобраћајница и сл) задржавању постојећих бициклистичких траса уз стварање услова за безбедно одвијање овог вида

саобраћаја. Где је повољна конфигурација терена и навике становништва да користе бицикл као превозно средство добар је предуслов да се бициклическом саобраћају обезбеди неопходан простор.

2. Водопривредна инфраструктура

Претходна пројектна документација

Сагледавајући проблеме снабдевања водом, општина Љубовија је у претходном планском периоду анализирао потребе за санитарном водом и приступила изради одговарајуће пројектне документације за изналажење решења којима би се овај проблем превазишао. У складу са Другом фазом Извештаја о извршеним истражним хидрогеолошким радовима и техничког решења отварања изворишта из подземних вода у алувиону реке Дрине за потребе водоснабдевања Љубовије и пратећих насеља до 2020-те године („Водо-инжењеринг“, Београд, 1992 године) и Главним пројектом снабдевања водом насеља Љубовија („Водо-инжењеринг“, Београд, 2000. год.), приступило се изградњи новог изворишта Грабовица у алувиону реке Дрине, као и изградњи примарног цевовода $\varnothing 300$ mm, од тог изворишта до Љубовије. У складу са започетим пројектом, потребно је: наставити са изградњом цевовода дистрибутивне водоводне мреже и објекта на мрежи (пре свега резервара), који су овим пројектом предвиђени.

Процена потреба за санитарном водом

На основу демографске анализе извршена је процена броја становника општине Љубовија по насељима и дата је доњом табелом. За процену потреба за санитарном водом у наведеном планском периоду, усвојена је специфична потрошња воде од 250 l/ст/дан, у коју улази: количина воде која се користи у домаћинству за кување, прање, купање, појење стоке, заливање башти, поливање и прање улица, јавни водоскоци, градско зеленило, јавне чесме, потрошња воде у болницама, школама, предузећима и мања потрошња у индустрији, за гашење пожара и сл. Просечна специфична потрошња санитарне воде у Србији је висока и износи око 170 l/ст/дан. У општинама са мање од 25.000 становника потрошња воде је испод просека, док је у великим градовима специфична потрошња воде за пиће веома висока (нпр 233 l/ст/дан у Београду у 2005.). Потрошња воде у Србији је већа него у другим европским земљама. Примера ради, потрошња воде у Немачкој је око 125 l/ст.дан. На темељу искустава унутар ЕЗ и неких земаља у транзицији, очекује се убудуће, пад потрошње воде. Разлози и могућности за смањење просечне специфичне потрошње воде су: повећање цене воде за пиће, редовна наплата утрошене воде, поправка дистрибутивне мреже, смањење губитака у водоводном систему, инсталација нових и осетљивих водомера, коришћење воде на економичан начин, употреба кућних апарата који штеде воду, сакупљање и коришћење кишнице за заливање баште.

Насеље Љубовија и села низијског дела општине (уз реку Дрину), као што су Доња Љубовија, Врпоље, Читлук, Црнча, Узовница и Лоњин, чиниће јединствен систем водоснабдевања, односно општински систем водоснабдевања. Обзиром на неравномерност потрошње у току године и у току дана, усвојени су следећи коефицијенти неравномерности:

- дневни коефицијент неравномерности – $K_{dan} = 1,50$;

- часовни коефицијент неравномерности – $K_h = 1,50$.

Табела : Прогноза потреба за водом система насеља уз Дрину

Насеље	Број становника 2021	Потребна количина воде (l/s)	Максимална дневна потрошња	Максимална часовна потрошња
(а)	(б)	(в) $Q=(b) \times \frac{250}{24/3600}$	(д) $Q_{\max} \text{ dan} = (в) \times 1,5$	(е) $Q_{\max} \text{ h} = (д) \times 1,5$
Врхпоље	808	2,34	3,51	5,26
Доња Љубовија	825	2,39	3,58	5,37
Лоњин	400	1,16	1,74	2,60
Љубовија	6300	18,23	27,34	41,02
Узовница	860	2,49	3,73	5,60
Црнча	960	2,78	4,17	6,25
Читлук	1670	4,83	7,25	10,87
УКУПНО :	11.823	34,21	51,32	76,97

Процене потребних количина санитарне воде за снабдевање насеља општине Љубовија обухваћених општинским водовоним системом до 2021.године процењене су на: $q=80,00 \text{ l/s}$. Насељу Љубовија потребна је половина укупне количине санитарне воде.

Табела : Прогноза потреба за водом осталих насеља општине

Насеље	Број становника 2021	Потребна количина воде (l/s)	Максимална дневна потрошња	Максимална часовна потрошња
(а)	(б)	(в) $Q=(b) \times \frac{250}{24/3600}$	(д) $Q_{\max} \text{ dan} = (в) \times 1,5$	(е) $Q_{\max} \text{ h} = (д) \times 1,5$
Берловине	138	0,40	0,60	0,90
Горња Љубовија	305	0,88	1,32	1,99
Горња Орловица	270	0,78	1,17	1,76
Горња Трешњица	200	0,58	0,87	1,30
Горње Кошље	430	1,24	1,87	2,80
Грачаница	350	1,01	1,52	2,28
Грчић	205	0,59	0,89	1,33
Доња Оровица	265	0,77	1,15	1,73
Дрлаче	250	0,72	1,09	1,63
Дубоко	500	1,45	2,17	3,26
Леовић	170	0,49	0,74	1,11
Оровичка Планина	115	0,33	0,50	0,75
Поднемић	360	1,04	1,56	2,34
Постење	250	0,72	1,09	1,63

Рујевац	360	1,04	1,56	2,34
Савковић	230	0,67	1,00	1,50
Селенац	370	1,07	1,61	2,41
Соколац	70	0,20	0,30	0,46
Торник	90	0,26	0,39	0,59
Цапарић	252	0,73	1,09	1,64
Укупно	5.180	14,99	22,48	33,72

Потребне количине санитарне воде за снабдевање водом осталих насеља општине Љубовија до 2021.године, процењене су на : $q=34,00 \text{ l/s}$

Водоводна мрежа

Примарна водоводна мрежа

У циљу повезивања насеља Лоњин, Црнча и Узовница са постојећим водовоним системом насеља Љубовија, наставити са започетим радовима на изградњи потисних водова профила $\varnothing 200 \text{ mm}$ и $\varnothing 150 \text{ mm}$ у дужини од око 11,50 km.

Секундарна водоводна мрежа

Постојећу водоводну мрежу у насељу Љубовија, потребно је sukcesивно реконструисати због старости инсталација али и како би се испоштовали важећи противпожарни прописи о минималним пречницима цеви у дистрибутивној водоводној мрежи. Паралелно са реконструкцијом, потребно је даље градити водоводну мрежу у периферним деловима насеља Љубовија и осталим насељима општинског водоводног система.

Остали објекти на мрежи - Резервоарски простор

Постојећи водоводни систем насеља Љубовија располаже са 1300 m^3 резервоарског простора. У наредном планском периоду планира се:

- изградња друге коморе новог резервоара „Кршно Брдо“ у насељу Љубовија, укупне запремине 1000 m^3 ;
- изградња новог резервоара у насељу Врхопоље, запремине 200 m^3 ;

Изворишта санитарне воде

У наредном планском периоду планира се формирање општинског водоводног система којим је предвиђено повезивање насеља у низијском делу Дрине на водоводни систем насеља Љубовија. У том смислу планира се проширење капацитета изворишта Грабовица са још два бунара капацитета 30 l/s . Ради заштите изворишта потребно је успоставити мониторинг систем на извориштима у циљу праћења потенцијалног загађења подземне воде и неопходно је поставити мрежу пијезометара у зони изворишта, као и мераче протока на свим бунарима, сигналне каблове и опрему за дигитално праћење и даљинско управљање радом изворишта и целог система. Правилником о начину одређивања и одржавања зона санитарне заштите изворишта водоснабдевања (Сл. гласник СРС, бр, 92/08), дефинисани су услови за формирање три зоне санитарне заштите изворишта.

Зона непосредне заштите (зона строгог надзора - Прва зона): опредељена је у складу са члановима 6. и 7. Правилника према којем зона непосредне заштите или зона

строгог надзора (Прва зона санитарне заштите) представља простор око водозахватног објекта, које се обезбеђује огорађивањем (огорађени простор 450 m x 200 m око бунара и зграде за хлорисање - у површини од 9 ha) и где је приступ дозвољен само лицима овлашћеним од стране корисника објекта која су задужена за одржавање и остале интервенције на истом. Ова зона треба да обухвата простор од најмање 10 m у околини објекта. У првој зони санитарне заштите изворишта врши се засађивање декоративног зеленила, растиња које нема дубок корен а може се користити као сенокос.

Зона друга – ужа зона заштите односи се на целу парцелу на којој је смештено извориште, дефинисана је на 650 m x 500 m у површини од 32.5 ha.

Услови који се у зонама санитарне заштите морају испоштовати, дефинисани су у члановима 27, 28, 29, 30, 31, 32. и 33. наведеног Правилника.

Индивидуални и сеоски водоводни системи

Становништво сеоских насеља општине Љубовија, које чини око 60% становништва општине воду за пиће обезбеђује путем локалних и индивидуалних сеоских водовода, односно са капитираних извора. Локални сеоски водоводни системи (који су у функцији) не поседују уредну техничку документацију, водопривредне дозволе, нити постоји редован мониторинг физичко-хемијског и бактериолошког квалитета воде којом се снабдева становништво из оваквих система. У циљу постизања циљева одрживог развоја и унапређења ЦВС Љубовија и локалних система водоснабдевања општине Љубовије потребно је интервенисати на следећи начин:

- изградити Елаборат о процени стања дистрибутивне мреже постојећег водоводног система Љубовија са циљем идентификације главних места губитака воде из система и приступити изради пројектне документације интервентне санације дистрибутивне мреже на основу елабората и имплементацији санације;
- спровести програме едукације становништва и школске деце о рационализацији потрошње воде;
- извршити тачан попис локалних сеоских и индивидуалних водоводних система, укључујући хидро потенцијал изворишта у функцији у циљу оптимизације коришћења и заштите;
- изградити Генерални пројекат и Претходну студију оправданости водоснабдевања сеоских насеља општине Љубовија са разматрањем укључивања сеоских насеља у општински водоводни систем Љубовија;
- израда програма јавне здравствене контроле водоснабдевања из локалних сеоских и индивидуалних водоводних система општине Љубовија;
- покренути процес решавања титулара над објектима јавног водоснабдевања, локалних сеоских објекта који не припадају општинском водоводном систему Љубовија јер због недостатка финансијских средстава и изостанка одговорних лица није могуће обезбедити јавно здравствену контролу водоснабдевања;
- покренути процес решавања статуса индивидуалних водоводних система у смислу обезбедивања јавно здравствене контроле водоснабдевања.

2.1. Сакупљање и евакуација отпадних вода

Канализациони систем насеља Љубовија

Насеље Љубовија има изграђену канализациону мрежу којом се санитарно-фекалне отпадне воде и део атмосферских отпадних вода евакуиште без пречишћавања у околне водотоке и то у реке Љубовићу и Дрину. У складу са претходном планском (ГП Љубовија) и пројектом документацијом (Генерални пројекат канализационе мреже насеља Љубовија – „Balby Internacional“, предузеће за инжењеринг, пројектовање и извођење, Београд 2004., у наредном планском периоду требало би приступити изградњи примарних канализационих колектора, предвиђених за прикупљање санитарно-фекалних отпадних вода, које се сада на више локација директно изливају како у реке Љубовићу и Дрину и постојеће јазове и вододерине. Конфигурација терена и економски услови, определили су даљу концепцију развоја канализационе мреже насеља као сепарациони систем.

Употребљене воде ће се скупљати и евакуисати фекалном канализационом мрежом до локације опредељене за изградњу постројења за пречишћавање отпадних вода, а атмосферске воде ће се отвореним каналима и риголама сакупљати и евакуисати у околне реке, јазове и вододерине.

Примарна канализациона мрежа

У циљу заштите животне средине и ради стварања предуслова за ширење секундарне канализационе мреже у наредном периоду неопходно је:

- изградити примарни канализациони колектор уз десну обалоутврду реке Љубовиће, профила $\varnothing 700$ mm, укупне дужине око 800 m, са падом у смеру речног тока, који ће прихватити канализационе испусте у реку Љубовићу у зони слива десне обале, до планираног моста и планиране канализационе црпне станице КЦС2;
- изградити примарни канализациони колектор уз леву обалоутврду реке Љубовиће, профила $\varnothing 600$ mm, укупне дужине око 1530 m, са падом ка кориту реке, којим ће се покупити канализациони испуст у зони слива леве обале и изградити планирану канализациону црпну станицу КЦС1 у зони постојећег канала;
- изградити примарни канализациони колектор за повезивање канализационих црпних станица КЦС2 и КЦС3, профила $\varnothing 700$ mm, укупне дужине око 1200 m, са падом ка постојећем колектору 400 mm;
- изградити примарни канализациони колектор за повезивање канализационих црпних станица КЦС3 и КЦС4, односно до локације опредељене за постројење за пречишћавање отпадних вода (ППОВ), профила $\varnothing 700$ mm, укупне дужине око 1900 m, са падом ка локацији ППОВ;
- сукцесивно реконструисати постојећу канализациону мрежу „општег система“, односно вршити замену дотрајалих цеви новим, минималног профила $\varnothing 300$ mm.

Објекти на канализационој мрежи- канализационе црпне станице

На примарној канализационој мрежи планира се изградња четири канализационе црпне станице за прелазак преко канала и водених токова и то:

КЦС1 на постојећем Сабирном каналу 1;

КЦС2 на реци Љубовићи;

КЦС3 на месту изливања постојећег канализационог колектора у реку Дрину;

КЦС4 на локацији предвиђеној за изградњу постројења за пречишћавање отпадних вода.

Објекти на канализационој мрежи- постројење за пречишћавање отпадних вода

Санитарно-фекалне отпадне воде

Неспоран негативан утицај упуштања сакупљених комуналних отпадних и индустријских отпадних вода у реке Љубовију и Дрину, може се зауставити једино изградњом постројења за пречишћавање отпадних вода (ППОВ). Изградња ППОВ ствара услове за прихват на пречишћавање како комуналних отпадних вода које се генеришу на простору Љубовије и пет напред наведених сеоских насеља, тако и отпадних вода индустријских погона радне зоне „Љубовија“.

Водопривредном основом Србије, програмом мера заштите вода, обавезују се све индустријске инсталације и насеља већа од 5000 ЕС да до 2021. године изграде постројења за пречишћавање отпадних вода. Истим документом је предвиђено да у осетљивим зонама (зоне осетљиве на еутрофикацију), треба предвидети поред биолошког третмана (БПК₅ = 20 mg O₂/l) и уклањање макронутријената. Законски оквир Србије до данас није подзаконским актима дефинисао јединствени квалитет ефлуента који се након третмана може упустити у реципијент. Регулатива Србије дефинише да по испуштању пречишћене воде у реципијент иста не сме да проузрокује нарушавање законом дефинисану класу водотока – реципијента. За утврђивање захтеваног квалитета ефлуента који се упушта у реципијенте (друга класа водотока) референтно се користи Оквирна директива о води ЕУ, односно Council Directive 91/271/EC од 21. маја 1991. године. У табели су дате прописане норме квалитета ефлуента према Council Directive 91/271/EC.

Табела 58: Норме квалитета ефлуента према Council Directive 91/271/EC

Параметар	Јединица мере	Концентрација
ВРК ₅ без нитрит.	mgO ₂ /l	25
НРК	mgO ₂ /l	125
Укупно суспендоване материје	mg/l	35
Укупни азот N*	mgN/l	15 (10.000 – 100.000ES)
Укупни фосфор P*	mgP/l	2 (10.000 – 100.000 ES)

извор : Управљање квалитетом воде са аспекта оквирне Директиве европске уније о водама, УНС 2003. г.

Од циљева које дефинише Council Directiva 91/271/EC, утврђеног квалитета и квантитета отпадних вода које се генеришу на простору ГУП-а Љубовија, пошло се ка проналажењу оптималног технолошког решења за пречишћавање отпадне воде градског насеља Љубовија и пет околних сеоских насеља као и присутне индустријске отпадне воде.

Техно-економска анализа показала је да будући ППОВ Љубовија треба да буде капацитета 2 x 8000 ЕС. Упоредна техно-економска анализа предност је дала систему у виду бетонских еквенцијалних реактора са континуалним дотоком (СБРц систем). Очекивани ефекти будућег ППОВ-а су:

ВРК₅ до 10 - 15 mg/l;

укупне суспендоване материје до 20 mg/l; уз уклањање укупног азота до 10 - 15 mg/l

Неопходна инвестициона улагања за изградњу овог типа постројења капацитета око 14.000 до 20.000 ЕС, процењена су на око 100 до 130 ЕУР/ЕС, док се експлоатациони трошкови процењу на око 17 ЕУР/ЕС/год.

Локација централног постројења за пречишћавање отпадних вода насеља Љубовија, површине 3 ha, опредељена је Генералним планом насеља. У склопу постројења за пречишћавање отпадних вода налазиће се и црпна станица за препумпавање отпадне воде на постројење уз препумпавање, аутоматска решетка, кружни песколов, мерач протка, компресорска станица, две аерационе лагуне, разделно окно, две таложне лагуне и управна зграда.

Индустријске отпадне воде

Основна претпоставка за прихват индустријских отпадних вода у градску канализацију и ППОВ „Љубовија“ је успостављање доследног примарног пречишћавање индустријске отпадне воде. Наиме, у циљу заштите будућег поступка пречишћавања на ППОВ-у Љубовија, корисне валоризације продуката пречишћавања, заштите примењених конструктивних материјала система канализања (канализационе мреже, објеката и опреме ППОВ-а), заштите запослених и обезбеђивања оптималних услова управљања будућег ППОВ-а, потребно је примарним пречишћавањем индустријских отпадних вода уклонити токсичне и опасне материје. Примарни третман индустријске отпадне воде треба да буде у складу са „Правилником о санитарно-техничким условима за упуштање отпадних вода у градску канализацију“ који би СО Љубовија у блиској будућности требала да припреми, усвоји и уврсти у свој законски оквир управљања отпадним водама општине.

У циљу адекватног сагледавања количина и квалитета отпадних вода радне зоне „Љубовија“, неопходно је изградити студију која ће обухватити попис процеса и отпадних вода које се генеришу, балансирање генерисаних отпадних вода, препоручити процесе рецикулације воде, а у исто време омогућити у будућности адекватно управљање радом ППОВ-а који ће се градити.

Канализациони системи осталих насеља општине Љубовија

Осим у самом насељу Љубовија, у осталим насељима општине не постоје канализациони системи за сакупљање и евакуацију отпадних вода. Обзиром на конфигурацију терена и разбијени тип сеоских насеља карактеристичан за планинске крајеве, у наредном планском периоду потребно је предузети радове на изради санитарно-фекалне канализационе мреже у насељима уз реку Дрину са мини уређајем за пречишћавање отпадне воде, како би се заштитио квалитет воде у реци. У том смислу потребно је приступити припреми планско техничке документације и изградњи насељске канализационе мреже. Где год је то могуће (из разлога економичности), потребно је градити мини уређаје за пречишћавање отпадних вода за више насеља. У том смислу је предвиђено следеће:

- једна локација мини постројења за пречишћавање отпадних вода (МППОВ) за насеља Црнча и Узовница, у зони реке Дрине низводно од улива Крупањске реке,
- једна локација мини постројења за пречишћавање отпадних вода (МППОВ) за насеље Врхпоље у зони реке Дрине, низводно од изворишта Грабовица,

- једна локација мини постројења за пречишћавање отпадних вода (МППОВ) за насеље Горња Трешњица у зони реке Дрине, узводно од предвиђеног профила ХЕ Тегаре,
- насеље Лоњин прикључити на централно постројење за пречишћавање отпадних вода насеља Љубовија (ППОВ).

У осталим насељима општине где год је то могуће са аспекта конфигурације терена и концентрације становања, приступити изградњи канализационог система са мини уређајем за пречишћавање отпадне воде.

Заштита великих вода реке - реке Дрине и притока

У складу са Мишљењем ЈВП «Србијаводе», ВПЦ "Сава-Дунав" - Нови Београд, неопходно је предузети следеће мере на реконструкцији, изградњи и одржавању одбрамбених насипа:

- завршити изградњу најнизоводније деонице насипа на реци Љубовиђи (димензионисан на стогодишњу велику воду) у зони обилазног пута око Љубовије (низводно од моста на Љубовиђи), до ушћа у реку Дрину, облагањем корита, са израдом потребне изливне грађевине и заштитне појасеве ширине по 5 m од ножице косина насипа са обе стране насипа, за потребе одржавања и контроле насипа;
- неопходно је извршити регулацију водотокова који нису регулисани и то: Крупинску реку, Узовичку реку, Грачаничку реку, Буковичку реку, Трешњицу, Селеничку реку, Лукавицу и Љубовиђу (у горњем току), које се налазе у зони пољопривредног земљишта; потребно је приступити изради одговарајуће пројектне документације за изградњу одбрамбених насипа, односно за регулацију њихових корита и то на велику воду вероватноће појаве једном у 25 година – 4% (уз димензионисање пропуста великих вода вероватноће појаве једном у 50 година- 2%);
- у грађевинским реонима сеоских насеља, у деловима кроз које пролазе нерегулисани водотоци неопходно је прикупити валидне хидролошке податке (нивограми и протицаји водотока) пре приступања изради урбанистичко планске документације и не градити у тим зонама објекте, пре израде одговарајуће техничке документације о регулисању водотока; из тог разлога код ових водотока треба оставити слободан резевни појас у зони меандра, у коме се не сме ништа градити до израде и примене за то потребне техничке документације;
- уз регулисане потоке и канале без насипа неопходно је оставити заштитни појас ширине по 4 m са обе стране, од ивице протицајног профила;
- код укрштања инфраструктурних објеката са водотоцима, поточима и каналима, морају се испоштовати следећи услови: горња ивица заштитне цеви објекта мора бити на минимално 1,5 m испод нивелете дна нерегулисаних водотокова и минимално 1 m испод нивелете дна регулисаних корита водотокова и канала, уз прописно обележавање ових места и примену техничких мера заштите;
- код укрштања инфраструктурних објеката са водотоцима и каналима у зони мостова, преко носећих конструкција (ДИК) мора се обезбедити сигурносна висина – зазор, од минимум 0,8 m до 1 m у односу на коту велике меродавне воде водотока; нивелете планираних мостова и прелаза преко водотока и канала, морају бити тако одређене до доње ивице конструкција објеката

(ДИК) да имају потребан зазор од минимум 0,8 m до 1 m у односу на велику меродавну воду водотока.

3. Електроенергетска инфраструктура

Објекти 110 kV

Задржава се постојећи четворонапонски систем трансформације 110/35/10/04 kV у преносу електричне енергије. Претходним просторним планом општине Љубовија је планирана изградња једне трафо-станице 110/35 kV "Љубовија", што је и урађено. У наредном периоду 2010.-2020. не планира се изградња нове трафо-станице 110/20 kV. На основу будућег пораста потреба у ангажованој електричној снази у постојећој трафо-станици 110/35 kV "Љубовија", могуће је уградити нови трансформатор 110/35 kV, називне електричне снаге од максимално 31,5MVA. Локација постојеће трафо-станице 110/35 kV "Љубовија" се задржава са могућношћу проширења до пројектованог капацитета (2x31,5MVA), у оквиру постојећег објекта.

Задржава се постојећи далековод 110kV: Крупањ-Љубовија. У наредном периоду 2010.-2020. планира се изградња новог далековода 110 kV из правца М.Зворник.

Објекти 35 kV

На предметном простору егзистирају четири трафо-станице 35/10 kV: "Љубовија 1", "Љубовија 2", "В.Мајдан" и "Бобија". Тренутно су у трафо-станици 35/10 kV "Љубовија 1" уграђена два трансформатора називне ел.снаге 2 x 4 MVA, у трафо-станици 35/10 kV "Љубовија 2" уграђена су такође два трансформатора називне ел.снаге 2 x 2,5 MVA, у трафо-станици 35/10 kV "В.Мајдан" су уграђена два трансформатора називне ел.снаге 2 x 2,5MVA и у трафо-станици 35/10 kV "Бобија" су уграђена два трансформатора називне ел.снаге 2 x 1,6 MVA. Трафо-станица 35/10 kV "Љубовија 1" је лоцирана у центру насеља а трафо-станица 35/10 kV "Љубовија2" је лоцирана у простору трафо-станице 110/35 kV "Љубовија". Трафо-станица 35/10 kV "В.Мајдан" је лоцирана у насељу Селенац а трафо-станица 35/10 kV "Бобија" ("Жичара") у насељу Горња Оровица.

Објекти 10 kV

Да би се решио проблем снабдевања електричном енергијом постојећих али да би се омогућило квалитетно и сигурно снабдевање електричном енергијом нових потрошача, планира се изградња око 54 трафо-станице 10/0,4 kV на простору општине Љубовија. У централном делу насеља Љубовија планирати зидане или монтажано-бетонске трафо-станице а у периферним деловима насеља Љубовија и осталим насељима општине Љубовија, планирати стубне трафо-станице 10/0,4 kV. У централном делу насеља Љубовија градити подземну мрежу 10 kV а у периферним деловима истог насеља и осталим насељима општине Љубовија градити далековеде на бетонским или другим одговарајућим стубовима минималне висине 12,0 m.

Ниско-напонска мрежа и јавна расвета

Планира се даља изградња ваздушне (надземне) и подземне (кабловске) ниско-напонске мреже. У централном делу насеља Љубовија и у подручју где има или се планира вишепородично становање градити поземну ниско-напонску мрежу а у осталим подручјима градити надземну ниско-напонску мрежу на бетонским или другим одговарајућим стубовима висине минимално 9,0m. Ваздушну ниско-напонску мрежу градити са обе стране улица а посебно искористити прилику постављања ниско-напонске мреже на стубове далековода (мешовит вод). Јавну расвету урадити у свим центрима насеља општине Љубовија. Светилке јавне расвете поставити на стубове мешовитог вода, на стубове ниско-напонске мреже или на посебне металне стубове (посебно у насељу Љубовија).

4. Телекомуникациона инфраструктура

Фиксна телефонија

Циљ даљег развоја телефонизације општине Љубовија је да се у наредном периоду сваком домаћинству обезбеди телефонски број односно приључак. Постојећи симетрични и коаксиални подземни телефонски каблови су у претходном периоду замењени оптичким кабловима. У циљу повећања квалитета у телефонском саобраћају, потребно је изградити три дигиталне телефонске централе, као и подземне оптичке каблове од централе у Љубовији до централе у Цапарић, од централе у Врхпољу до централе у насељу Дрлаче и од централе у Узовници до централе у Рујевцу. Планира се изградња градске оптичке мреже која би повезала градску управу и јавна предузећа а касније и све установе од јавног значаја. На свим значајнијим раскрсницама и објектима у граду планира се постављање инсталације за видео надзор. Оптички телефонски каблови представљају окосницу за даљи развој телекомуникационог система на предметном подручју. Планира се даља изградња оптичке мреже са тенденцијом изградње оптичких приступних мрежа (до самог претплатника) и развој нових широкопојасних услуга. Дуж свих постојећих и нових саобраћајница обезбедити коридоре за постављање телекомуникационих каблова.

Мобилна телефонија

Сва три оператера поседују мреже базних станица које не покривају у потпуности подручје општине Љубовија. Како би цело подручје поменуте општине било у потпуности покривено сигналом потребно је приступити проширењу мреже базних станица, односно изградњи нових базних станица. Оператер "ТЕЛЕКОМ-СРБИЈА" планира изградњу две базне станице, оператер "ТЕЛЕНОР-СРБИЈА" планира изградњу две базне станице и оператер "Vip mobile" планира изградњу две базне станице на подручју општине Љубовија.

5. Обновљиви извори енергије

Године 2005. Скупштина Србије је усвојила Стратегију развоја енергетике Републике Србије до 2015. године, којом се дефинишу елементи за утврђивање стратегије развоја енергетских сектора Србије, у којој је дефинисан и развој и коришћење нових и обновљивих извора енергије и ефикаснијих технологија и уређаја. У складу са националном стратегијом, потребно је 15% потреба за енергијом

обезбедити из обновљивих енергетских ресурса. Обновљиви извори енергије су по дефиницији енергија која се експлоатише истом брзином којом се и обнавља. У обновљиве изворе енергије спадају: енергија ветра, енергија сунца, хидроенергија, енергија водоника, уљаних шкриљаца, геотермална енергија и енергија биомасе. На простору овог планског подручја и у оквиру граница предметног просторног плана, у наредном планском периоду потребно је стимулисати развој и коришћење обновљивих облика енергије, чиме би се знатно утицало на побољшање животног стандарда и заштиту и очување природне и животне средине.

Као обновљиви извори енергије на овом подручју се препоручују: биомаса, биогаз, сунчева енергија, енергија ветра и хидроенергетски потенцијал.

Биомаса и биогаз

Биомаса је гориво које се добива од биљака или делова биљака као што су дрво, слама, стабљике житарица, љуштуре итд. Биодизел је по хемијском саставу мешавина метил естера масних киселина (FAME) који се добијају из триглицерида масти и биљних уља, процесом трансестерификације са метанолом у присуству катализатора. Биодизел је идеална замена за конвенционално гориво јер је у потпуности прилагођен постојећој конструкцији мотора, а притом задовољава и додатне критеријуме везане за екологију. Данас се примена биомасе за производњу енергије подстиче уважавајући начело одрживог развоја. Обзиром да је на подручју општине није заступљена обимна пољопривредна производња, постоје слаби предуслови за коришћење овог облика енергије. Обим развоја сточарства, потенцира и могућност производње биогаза, првенствено за потребе снабдевања фарми сопственом енергијом.

Сунчева енергија

Соларни системи као основни извор енергије користе сунчеву енергију. Соларни системи за грејање се у највећем броју случајева користе као додатни извори грејања, док као основни служе гасни, уљни или електрични котлови. Њихова је примена као основни извор топлоте за системе грејања ретка и ограничена на подручја с довољном количином сунчевог зрачења током целе године што сигурно није случај у нашем климатском подручју. Улагање у изградњу помоћног система грејања је релативно брзо исплативо и еколошки у потпуности прихватљиво. Повољни климатски услови и велики број дана са сунчаним интервалима пружају могућност коришћења сунчеве енергије, пре свега за добијање топлотне енергије.

Енергија ветра

Претварање кинетичке енергије ветра у кинетичку енергију обртања вратила ветроелектране, одвија се помоћу лопатица ротора ветротурбине. У генератору долази до претварања кинетичке енергије обртања вратила у коначну, електричну енергију па се цело постројење често назива и ветрогенератором. Једна или више ветротурбина с припадајућом опремом (генератор, преносник, кућиште, стуб, темељи, регулација, трафостаница, итд.) чини ветроелектрану. При томе се под називом ветроелектрана подразумевају постројења за добијање електричне енергије, док се под називом ветрењача подразумевају постројења за добијање механичког рада (нпр. за млинове, пумпе за воду). На подручју обухвата Просторног плана се може користити енергија ветра за производњу електричне енергије.

Парк ветрогенератора може се градити ван насеља, на пољопривредном земљишту изнад пете класе земљишта, изузимајући и заштићена природна добра, уз претходне услове надлежне институције прибављено у поступку избора локације. Избору локације претходи низ методолошких активности: коришћење метеоролошких података, које поседују хидрометеоролошке службе; теренска испитивања, да би идентификовали области за детаљна испитивања; верификација локација, на које треба поставити мерне стубове са метеоролошким инструментима на неколико нивоа.

Неповољна подручја за градњу ветроелектрана су и: посебно заштићене природне вредности и миграторни правци птица, према условима Завода за заштиту природе Републике Србије; подручја насељених места; остало грађевинско земљиште (радне зоне, зоне туристичких садржаја и викенд насеља...). При коначном одабиру локација ветропаркова, посебну пажњу треба посветити: заштити естетских вредности предела; контактним подручјима зона осетљивим на буку и вибрације, као што су грађевинска подручја насеља, заштићени делови природе и сл.

Хидроенергетски потенцијал

Хидроелектране

ППРС и Водопривредном основом Србије планирана је изградња хидроелектране са вишенаменском акумулацијом (за потребе енергетике, снабдевања водом, становништва, индустрије, наводњавање, одбрану од поплава, рибарство и туризам) у средњем току реке Дрине – профил «Тегаре», са планираном котом нормалног успора 224 m n.m. / 220 m n.m. и планираном запремином акумулације од 590.000.000 m³, као и ХЕ «Доња Љубовиђа», на реци Љубовиђи, са вишенаменском акумулацијом (водоснабдевање, рибарство и туризам), запремине 11 x 106 m³ и котом нормалног успора 535 m n.m..

Изградњи треба да предходи израда посебне планске и урбанистичке документације којом ће се дефинисати тачна локација и сви услови градње и услови заштите животне средине, који прате изградњу оваквог капиталног објекта.

Мини хидроелектране

Мишљењем за израду Просторног плана општине Љубовија –ЈВП «Србијаводе»-ВПЦ «Сава-Дунав» , бр.1738/2 од 22.04.2010. године, достављен је списак од 15 планираних мини хидроелектрана на подручју општине Љубовија, који је преузет из водопривредне основе Србије и потврђен условима и катастром малих хидроелектрана Министарства рударства и енергетике РС (Енергопројект, Ј. Черни, 1987. год.). Тај списак мини хидроелектрана планиран у општини Љубовија, дат је следећом табелом:

Табела : Списак мини хидроелектрана

Назив водотока	назив МХЕ	Тип преграде	Кратак опис	Инсталисана снага (kW)
Крупинска река	Секулићи	Тиролск и захват	Машинска зграда лоцирана је око 300 м низводно од састава Крупинске и Коларичке реке. Вода се до машинске зграде доводи цевоводом од водостана. Захватање воде и транспорт до водостана, обавља се на два тиролска водозахвата, сваки на око 500м узводно од спајања ове две реке: један на Крупинској, а други на Коларичкој реци.	100,00
Узовничка река	Узовница	Тиролск и захват	Машинска зграда лоцирана је око 100 m низводно од потока Гворина. вода се до машинске зграде доводи цевоводом од водостана. Захватање воде обавља се на једном Тиролском водозахвату - локација око 200 m низводно од ушћа Человачког потока.	285,00
Узовничка (Рујевачка) река	Павловићи	Тиролск и захват	Машинска зграда лоцирана је око 200 m низводно од потока Человачког потока. Вода се до машинске зграде доводи цевоводом од водостана. Захватање воде обавља се на једном Тиролском водозахвату - локација око 200 m низводно од ушћа Кржевачког потока .	145,00
Грачаничка река	Микуљак	Бетонски праг	Машинска зграда лоцирана је око 1400 m узводно од ушћа Грачаничке реке у реку Дрину. Водозахват у виду бетонског прага висине 2 m, лоциран је на око 200 m низводно од улива Постењске реке у Грачаничку. Вода се до машинске зграде доводи цевоводом од водостана.	260,00
Грачаничка река	Степановићи	Тиролск и захват	Машинска зграда лоцирана је око 300 m узводно од места спајања Соколске и Постењске реке. Вода се до водостана доводи цевоводом са два Тиролска водозахвата и то један на Соколској реци - низводно од ушћа Лажанске реке.	415,00
Грачаничка река	Пиперићи	Тиролск захват	Машинска зграда лоцирана је на саставу Лажанске и Соколске реке. Вода се до водостана доводи цевоводом а захвата	190,00

			се са четири Тиролска водозахвата који се налазе на Козленској, Шпиљанској, Соколској и Лажанској реци.	
Љубовија	Раваница	Бетонски праг	Машинска зграда лоцирана је око 300 m низводно од ушћа Доброг потока у реку Љубовију. Вода се до машинске зграде доводи цевоводом од водостана. Захватање воде обавља се у зони бетонске преграде висине 3 m, лоциране на око 700 m низводно од ушћа Оровачке реке у Љубовију а опционо - додатно, и са једног Тиролског водозахвата на Бабином потоку, на локацији око 700 m узводно од његовог ушћа у реку Љубовију.	545,00
Љубовија	Диклине	Тиролск и захват	Машинска зграда лоцирана је изнад ушћа Злоступског потока. Вода се до водостана доводи цевоводом а захвата се на једноом Тиролском водозахвату, смештену на Диклинском на потезу Ребељске њиве и са два улива са таложницама на десној обали.	235,00
Љубовија	Дрмник	Тиролск и захват	Машинска зграда лоцирана је око 700 m низводно од улива Оровачке реке у Љубовију. Вода се до водостана доводи цевоводом, а захвата се са једним и Тиролским водозахватом лоцираним на Оровичкој реци, на око 2300 m узводно од њеног ушћа у реку Љубовију.	180,00
Љубовија	Степановићи	Тиролск и захват	Машинска зграда лоцирана је на Оровичкој реци на око 2300 m узводно од улива Оровачке реке у Љубовију. Вода се до водостана доводи цевоводом а захвата се са једним Тиролским водозахватом лоцираним на Оровичкој реци, на око 5400 m узводно од њеног ушћа у реку Љубовију - испод засеока Алексићи.	155,00
Буковичка река	Врхпоље	Бетонска брана	Машинска зграда лоцирана је на Буковичкој реци на око 1400 m узводно од њеног улива у Дрину. Вода се до водостана доводи цевоводом а захвата се у зони преградног места - бетонске преливе бране(висине 10 m) лоциране на око 500 m низводно од ушћа Јеловачког потока у Буковачку реку.	145,00

Трешњица	Вујићи	Насута брана	Машинска зграда лоцирана је на реци Трешњици на око 300 m низводно од улива Бјелог потока у реку Трешњицу. Вода се до водостана доводи цевоводом а захвата се у зони преградног места - насуте земљане бране (висине 15 m) лоциране на реци Трешњици, испод тврђаве Град - заселак Саићи .	420,00
Трешњица	Липораван	Бетонска брана	Машинска зграда лоцирана је на реци Сушици на око 1730 m узводно од њеног ушћа у реку Трешњицу. Вода се до машинске зграде доводи тунелом који води од планиране вештачке акумулације "Зелени вир" (веза са ХЕ Гредина).	785,00
Трешњица	Градина	Тиролск и захват	Машинска зграда лоцирана је на реци Дубрашници на око 200 m узводно од њеног ушћа у реку Трешњицу. Вода се до машинске зграде доводи са заједничког водостана који се снабдева водом преко цевовода са два Тиролска водозахвата лоцирана на рекама Дубрашница и Трешњица (горњи ток) и то на око 3000 m узводно од њиховог споја.	775,00
Трешњица	Радочићи	Тиролск и захват	Машинска зграда лоцирана је на реци Трибућа, изнад ушћа Озринског потока. Вода се до машинске зграде и водостана доводи цевоводом од једног Тиролског водозахвата, лоцираног на око 600 m узводно од машинске зграде на реци Требући.	175,00

НАПОМЕНА: Микролокације и снаге наведених мини ХЕ нису обавезујуће.

У 2009. години „Еко - енерго инжењеринг“ доо Нови Београд, израдио је Мастер план "Хидроенергетски потенцијал општине Љубовија" у циљу сагледавања могућности искоришћења обновљивог извора енергије - хидропотенцијала речних токова општине Љубовија изградњом МХЕ. Наведеним елаборатом дефинисане су следеће енергетске могућности (без провере осталих битних услова) :

На сливу реке Љубовије 16 МХЕ (Ребељанске њиве, Зелени вир, Паоче, Трешњаци 1 и Трешњаци 2, Севићи, Живановићи, Станишићи, Љубовија, Сушара, Дукићи, Доњи Тартићи, Липораван, Језеро, Гаревина и Градина), укупне инсталисане снаге 4287 kW;

На сливу реке Трешњице 10 МХЕ (Јелице, Бранићи, Осојача 1, Бијела, Горња Трешњица, Горњи Савковићи, Постење, Осојача, Јовићи и Брезице), укупне инсталисане снаге 4865 kW;

На сливу Буковичке реке 2 МХЕ (Цапарић и Врхпоље) укупне инсталисане снаге 326 kW;

На сливу реке Грачанице 7 МХЕ (Миловановићи 1, Миловановићи, Симићи, Тадићи, Грачаница, Тартићи и Соколац), укупне инсталисане снаге 1334 kW;

На сливу Узовничке реке 5 МХЕ (Мејићи, Панићи, Полићи, Митрићи и Подрид), укупне инсталисане снаге 627 kW;

На сливу Крупинске реке 2 МХЕ (Секулићи и Коларица) инсталисане снаге 215 kW;

На сливу Грабовичке реке МХЕ Грабовица, инсталисане снаге 89 kW;

Укупна инсталисана снага све 43 МХЕ износила би 11 743 kW.

Такође постоји интересовање а.д. „Бобија“ за изградњом МХЕ „Жичаре“-Горња Оровица инсталисане снаге од 10-20 kW.

6. Информациона инфраструктура

Развој информационих технологија и "дигитализација" општине јесу један од приоритета у развоју подручја. Најважнији сегмент треба да представља општински информациони портал који грађанима пружа информације о управи и институцијама у сувласништву општине. Уз приказ институција и њихових организационих делова, ту су захтеви за обављање услуга, спецификације такозваних животних ситуација, попис одговорних особа за подношење захтева и активни обрасци у стандардном формату за приказ текстова с могућношћу on line попуњавања.

Осим дигиталног приступа грађана свим јавним установама у циљу добијања одговарајућих потврда, обављања других административних послова, информисања и сл., на одговарајућем порталу би се могли наћи и програми за резервацију карата у културним установама, угоститељским објектима, сеоском туризму, приступи телекомуникационим предузећима, финансијским установама, заводима за запошљавање и сл.

У форму тзв. "дигиталне општине" могу се повезати и све месне канцеларије и месне заједнице на територији целе општине који би омогућили непосредно учешће грађана у одлучивањима о питањима уређења и организованости свога суседства. Посебан део портала треба да заузима интерактивна карта општине за потребе пројеката одељења општинске управе и свих других заинтересованих. Интерактивна карта треба да омогући увид у мрежу важнијих објеката и институција попут амбуланти, апотека, болница, аутобуских станица, туристичких објеката или полицијских станица. Корисна је функција и такозвани routing - проналажење најкраћег пута између две тачке на карти с текстуалним и графичким приказом. У надградњи ове функције, могу се активирати бежични центри за приступ грађанима интернету на јавним површинама (парковима, трговима, библиотекама и на другим јавним местима), за шта средства треба обезбедити из локалног буџета.

Осим приступа овом виду технологије са персоналних рачунара и преко бежичних центара, у свету се развија технологија за коришћење интерактивне ТВ мреже. Мрежа се заснива на развоју DSL (Digital Subscriber Lines) технологије, која је успела да створи систем с брзим протоком информација. Оваква технологија омогућује пренос података, укључујући и ТВ-програма, коришћењем већ постојеће мреже, при чему нема потребе за персоналним компјутерима, модемима, сателитским антенама и декодерима.

3.1.5. Развој МСП и предузетништва

Развој тзв. мале привреде у општини Љубовија углавном се своди на отварање објеката намењених услужним делатностима. Трговинске радње, бакалнице, бутици,

угоститељске радње и занатске радње су најмасовније. Јасно је да ни изблиза нису искоришћени потенцијали који би се могли искористити у овој области.

Развој предузетништва подстицала је и Национална служба за запошљавање (НСЗ) кроз њену филијалу у Љубовији и то не само финансијском, већ и нефинансијском подршком. Одржавани су семинари, као вид нефинансијске подршке првенствено лицима која намеравају да започну сопствени посао, а која је уједно и услов за добијање субвенције за самозапошљавање. У циљу оснивања привредних друштава, радњи и других облика предузетништва, субвенције за самозапошљавање у току 2011. године добило је 16 незапослених лица.

3.2 SWOT анализа – ЕКОНОМСКИ РАЗВОЈ

SWOT анализа, као кључни апарат за идентификацију могућих предности заједнице општине у односу на компаративне системе, утврдила је основне правце деловања и представља резултат дискусија и анализа о интерним снагама и слабостима и екстерним претњама и могућностима.

Идентификовани атрибути у доњој табели резултат су рада учесника радионица, преставника релевантних институција и компетентних појединаца у општини граду, и да је то збирни исказ њиховог виђења постојећег стања.

СНАГЕ	СЛАБОСТИ
• Природни ресурси - Водни потенцијал - Шумски потенцијал - Пољопривредно земљиште - Рудни потенцијал • Постојање релевантних стратешких докумената • Знање и искуство из области пољопривреде и прехранбено-прерађивачке индустрије • Стручно и обучено особље у општинској администрацији за питања сектора МСП • Спремност локалне самоуправе и политичка воља за економски развој општине • Позитивни примери страних инвестиција (рудник „Велики Мајдан“)	• Неразвијена индустрија и предузетништво • Висока стопа незапослености • Недовољна искоришћеност водног потенцијала • Лоша путна инфраструктура и дотрајала електроурежа у сеоским насељима • Низак наталитет и миграција становништва, нарочито високо образованих кадрова, као и одлазак младих из села у град • Удаљеност од великих индустријских центара • Нерешени правно-имовински односи • Недовољан број предузећа • Рад на „црно“ • Немотивисаност привредника и пољопривредника за ширим пословним удруживањем • Недовољна комуникација јавног и привредног сектора • Недостатак предузетничког духа • Уситњеност парцела у пољопривреди

МОГУЋНОСТИ	ПРЕТЊЕ
• Потенцијал за инвестирање у туризам • Потенцијал за улагање у обновљиве изворе енергије (минихидроелектране) • Израда објеката за конегерацију дрвне био-масе (производња зелене енергије) • Постојање фондова / програма за неразвијена погранична подручја (Влада Србије, донатори) • Привлачење инвеститора у постојећу индустријску зону • Постојање фондова за прекограничну сарадњу (ИПА) • Иницијатива за боље организовање пољопривредних произвођача • Субвенције у пољопривреди од стране државе • Потенцијал за производњу органске хране • Конкурисање за средства путем пројеката	• Природне непогоде (поплаве од реке Дрине и Љубовије, клизишта, суша, пожари) • Изградња водопривредних објеката узводно од насеља Љубовије • Непредвидивост цена пољопривредних производа • Неповољни услови кредитирања привреде • Нестабилни услови пословања (политика, сиромаштво) • Честа промена прописа / услова пословања • Успорена децентрализација • Наставак светске економске кризе

4. Становништво, образовање и квалитет живота

4.1 Опис тренутне ситуације

Образовање

Предшколска установа „Полетарац“ Љубовија је установа која се бави предшколским образовањем деце и полудневном чувању деце која нису предшколског узраста. Предшколска установа „Полетарац“ својим облицима рада обухвата децу узраста од 1,5-6,5 година, који су организовани кроз рад: јаслена група (рад са децом од 1,5 до 3 године); целодневни боравак (рад са децом од 3 до 6 година); припремни предшколски програм (од 5,5 до 6,5 година). У

предшколској установи „Полетарац“ Љубовија запослено је 14 васпитача, директор, рачуновођа, 2 куvara, 2 спремачице. Број деце предшколске установе „Полетарац“ за 2011/2012. годину био је 207. Предшколска установа „Полетарац“ има зграду површине 767 m². Вртић поседује пространо двориште (око 35 ари), сву потребну опрему за рад васпитача. Стручна заступљеност свим потребним кадровима је потпуна. Кухиња, иако смештена у самом простору Установе последњих година је континуираним улагањем достигла услове који задовољавају здравствено и санитарно хигијенске стандарде у овој области. Опремљеност овог важног сегмента Установе задовољава потребе припреме хране за децу.

Иако је евидентно смањивање предшколске деце у укупној популацији Општине, једина предшколска установа у Љубовији „Полетарац“, као основни проблем има управо недостатак простора.

Школа и њена околина

Школство у Азбуковици има веома дугу традицију. Почетак организованог школства везује се за отварање прве школе, давне 1838. године. У самој варошици Љубовији, прва школа почела је са радом 1875. године.

О.Ш.„Петар Враголић”

Основна школа је данашње име добила 1958. године, а зграда у којој се данас одвија настава грађена је од 2001. године до 2010. године, а свечано је отворена 25. јуна 2010. године и предата на употребу за нову школску годину од 01.09.2010. године.

Школа је опремљена најнеопходнијим наставним средствима. Посебна се пажња посветила настави биологије, физике, страних језика, као и квалитету наставе у нижим

разредима. Може се рећи да постоје најоптималнији услови за одвијање васпитно – образовног рада.

Школа је изграђена средствима Министарства просвете као и потпуно нов намештај у целој школи.

Школска зграда се налази изван града а већина ученика до школе долази пешке, док мањи број ђака из околних села користи локални превоз.

У школској 2012/2013 години наставу похађа 1.061 ученик који су уписани на почетку године. Ученици су распоређени у 70 одељења. Од тог броја једноразредних 47, комбинованих 11 и неподељених школа 11.

Школа има добру сарадњу са локалном самоуправом, привредом, спортским клубовима, културним и здравственим установама, полицијом и Дечијим вртићем. Ученици наше школе укључени су у рад КУД “Азбуковица”, као и у подмладак два кошаркашка (женски и мушки) и два фудбалска клуба (Дрина и Лоњин), у карате клуб и риболовачко друштво.

Мрежа школа у општини Љубовија

ОШ “Петар Враголић” у свом саставу има пет издвојених осморазредних школа:

1. Издвојено одељење Узовница
2. Издвојено одељење Врхпоље
3. Издвојено одељење Доња Љубовића
4. Издвојено одељење Доња Оровица
5. Издвојено одељење Горња Трешњица.

Средња школа “Вук Караџић” Љубовија

Средња школа "Вук Караџић" Љубовија је основана 1964. године као издвојено одељење Гимназије „Вук Караџић“ у Лозници, као резултат тежње и великог труда Азбуковчана да не заостају на пољу ширења просвете и културе.

Општа привредна неразвијеност и сиромаштво, уз то и свакојаке недаће, утицали су судбоносно на ширење писмености и образовања у Азбуковици. Но, схватање значаја школства и просвећености и жеља да се њиме победи незнање и заосталост и обезбеди бољи живот, дубоко су утиснути у свест Азбуковчана.

Школа је заузела веома битно место у културном и друштвеном животу читаве Азбуковице.

Школу данас похађају ученици груписани у одељења следећих профила занимања:

- Гимназија - општи тип
- Економска школа
- Трговац - угоститељ (кувар).

Од почетка школске 1981/82. године, када је школа добила свој новосаграђени објект у коме се и данас налази, па све до данашњег дана, ученици и професори су заједничким снагама радили на стицању нових знања и вештина у

учионицама и кабинетима, под много бољим условима него што је то било у ранијим временима, када се кубурило како са простором за извођење наставе тако и са наставним средствима.

Иако се школа налази у сиромашној средини, заједничким снагама колектива, локалне самоуправе и Министарства, успева да обезбеди материјална средства, опрему и друге потребштине неопходне за квалитетан рад и образовање.

Школа је опремљена са наставним средствима, училима и осталом опремом која задовољава услове по нормативу. Посебно треба истаћи кабинет рачунарства и информатике, опремљен рачунарима и опремом најновије генерације.

Средња школа “Вук Караџић” Љубовија спроводи и званичне **програме везане за заштиту ученика од насиља.**

Школа је према плану мреже за школску 2012/2013. годину уписала 366 редовних и 4 ванредна ученика. У Средњој школи „Вук Караџић“ у Љубовији је уписано по: 2 одељења Гимназије-општи тип у први, други, трећи и четврти разред (укупно осам одељења), по једно одељење Економске школе - економски техничар у први, други, трећи и четврти разред; једно одељење првог разреда угоститеља (кувара), по једно одељење другог и трећег разреда Трговац-угоститељ (кувар).

Преко 50% ученика су ученици путници. Највећи број ученика - путника је из Републике Српске, а остали из правца М. Зворника, Б. Баште, и Ваљева према Љубовији. Аутобуски саобраћај је углавном уклопљен према сменском раду школе и редовно функционише изузев у рејим случајевима у зимском периоду.

Центар за социјални рад „Љубовија“

Центар за социјални рад „Љубовија“ је основан 1976. године.

Правилником о унутрашњој организацији регулисан је начин рада и систематизациј радних места. Послове стручног рада обављају два социјална радника (водитељи случаја) од којих је један супервизор, затим правник, а директор (психолог) по потреби обавља послове усмерене процене.

Укупан број запослених на дан 31.12.2010. године износи 6 радника распоређених на следећи начин:

- директор (психолог),
- 1 дипломирани правник,
- 2 социјална радника (водитеља случаја),
- 1 административно-финансијски радник и
- 1 техничко лице

Средства за задовољавање основних права по Закону о социјалној заштити обезбеђена су буџетом Републике Србије, а за права у области социјалне заштите за чије је остварење надлежна општина, буџет обезбеђује општина Љубовија на основу своје Одлуке.

Општинска управа општине Љубовија је у сарадњи са Центром за социјални рад иницијатор бројних активности које се односе на директно усмерену помоћ социјално угроженим категоријама. Општинска управа у сарадњи са Министарством за рад и социјална питања обавља послове у вези признавања права на бенефиције по основу утрошка електричне енергије за социјално угрожена лица. Општинска управа општине Љубовија се максимално труди да захтеве социјално угрожених лица усмери надлежним службама, као и да пружи потребну правну помоћ. Од 1999. године при Општинској управи општине Љубовија ради и **Повереништво за избегла, расељена и прогнана лица из бивших Република.** Повереништво обавља послове за Комесаријат

за избеглице Републике Србије у смислу посредовања у пружању правних и других врста помоћи.

На територији општине Љубовија, пошто је то погранично подручје, од 1990. године до 2000. године био је велики број избеглих лица из БиХ, као и прогнаних и расељених. У 1990. години број је прелазио 10 000 регистрованих лица. Данас је број смањен на око 200 лица којима је задњим пописом 2004. године продужен статус. Велики број лица је интегрисан у локално становништво или је одсељен у друге веће центре, ради проналажења посла и лакшег решавања стамбеног питања. Повереништво за избеглице општине Љубовија сарађује са великим бројем невладиних организација као што су INTERSOS, UNHCR, DIVAC, PRAXIS, ASB са чијим донаторство смо успели да реновирамо зграду Старе болнице у којој су били смештени избегли и прогнани и др.

Дом здравља у Љубовији

Дом здравља са Стационаром грађанима Љубовије пружа услуге из примарне, а добрим делом и секундарне здравствене заштите, што мало који Дом здравља у Србији може да пружи својим корисницима.

Дом здравља Љубовија организован је по службама и има их укупно шест:

1. Диспанзер опште медицине и медицине рада са хитном медицинском службом;

2. Здравствена служба за здравствену заштиту деце и жена са поливалентном патронажом;

3. Служба за медицинску дијагностику и специјалистичко-консултативну делатност;

4. Стоматолошка служба;

5. Стационар који се састоји од интерног одељења и породилишта;

6. Служба за економско-финансијске, правне, техничке и друге послове.

Број и структура запослених у Дому здравља Љубовија који се брину о здрављу становништва са простора општине Љубовија, као и о здрављу становништва из околних општина приказан је у табели.

Занимање	Број
лекари	19
стоматолози	3
медицинске сестре -техничари	60
остало, немедицинско особље	31
Укупно	113

Дом здравља у Љубовији има 113 запослених.

Број и структура запослених у Дому здравља Љубовија који се брину о здрављу становништва са простора општине Љубовија, као и о здрављу становништва из суседних општина приказан је у табели.

Запослени пружају услуге из области опште медицине, медицине рада, хитне медицинске помоћи, интерне медицине, стоматологије, гинекологије и акушерства као и бројне дијагностичке процедуре (лабораторијске, РТГ, ехосонографске идр.) Свим корисницима, којима лекарска помоћ, која се пружа у Дому здравља у Љубовији, није довољна, омогућено је ургентно упућивање у Регионалне здравствене центре, што указује на добру међуопштинску и регионалну сарадњу у пружању услуга из области здравства.

О обиму и нивоу здравствених услуга највише говори податак о пруженим услугама у 2009.години:

Стара болничка зграда је 2000. године обновљена донаторством ASBB за смештај избеглих и прогнаних лица. Реновирана зграда старе болнице има стручни кадар за потребе у лечењу 13 избеглих и прогнаних лица, који су смештени у тој згради. Капацитет објекта је за 30 корисника.

Задатак свих запослених, као и оснивача ове установе је да се у наредном периоду одржи и унапреди квалитет рада. У том правцу помоћи ће стручно усавршавање запослених. Крајем 2010.године кадар Дома здравља обogaћен је са још три млада лекара (2

педијатра и 1 психијатар) који долазе са специјалистичких студија.

Библиотека “Милован Глишић” Љубовија - постоји од 06. новембра 1939. године, када је радила у саставу Народног универзитета. Према подацима објављеним у тадашњој штампи, наредне године набављено је 400 нових књига и уписано је 100 сталних читалаца.

После рата библиотека ради самостално све до 1965.године када је поново припојена Народног универзитету.

Под данашњим називом Библиотека “Милован Глишић” ова установа ради од 31. јануара 1996.године када је према Одлуци оснивача СО Љубовија формирана као једина институција културе у овој општини. Да би као таква задовољила све културне

потребе становништва, поред основне делатности Библиотека се бави и кинематографском делатношћу, културно-образовном, сценском, издавачком и другим делатностима.

Просторије за рад Библиотеке, јавне и културне манифестације смештене су у једној згради, чија је корисна површина 1300m², од чега 140 m² припада Библиотеци са читаоницом.

Визија:

Настојимо да Библиотека постане модеран библиотечко–информативни центар, као и центар културних дешавања града у циљу окупљања и културне едукације младих.

Библиотека ће и у будуће настојати да подиже ниво културног живота средине али и активно учествује у образовању становништва, задовољавајући потребе људи за знањем и информацијама.

Последњих година уложена су знатна средства за набавку савремене опреме: компјутера за аутоматску обраду књижног фонда.

Библиотека је отвореног типа, фондови су доступни читаоцима али је евидентан недостатак инвентара и простора како би све потребе корисника биле задовољене.

Библиотека располаже књижевним фондом од близу 34000 књига.

Библиотека има осам запослених радника.

Туристичка организација Љубовије

Туристичка организација Љубовије је основана са циљем валоризације, очувања и заштите туристичких вредности и унапређења и развоја туризма на територији општине Љубовија. Туристичка организација Љубовије има 2 запослена лица :

- директор
- туристички радник.

Задаци Туристичке организације Љубовија су:

- обogaћивање и подизање нивоа квалитета туристичких садржаја,
- организовање туристичке информативно-промотивне делатности, организовање манифестација,
- унапређење и промоција,
- унапређење туризма у општини,
- учешће у разради и спровођењу локалне туристичке политике,
- унапређење услова за прихват и боравак туриста.

За кратак период Општина Љубовија је успела да туристички промовише бројна културна, историјска обележја, као и да подржи две највеће манифестације „Дринску рагату“ и „Гастрофест“. Позната по бројним лепотама Азбуковица се поноси Соко градом, који има уређен манастирски комплекс у оквиру кога се сваке године одржава манифестација „Моба“ сусрет младих из дијаспоре, као и многа друга културна дешавања. Сокоград је место за верски, духовни, здравствени опоравак. Ту су и манастири у Читлуку, Поднемићу, бројне цркве, као и све већи број објеката на самој обали Дрине, од којих је најпознатије Етносело Врхпоље. Бобија, Мачков камен и

Горња Трешњица, као и шанац на Баурићу су подједнако интересантни и омогућавају боравак и окрепљење на овим просторима.

Организација Црвеног крста Љубовија бави се искључиво социјалном заштитом становништва и хуманитарним акцијама које су по програму Црвеног крста Србије.

Послове у Црвеном крсту обавља једно запослено лице и седам волонтера. У 2009. години ова организација имала је 972 члана подмладка и омладине.

Црвени крст у Љубовији остварује добру сарадњу са хуманитарном организацијом BLUTHSWOOD ROCHESTER из Велике Британије, која је у прошлој години помогла са донацијом од 10.000 килограма разних артикала који су подељени избеглим,прогрнаним и расељеним лицима који су са боравком на територији наше општине као и социјално угроженом становништву општине Љубовија. Такође, Цевени крст Љубовија остварује добру сарадњу са Центром за социјални рад Љубовија.

На подручју општине Љубовија чланство Црвеног крста је организовано по територијалном принципу у месним заједницама, по радном принципу у предузећима и установама.

У протеклој години Црвени крст се ангажовао на организовању и спровођењу акција Црвеног крста:

- “Недеља Црвеног крста” - се организује и спроведи сваке године а у складу са термином Црвеног крста Србије. У току ове акције појачане су активности на омасовљавању чланства као и на социјалном плану. У току недеље извршава се посета основним школама на сеоским подручјима и у сарадњи са просветним радницима деле се помоћи ученицима угроженог материјалног стања. У току ове године у породилишту уручено је 11 беби пакета за децу која су се родила у месецу мају.

- “За срећније детињство” - организована је у октобру. У акцији су узели учешће 462 ученика основних школа. У оквиру акције прикупљена су одређена новчана средства.

- “Недеља борбе против ТБЦ”

- Добровољно давање крви У протеклој години организоване су три акције добровољног давања крви. Путем јавног информисања грађани општине су били упознати са свим битним моментима везаним за ову делатност.

Омладина наше општине укључује се у многе активности које организује и спроводи Црвени крст. Њихово учешће нај више долази до изражаја у акцијама добровољног давања крви, где деца воде евиденцију о даваоцима, учествују у делењу прпагандног материјала и у позивању давалаца да учествују у акцији. Такође се ангажују у акцији “За срећније детињство”, како у прикупљању средстава куповином стартних бројева, тако и у прикупљању чланарине.

Удружење жена „Вила“ Љубовија је основано по организационом облику као нестраначко, невладино и непрофитно удружење на територији Србије, чији је циљ залагање за упознавање, неговање и очување народне традиције, старих заната, наших обичаја, културних вредности и преношење добијених сазнања на широке народне масе. Такође, један од приоритета Удружења жена „Вила“ Љубовија је остварење социјалне заштите према угроженим грађанима на територији општине Љубовија.

Свој циљ Удружење жена „Вила“ остварује кроз следеће ЦИЉЕВЕ:

- спознаја и унапређење жене, породице у друштву,
- заштита права грађана и очување вредности нашег краја,
- традиционални спој вредности,
- помагање грађанима и решавање питања жена и породице,

- развој хуманитарних активности у области социјалне и економске политике,
- унапређење окружења и човекове околине.

Удружење постоји од 08.03.2007. године и као такво је своје активности усмерило кроз секције, где имамо секцију за културу, секцију за традицију и храну, секцију за хуманитарне циљеве. Задатак чланица је да сталним ангажовањем препознају потребе средине, као и да учествују у активностима других субјеката.

Општинска организација пензионера и инвалида рада Љубовија је добровољна, социјално - хуманитарна организација, која окупља пензионере ради остваривања заједничких интереса, заштите и унапређења њихових животних услова као и задовољавање њихових потреба.

ОО пензионера и инвалида рада Љубовија организује разне облике самопомоћи својим члановима., организује снабдевање пензионера намирницама, огревом и другом робом по повољним ценама и условима плаћања. Такође ово удружење организује Клубове и Секције пензионера као и друге видове дружења и културно забавних активности.

У оквиру ОО пензионера и инвалида рада Љубовија постоје:

- Секција за помоћ угроженим пензионерима,
- Секција за културно – забавни живот,
- Секција актива жена.

За обављање циљева и задатака организације остварују се потребна финансијска средства путем чланарине својих чланова чију висину одређује Скупштина пензионера, добровољних прилога чланова, донација друштвено – политичких организација, поклона као и делатношћу Клуба пензионера. На основу усвојеног плана и програма Општинска управа општине Љубовија учествује са одређеном висином средстава у функционисању ове организације.

Укупна средства Општинске организације пензионера и инвалида рада Љубовија распоређују се по плану прихода и расхода, а у складу са Програмом рада.

Медији

На простору општине Љубовија постоје две локалне радио станице и то:

1. Радио Љубовија
2. Соко радио

Радио Љубовија емитује програм на 100,4 Mhz у FM техници и савременом звуку. Њен сигнал покрива целу територију општине Љубовија, општине Бајина Башта, делове општине Ужице, Косјерић, Ариље, Ваљево, Осечина, Крупањ, Мали Зворник, Ивањице, Лознице и Шапца као и на појединим подручјима Републике Српске.

Почео је као музички радио, а сада емитује 70% музике и 30% информативног програма. Емитује се програм и путем интернета, што је од великог значаја да људи у дијаспори буду упознати са дешавањима на просторима наше општине. Постоје и контакт емисије о актуелним темама везаним за дешавања у општини Љубовија као и у држави.

4.2 Становништво, насеља и социјални развој

На основу података који се односе на званичне пописе становништва може се констатовати да развој становништва општине Љубовија у којој према резултатима

пописа живи 14.469 становника, од којих 49.58% женског и 50.42% мушког, бележи следеће тенденције које се огледају у продубљивању следећих демографских процеса:

- упоредним подацима из пописа 2002. и 2011. године бележи се пад становништва на простору општине Љубовија (–2.583)
- евидентан је тренд демографског старења – просечна старост становништва у општини Љубовија је 45 година
- 19,82% укупне популације чине деца и млади до 18 година.

Досадашња сазнања о потенцијалима и могућностима за развој показују да општина располаже реалним условима да се неке, блаже, негативне тенденције демографских, економских, социјалних, техничко-технолошких, саобраћајно-комуникационих и других фактора не само зауставе већ крену позитивним узлазним-убрзаним трендовима. Стратегија препорода мреже насеља Општине заснива се на следећим факторима и њиховој међусобној повезаности и условљености:

- **демографски** – заустављање емиграционих кретања, повратак становништва, пре свега оног дела који живи и ради у другим центрима земље, али и минорни део – у иностранству, пораст стопе природног прираштаја до стопе која обезбеђује нормалну репродукцију становништва;
- **економски** – бржи развој односно окончање приватизације (уз услов благовременог отклањања одређених негативних ефеката приватизације), рационализације и аутоматизације у секундарном сектору праћен развојем МСП; ревитализација примарног сектора, пре свега пољопривреде кроз већа улагања у реструктурирање примарне производње, производњу «здраве хране» и боље повезивање са прерађивачким капацитетима (на локалном нивоу али и шире), као и стимулисање пољопривредних домаћинстава на укрупњавање поседа, па последично и до повећања доходности и профитабилности пољопривреде по активном становнику (који обавља занимање); интензиван развој услужног-терцијалног сектора и великог туристичког потенцијала;
- **социјално - еколошки**: како квалитет живота постаје све значајнији фактор локације становања и рада одређене компаративне предности општине (еколошке, и др.) могу доћи до пуног изражаја уз благовремено предузимање акција (маркентишких, едукативних, подстицајних и других) на стварању потребног амбијента;
- **саобраћајно - комуникациони** – магистрални правац пута Мали Зворник - Љубовија – Бајина Башта, као и мост на Дрини са граничним прелазом, стварају бројне претпоставке за развој и различите врсте уштеда (времена, средстава, енергије), потом телекомуникационе, које својом доступношћу становницима општине отварају нове могућности за стицање знања, приступ информацијама и промени односа места становања и места рада.

Основу концепта развоја/организације мреже насеља треба да сачињавају заједнице насеља. У оквиру њих ће одређена насеља са најповољнијим положајем и другим потребним условима и карактеристикама (ниво опремљености, концентрација запослености - активности и становништва, тенденције у развоју и успостављање односима и везама) обављати функцију центра заједнице насеља. Формирањем више центара заједница насеља развијале би се функције у више насеља, па би се у гравитационе зоне у вези са пружањем услуга смањиле. Тиме би се побољшали услови за коришћење услуга.

SWOT анализа друштвеног развоја

СНАГЕ:	СЛАБОСТИ :
- Спремност локалних власти да учествују у реформи система социјане заштите - Добра сарадња локалне управе са установама и институцијама (информисање, реаговање, пружање финансијске подршке и подршке у решавању проблема): Центра за социјални рад, Полицијска станица, Дом здравља, Дечје заштите и образовања (предшколско, основно и средње), НВО, НСЗ, Суд. Тужилаштво - Постојање стручних и техничких капацитета - постојање стручног кадра који учествују у решавању проблема у развоју социјалне заштите, као и постојање објеката и опреме - Препознат интерес за стварање партнерских односа између служби - Развијене услуге социјалне заштите за децу са сметњама у развоју и стара лица - Постојање локалних стратешких докумената (ЛАП за децу, ЛАП за младе, Стратегија развоја социјане заштите, ЛАП за избегла и интерно-расељена лица) - Традиционалне културне манифестације (Дринска регата, Гастро фест, малинијада, бициклијада) - Очување културних вредности	- Традиционална неактивност радно способних корисника погођених сиромаштвом да сами раде на побољшању свог социјалног статуса - Пораст незапослености и сиромаштва услед неразвијене привреде и приватизације већине предузећа и остајање великог броја запослених без посла - Одлив високо квалификованих кадрова - Слаба развијеност мреже социјалне заштите (поједине услуге) - Разуђеност мреже школа - Неспремност становништва да учествују у волонтерским активностима - Предрасуде локалног становиштва и самих корисника у развоју одређених услуга социјалне заштите - Недовољна опремељеност спортских објеката - Недостатак културних дешавања (Библиотека једина установа културе у општини)
МОГУЋНОСТИ	ПРЕТЊЕ
- Боље укључивање у националне програме - Јачање капацитета Општинске управе и укључивање у пројекте - Подршка укључивању становништва у друштвене токове - Унапређење и реформа локалне културне политике - Унапређење сарадње са невладиним сектором - Постојање могућности за прекограничну и међуопштинску	- Негативни миграциони демографски трендови - Пораст социјално угрожених категорија - Тенденција повећања броја старих лица погођених сиромаштвом - Неефикасне административне процедуре - Гашење школа у руралним срединама - Слабо развијена привреда која није сензибилисана за учешће у развоју социјалне заштите

сарадњу • Унапређење положаја младих у општини (мотивација, обуке, подршка стручним кадровима и запошљавању младих) • Пристапност фондовима	• Пораст различитих облика зависности (наркоманија, коцка, алкохолизам) • Неадекватно спровођење рационализације мреже школа
--	--

5. Животна средина

5.1 Опис тренутне ситуације

Општина Љубовија са градом Љубовија и припадајућим насељима, налази се у регији која није значајније под утицајем глобалне загађености атмосфере, пошто се налази у планинском масиву Западне Србије, међу којима је доминантна Соколска планина. Сам град Љубовија је постављен непосредно уз реку Дрину. Стога је утицај глобалног загађења, који се пре свега огледа у постојању увећане емисије, посебно "стратешких" полутаната, као што су: SO_2 , NO_x , CO_2 , и других, једино повремено значајан у граду Љубовији. Глобално загађење, атмосфере има за директну последицу смањивање капацитета локалне атмосфере за наведене полутанте, тако да је ниже загађивање локалне атмосфере наведеним полутантима, критичније него што би било само по себи, да је само локални карактер загађивања доминантан.

Пошто су могућности природне "филтрације" ваздуха (пре свега зелених шумских пространа) релативно велике, локална аерозагађења у општини Љубовија не могу бити озбиљнији проблем. Стога у општини Љубовија, на садашњем нивоу развоја индустрије и енергетике није неопходна ригорозна контрола емисије полутаната у локалну атмосферу, пре свега наведених "стратешких" полутаната.

Општина Љубовија се налази у регији која се интензивно бави пољопривредом, ратарством, сточарством и воћарством. Са аспекта квалитета, квантитета и пласмана ширег дијапазона производа веома је значајан квалитет вода, тла и атмосфере, битних фактора пре свега за квалитет и принос биљних култура, а све у циљу достизања квалитета здраве хране.

Такође, Љубовија као општина располаже значајним шумским појасевима, неопходним за асимилирање загађења и санирање његових последица на локалном нивоу, тако да заштита шумских површина у општини Љубовија од сече, паљења или другог вида деградације, треба да буде од основног значаја у општини. Јасно је да и са овог аспекта треба посматрати значај анализе и третмана аерозагађења у општини Љубовија.

5.1.1 *Квалитет ваздуха*

Основни антропогени извори глобалне емисије SO_2 органских радикала и оксида CO и CO_2 , аеросолава и NO_x су високи димњаци ($> 80 \text{ m}$) термоенергетских објеката и индустрије, односно процеси сагоревања и металургија. С обзиром на то да таквих извора емисије SO_2 , CO_2 аеросолава, NO_x , орган. рад. оксида и CO нема на територији општине Љубовија може се сматрати да општина Љубовија не представља извор емисије глобалног загађивања атмосфере.

Загађивање ваздуха локалне атмосфере са SO_2 у урбаној средини зависи од неколико фактора:

- типа доминантног горива у индустрији;
- типа доминантног горива у домаћинству;
- типова индустријских објеката.

Укупан ефекат индустријских котларница на емисији SO_2 у Љубовији се креће у знатно ниским границама.

У општини Љубовија се изузетно ретко могу очекивати локална презагађења атмосфере са SO_2 у краће временском периоду у уским зонама града, у деловима где је већа концентрација ложишта на чврсто гориво у индивидуалним објектима, у зимско време и мирне дане без ветра, или у дане са високим атмосферским притиском.

Како се у општини Љубовија највише троше чврста горива, то је емисија CO_2 у ваздуху локалне атмосфере значајна, пошто се преко 90% сагорљивих супстанци гасовитог горива преводи у CO_2 .

Најозбиљнији "емитер" аеросола, чврсте прашине од ломљеног камена, представља каменолом у близини града Љубовије. Контаминација града Љубовије са чврстим аеросолом са каменолома је могућа током доминантног СЗ ветра, изразите јачине, до чега повремено може долазити зими, а ређе у јесен и лето.

Основни антропогени извори локалне емисије NO_x су саобраћај, пећи и котлови за сагоревање гасовитих горива. Проблем саобраћаја и емисије NO_x из мобилних извора је врло комплексан. Поред емисије NO_x , саобраћај представља и извор емисије органских радикала и СО.

Саобраћај као извор загађења ваздуха

На територији општине Љубовија није детаљније праћено мерење загађености ваздуха од издувних гасова моторних возила који би битније утицало на здравље људи, животиња, биљака.

Саобраћај као извор загађења ваздуха може да представља значајан извор загађења ваздуха и емисије штетних материја при сагоревању у моторима моторних возила (азота и сумпорних оксида, олово и формалдехиди, угљоводоници и угљенмоноксид). Праћење емисије издувних гасова из моторних возила и поређење са максимално дозвољеним није вршено, али старост возила, лош квалитет горива у садашњим условима код нас, емитују неколико пута већу емисију отрова и опасних материја у ваздух. Из литературе о производњи моторних бензина код нас још увек се додаје олово да би повећали октанску вредност а у најразвијенијим земљама је олово избачено из горива, и ако се налази уопште то је у малим траговима, до 0,15 g/l док је код нас 0,4 g/l.

Према подацима из 2004. године, на територији општине Љубовија регистровано је укупно 2577 моторних возила. Структура по врстама возила приказана је у табели 1.

Табела 1. Извор података МУП Љубовија

Врста возила	Број
1. Мотоцикли-----	11
2. Радне машине-----	20
3. Специјална возила-----	18
4. Тегљачи-----	40
5. Комби возила-----	20
6. Путничка возила-----	2098
7. Камиони-----	266
8. Аутобуси-----	10
С В Е Г А:	2577

Стање у градском делу Љубовије је мерено 09.07.2002. године и то на две тачке у периоду од 6h до 18h и добијени су следећи подаци:⁴

- Раскрсница улица Дринска и Светосавска регионални правац Р-113 из правца магистралног пута М-19.1 прикључак код Мотела- укупно моторних возила - 4047 што чини 337 возила/час- прилог број 3.

- Раскрсница улица дела регионалног пута Р-113 који пролази кроз град Љубовију и то улица Живојина Мишића, Карађорђево и Милана Тешића правац према Ваљеву - укупно моторних возила је прошло - 6343 возила што чини 528 возила/час - прилог број 4.

Путни магистрални токови су регулисани обилазницом око града па магистрални пут М-19.1 не пролази кроз град, већ само пролази регионални пут Р-113 према Ваљеву.

Што се тиче токова саобраћаја у граду Љубовији можемо направити две одвојене анализе два дела Љубовије као насеља. Прва је индустријски део насеља Љубовија познат као Стара Љубовија и кроз њега пролази део магистралног пута М-19.1 у дужини од око 2,5 km са граничним прелазом према Републици Српској. Други део града је претежно стамбени и могли би путне коридоре у њему сврстати у четири групе и то:

1. Путни правац М-19.1 - Р113 (магистрални пут од мотела на Дрини, улица, Дринска, Карађорђево, Милана Тешића правац према Ваљеву);

2. Правац од регионалног пута из Ваљева Р-113, улица Милана Тешића, Војводе Мишића и спајање са магистралним путем М-19.1 код Тријића кућа у Старој Љубовији;

3. Правац од мотела и магистралног пута М-19.1 улицом Дринском, Светосавском, Немањина (поред Аутобуске станице), Стојана Чупића, Војводе Мишића, Милана Тешића, правац Ваљево и регионални пут Р-113;

4. Центар града- улица Војводе Мишића, Карађорђево, правац према насељу Ђуриновац.

Највећи извор загађења, атмосфере угљоводоником по обиму (око 50 %) јесте саобраћај (бензински мотори 47%).

Републичким законом о саобраћају регулишу се дозвољене емисије полутаната у атмосферу и то полутанти [CO, NO_x, SO_x, чађ, Pb, угљоводоници (парафини, алефини и аромати) у облику пара и капљичастих аеросола, органски радикали и оксиданти оксиданси].

Да би се могли пратити ефекти саобраћаја посебно за SO, NO_x и Pb, неопходно је на више места у индустријском делу Љубовије као и граду на раскрсницама вршити мерење емисије наведени полутаната помоћу мобилних мерних станица и онда поредити са дозвољеним па адекватно и утицати на режиме саобраћаја и саобраћајне токове.

У наредном периоду можемо очекивати пораст концентрација загађујућих материја од моторних возила, услед све веће старости возила, као и емисија чврстих честица које су карактеристичне за непотпуно сагоревање горива у истрошеним моторима.

Како постоји проблем неусклађености броја возила и паркинг места, као и константно увећање броја возила неопходно је урадити саобраћајну студију на основу које би се постојећи проблеми могли у значајној мери ублажити.

⁴ извор Јавно предузеће за путеве и грађевинско земљиште Љубовија

Котларнице и ложишта као извор загађења ваздуха

Котларнице и ложишта које користе фосилна горива представљају по количини загађујућих материја вероватно најзначајнији извор загађења ваздуха на територији општине Љубовија.

У гасовима који се стварају у ложиштима стављају се различите врсте штетних и опасних материја као што су: угљен моноксид, сумпорни оксид, азотни оксид, гасовита неорганска једињења флуора и хлора и прашкасте материје.

Од чврстих горива, заступљених у општини Љубовија, највише се могу срести угљеви, пре свега лигнит, ређе мрки угаљ и дрво. Сиров лигнит има висок садржај сумпорних материја. Код сагоревања у ложиштима са фиксном и покретном решетком део сумпора остаје у шљаци и евакуише се заједно са чврстим отпадом из ложишта. Код сагоревања и флуидним ложиштима комплетна количина сумпора одлази по сагоревању у атмосферу, део у виду гасовитих оксида SO_x , а део у виду аеросола, летећег пепела. Општина Љубовија има мало индустријских ложишта. Сва ложишта у Љубовији спадају у ложишта ниске топлотне снаге испод 1 MW, чија се емисија полутаната, међу којима је и SO_2 , регулише посебним нормативним актом.

Потенцијални извори SO , чији се капацитет емисије не може предвидети, су процеси сагоревања, пошто зависе од типа инсталираних пећи и котлова, примењене технологије сагоревања, као и вођења процеса сагоревања. Тип горива, као и тип инсталација (индустријска или индивидуална) има нижи утицај на капацитет емисије SO од напред наведених фактора. Тако општина Љубовија, у којој се користе махом чврста горива, како у индустрији, тако и индивидуално, треба да контролише емисије SO из индивидуалних котларница, као и емисије SO у стамбеним зонама, поготову у хладним периодима.

Правилником о ГВЕ су прописане граничне вредности параметара димних гасова котларница.

ПОЛУТАНТ	ТОПЛОТНА СНАГА ЛОЖИШТА (MW)		
	1-50	50-300	> 300
	mg/m ³	mg/m ³	mg/m ³
Угаљ, брикет, кокс			
Прашкасте материје	150	100	50
SO	250	250	250
Сумпорни оксиди SO_2	2000	1450	650
Азотни оксиди NO_2	1000	800	450
Гасовито неорганско јед. F_1 као HF	30	30	15
Гасовито неорганско јед. Cl као HCl	200	200	100
Дрво, дрвни брикет и остаци биљних култура			
Прашкасте материје	50	50	50

SO	250	250	250
Азотни оксид као NO ₂	500	400	200
Органске материје као S укупни	50	50	50

ГВЕ за ложишта на течном и чврстом гориву

Највећи број котларница у општини Љубовија се могу сврстати у групу ложишта испод 1 MW, у којима је допуштена значајно већа емисија полутаната осим следећих позиција:

- Дом здравља, котларница капацитета 3h 1,4 MW (мазут);
- Општина Љубовија, котларница капацитета 1,5 MW (угаљ);
- Пословно стамбени објект у улици Војводе Мишића, котларница 1,5 MW (угаљ);
- Пословни објект "Бобија", котларница капацитета 1,5 MW (угаљ);
- Пословно- стамбени објект Блок 98 у улици Карађорђевој, котларница капацитета 2 MW (угаљ).

5.1.2 Земљиште и живи свет

Општина Љубовија се простире на површини од 356 km². У структури пољопривредног земљишта ораничне површине учествују са 54%, воћњаци са 11 %, а ливаде 10% и пашњаци са 25%. Доминирају ситна сеоска домаћинства са традиционално разноврсном ратарско-сточарско-воћарском структуром производње. Просечна површина пољопривредног газдинства износи 1,10 хектара, односно 0,82 хектара обрадиве површине.

Подручје општине је брдовито-планинско и 70% земљишта је у типу дистричног канбисола. Ово земљиште је средње обезбеђено хумусом, недовољно обезбеђено укупним азотом, и лако приступачним фосфором и недовољно обезбеђено калијумом. Лак механички састав, неповољна хемијска и водно ваздушна својства су релативно добар фактор за коришћење овог типа земљишта у интензивној пољопривредној производњи, те се у главном користе као природни пашњаци. Ако се имају у виду основне карактеристике овог типа земљишта, применом одговарајућих агротехничких мера, калцификације, хумификације, и фосфатације, ове површине се могу унапредити и учинити погоднијим за интензивну биљну производњу.

Истраживано подручје општине Љубовија припада сливу реке Дрине. Најнижи делови терена из алувијалне равни Дрине и узаних речних долина његових притока обухватају земљишта која припадају различитим бонитетним класама. Преовлађују земљишта бољих производних могућности за то подручје (флувисоли, алувијално-делувијална земљишта), а у мањој мери су заступљена и земљишта која због превлађавања нису погодна за интензивну пољопривредну производњу.

5.1.3 Хидрологија

Највећи део територије Љубовијске општине богат је површинским водама. Густа речна мрежа је доминантно везана за слив Дрине.

Површинске воде

Подручје ове општине, с обзиром на брдовитост и стрменитост терена има веома богату хидрографску мрежу водотока, а реципијент за све потоке и реке је река Дрина.

Река Дрина је богата са водом, чији хидроенергетски потенцијал износи око 20% од укупног СЦГ потенцијала корито реке Дрине на подручју општине Љубовије, претежно је усечено и песковито - шљунковите формације алувијума, због велике потискујуће снаге воде, дно и обале су нападнуте, па долази до одношења пескова и шљункова и њихово таложење у акумулационом језеру Зворничке хидроелектране.

Најзначајнији водотоци су река Дрина и Љубовија. Атрактиван морфолошки израз пружају ове две планинске реке, које су својим токовима дубоко усечене у масивне стене, што овим деловима даје клисура, а понекад и кањонски карактер (долина реке Трешњице) изнад којих се издижу на неким деловима тако чак вертикалне долиненске стране.

Осим ове две реке, на подручју ове општине постоје сливови следећих водотока: Трешњица, Буковичка река, Грабовички поток, Грачаничка река, Узовничка река, Селаначка река и Лукавица. Поред тих водотока на подручју општине Љубовија постоји већи број мањих потока. Укупно на подручју слива реке Љубовије је регистровано 176 бујичних водотока.

Опште карактеристике свих водотока (река и потока) на подручју ове општине је да имају велике по дужини падове корита и велике падове сливних површина, да су им корита доста кривудава и обрасла у растиње, да им је доток врло брз и хировит и да се на регулацију њихових корита, до сада скоро није ништа урадило. За време јачих киша и отапања снегова, ове реке и потоци нагло надлазе, тако да њихове велике воде носе све што стоји на њиховом путу. При томе носе и веће количине вучног наноса, које реке услед пада кинетичке енергије таложе у доњем току у облику кегла. На свим тим рекама и поточима не постоји нити једна водомерна станица која би регистровала водостај и протицаје, каб и принос наноса.

5.1.4 Заштићене природне вредности

Заштићена природна добра, којих на територији општине Љубовија има неколико, представљају посебну природну вредност овог краја. У њих убрајамо клисуру реке Трешњице, као "Предео посебних природних облика", у оквиру заштићеног добра налази се околина центра села Горња Трешњица, подручје Торничке Бобије (као главни митив за заштиту ових простора је присуство ретких врста птица, међу којим посебну вредност и природну реткост представља угрожени белоглави суп (Gyps Fulvus). Као облик природне знаменитости а на основу Закона о заштити природе, на територији општине налази се један природни меморијални споменик "Мачков камен". Пре десет година у плану за заштиту и рестаурацију био је и стари Соко град-некадашње утврђење. Планински комплекс Борање, Јагодње, Соколских планина, Бобија, Медведник, Јабланик, Повлен и Ужичка Црна Гора, представљају јединствену територију са релативно добро очуваним шумама лишћара и црног бора. Заједно са планинама Маглеш, Буковик, Маљен и Сувобор, предметна подручја представљају и јединствену туристичку зону. Река Дрина је још једина река у којој се налази ретка врста рибе младица (*Hucho Hucho*). Простор општине налази се у средњем току реке Дрине.

Разноликост и квалитет ових добара представљају потенцијал који тек треба да буде искоришћен и то на основама одрживог развоја.

5.1.5 Вегетација и животињски свет

Вегетација подрињских планина представља, по разноврсности, флористичком саставу, фитоценолошкој сложености и еколошким специфичностима, један од интересантних и значајнијих вегетацијских комплекса у Србији и Црној Гори.

Постоји читав низ специфичних околности које су условиле овакво богатство и флористичку и фитоценолошку разноврсност вегетације подрињских планина. Пре свега, географски положај овог планинског подручја, на граници континенталног и субмедитеранског (медитеранског) подручја СЦГ омогућио је да се на истом месту испољи читав низ континенталних, субмедитеранских и медитеранских елемената. Отвореност преко реке Дрине омогућује продор топлијих струја преко панонске равнице.

На територији Србије истичу се следећа вегетациона и флористичка подручја: Панонска зона, Илirsка зона, Мезијска зона и Косово и Метохија као посебно подручје. Подручје западне и северозападне Србије по биљно-географском положају припада панонској зони (западној половини сремско-српске подзоне) коју углавном карактерише простирање храстових шума и влажних ливада. И према Хорвату и цела западна Србија се углавном налази у подручју климатогене шуме *Quercetum confertae cerriis rud.*

У општини Љубовија појављују се одређени типови вегетација и то: мочварна вегетација, долинске ливаде, брдске ливаде и травњаци, и шумска вегетација. Територијано посматрано највећи део Општине је покривен шумом, брдским ливадама и нешто мање долинском травном вегетацијом, најмање има мочварне вегетације. Развој типова вегетације као и у другим подручјима и овде је условљен рељефном ситуацијом. У Општини Љубовија висинска разлика терена износи преко 1100 m (најнижа кота је око 162 m н.м. - ушће Велике Реке у Дрину, а највиша 1272 m н.м. - Торничка Бобија).

Вегетација долинских ливада појављује се на сувљим теренима више мочварске вегетације која се претежно налази на надморским висинама од 100-150 m н.м.. Појављује се на деловима речних долина које су изложене повременим плављењу али без дужег стагнирања вода.

Брдске ливаде заузимају значајније површине а условљене су различитим еколошким факторима. На подручју северозападне Србије испитиване су различите ливаде и одређени следећи типови: *Agrostis vulgaris*, *Festuca valesiacea*, *Cynosurus cristati*, *Koelerietum montanae*, *Danthonia calicinae*, *Agropyrum intermedium* и друго.

Шумска вегетација је један од најраспрострањенијих типова вегетације у општини Љубовија. Према еколошким условима листа на којима се формира, разликују се станишта: врба и топола, лужњака и јасена, сладуна и цера, станишта китњака, низијске и барске букве и станишта четинара (претежно црни бор). На подручју Општине најприсутнија су станишта сладуна и цера (појављују се на висинама од око 500 – 600 m н.м.), станишта букве и нешто четинара.

Станишта сладуна и цера (*Quercetum confertal/aris rud*) одговара просечним вредностима климатских и едафских фактора који углавном одговарају појасу храстова у Србији. Подлогу чине пешчари, лапорци, и шкриљци а земљиште суво и киселе реакције чине гајњаче и смоница, које су на стрмим теренима плитка и скелетоидна. Терени који припадају оваквом станишту са просечним климатским и едафским факторима и температурним екстремима, доста су сиромашна у дрвенасти врстама да су оне саме издиференцирале неколико фитоценоза.

Станишта китњака (*Quercetum montanum serbicum*) се обично налазе на 600-900 m н.м. и углавном су у зависности од климатски фактора. То су највиши положаји

храстових шума и налазе се на знатно мањим површинама од станишта цера и сладума. Углавном су то стрми и суви терени на пешчару, гнајсу и микашисту, претежно на јужним експозицијама где је земљиште неразвијено и сиромашно, скелетоидно, киселе реакције. На теренима где је рељеф јаче изражен, ово станиште у зависности од експозиције. Терени са асоцијацијом китњака доста су слични и са стаништем црног бора који се вероватно налазио на овим теренима. Најзначајније врсте су: *Quercus sessiliflora*, *Q. cerris*, ређе *Fraxinus ornus*, *Sorbus forminalis*, а на свежим и дубљим стаништима *Fagus moesica* и *Caprinus betulus*.

Станиште низијске букве сусреће се доста ниско, често и на 200 m надморске висине, где је она веома осетљива на рељеф и земљиште. Она се јавља на свежим и хладнијим стаништима храстових шума. Земљиште је дубоко и свеже, неутрално, на силикатној подлози а у вишим пределима и на кречњаку. Најзначајније врсте су: *Fagus morsiaca*, *Tilia grandifolia* и *Tilia parvifolia*, *Acer pseudoplatanus*, и *Acer platanoides*, *Fraxinus excelsior*, *Corylus avelona*, *Evonymus latifolia* и др.

Станиште брдске букве се донекле разликује од претходних. Овде је вегетациони период краћи и са мање падавина и топлоте. Ово је утицало и на вегетацију овога подручја где се губи велики број дрвенастих врста из храстовог појаса јер је ово станиште због своје надморске висине оптимално за букву. Такође, због измењених еколошких фактора јавља се већи број локалитета са различитим фитоценозама. Главне врсте су: *Fagus moesiaca*, *Abies alba*, *Sorbus aucuparia*, *Acer pseudoplatanus*, *Rhamnus fallas*, *Sambucus racemosa*, *Longicera nigra* и др.

Фауна

Према постојећој зоографској карти за Србију, постоје две основне јединице:

- Степско подручје које се налази у Панонској низији и које је углавном без шуме,
- Шумско- планинско подручје које обухвата остали део територије Србије.

Општина Љубовија припада овом другом подручју (шумско-планинско).

Од сисара се појављују: источни јеж, европска кртица, неколико врста слепих мишева и ровчица, лисица, јазавац, обичан твор, ласица, зец, обична пољска и подземна волухарица, шумски миш, пољски миш, домаћи миш.

Од птица: сива врана, сврака, чворак, пољски врабац, сеоски детлић, голуб дупљаш, грлица, пољска јаребица, препелица и фазан.

Из рода папкара заступљене су две аутохтоне врсте: срна, која је присутна у свим већим шумским комплексима и дивља свиња која се појављује у забаченим подручјима и шумама. У планинским подручјима, доста ретко се појављују и две врсте куна: куна златица и куна белица.

Обичан твор се свуда налази као и дивља мачка. Такође, доста је распрострањена и ласица, јазавац, и лисица. Вук (курјак) је доста чест нарочито у неприступачним деловима шумских масива. Зец је доста присутан а од глодара је доста распрострањена веверица. Пухови, карактеристични становници шума, налазе се на целом подручју и има их више врста.

У насељеним местима живи сиви пацов а у планинским подручјима појављује се и црни пацов.

У планинским шумама које су нешто боље очуване, појављују се карактеристичне врсте птица као што су: дрозд имелаш, детлић планински, црна жуна, лештарка, сеница јелова, сеница ђубаста, тетреб, кобац, јастреб кокошар, сури орао, сиви соко, ретка сова велика ушара и тд.

На подручју општине Љубовија, посебно је значајна клисура реке Трешњице јер се појављује као станиште већег броја врста заштићене оринтофауне, међу којима посебну вредност и природну реткост представља белоглави суп (*Gyps fulvus*). То се односи и на део простора Торничке Бобије.

5.1.6 Индустриска и привредна предузећа

У Љубовији не постоји изразити загађивач атмосфере у смислу индустријских објеката, пошто у општини Љубовија нема објеката базне хемије, металургије и слично.

Сви индустријски објекти у општини Љубовија највећи утицај на загађивање атмосфере врше кроз индустријске и друге котларнице, махом на чврста горива. Од нормираних индустријских загађења у Љубовији нема нити једног индустријског отпада који подпада под Правилник.

Металска индустрија се нормира за садржај азотних оксида као NO_2 , са ГВЕ од $1,5 \text{ g/m}^3$, за погоне за површинску обраду метала азотном киселином, односно са 520-1300 mg/m^3 , зависно од температуре сагоревања (од 200-700 °C), за пећи за загревање и термичку обраду.

Од занатских и других објеката у општини Љубовија нема посебно неповољних производних објеката са становишта загађивања и заштите атмосфере, тако да се појединачно не морају посебно анализирати, већ само синергетично на нивоу микролокација, односно здружено у зонама у којима су концентрисани ови објекти.

Скоро сви постојећи занатски и други објекти незнатно загађују ваздух локалне атмосфере. Извори емисије полутаната потичу махом из индустријских котларница и процесних пећи.

Загађење атмосфере код експлоатације руда у руднику "Алпине камен" Стара Љубовија може бити механичко и хемијско. Механичко загађење се огледа у присуству различитих врста- најчешће угљене, силикатне прашине, а хемијско загађење у присуству различитих гасова као што су угљендиоксид, азотдиоксид, азотмоноксид, сумпордиоксид и други, као и различите паре.

Максимална дозвољена емисија прашине из постројења се ограничава на 100 mg/m^3 ("Службени гласник РС", број: 30/97). Веће концентрације су изузетно дозвољене до 250 mg/m^3 за привремене локације и постројења уз каменолом. Сваки случај са емисијом већом од 100 mg/m^3 посебно се мора размотрити и одобрити од надлежне инспекције.

Поступци за сузбијање стварања прашине огледају се у мокром бушењу и сечењу и квашењу места где се ствара прашина. Сузбијање прашине мокрим бушењем до нивоа МДК могуће је само у одређеним условима. Ако се ти услови не поштују, концентрација прашине може бити знатна, јер се честице прашине ситније од 2 микрона веома лоше квасе.

Сузбијање прашине која се ствара при механичком добијању, утовару и транспорту минералних сировина врши се применом квашења и орошавања.

За овај облик загађења важи општи норматив који ту материју регулише. Све дефинисане препоруке не ослобађају одговорности поштовања и свих других општих прописа из домена урбанизма, уређења простора заштите природних целина, природног амбијента као и очувања земљишта, воде и ваздуха.

Бука од индустријских објеката

Једини утицај буке на животну средину у урбаној зони у Љубовији од индустријских објеката врше каменолом, који је лоциран уз магистрални пут Бајина – Башта – Лозница.

Од уређаја који производе буку, каменолом има механичке дробилице камена. Поред уређаја који стварају буку на каменолому се врше повремена минирања која повремено производе буку краћег трајања.

Остали индустријски објекти у Љубовији, или немају изворе буке која озбиљније угрожава урбану средину, или имају изворе буке која се може уопштено свести на дозвољену меру напред описаним методама.

Бука од осталих објеката

Код осталих објеката најопаснију буку по урбану средину производе објекти који имају рашладне системе или клима уређаје, нарочито оне који су смештени у саме стамбене зграде и јавне објекте.

Општина Љубовија је извршила акустично зонирање простора општине. Прописан је дозвољени ниво буке и мере заштите од буке, као и друге мере у складу са законом и другим прописима.

Бука од саобраћаја

Највећа неповољност по питању регулације саобраћаја у Љубовији је простирање урбане зоне око регионалног пута Бајина Башта – Лозница кроз Љубовију, коју општина Љубовија не може независно и по свом нахођењу регулисати у потпуности.

Оно што општина Љубовија може урадити из оквира своје надлежности по питању саобраћаја је постављање флексибилног саобраћаја у граду, који обухвата следеће елементе:

- оптимизација кретања регионалним путем, увођењем светлосне сигнализације;
- одређивање алтернативне трасе транзитног саобраћаја кроз град;
- контрола исправности возила у саобраћају.

Најугроженија саобраћајница по питању буке у Љубовији је наставак регионалног пута, који пролази кроз град.

5.1.7 Утицај на животну средину

На основу расположивих података може се закључити да су у ваздуху на територији општине Љубовија, присутне одређене загађујуће материје, чије се концентрације природно мењају, а које сигурно имају неповољно дејство на животну средину и здравље људи, а посебно и на стандард живота.

За детаљнију процену утицаја било би потребно имати детаљније и свеобухватније податке о стању загађености ваздуха у урбаној средини на барем три мерна места који тренутно не постоје. Такође би било потребно имати и резултате мерења у близини индустријских и привредних постројења како би се одредио утицај на укупан квалитет ваздуха.

5.1.8 Стање управљања комуналним отпадом

Комунални отпад подразумева отпад из домаћинстава, као и други отпад који се због своје природе и састава сличан отпаду из домаћинстава. Управљање комуналним чврстим отпадом на територији општине Љубовија поверено је ЈКП "Стандард" Љубовија у складу са Одлуком о чистоћи. На основу ове Одлуке, дефинисано је да ЈКП "Стандард" врши сакупљање, транспортовање и одлагање чврстог комуналног отпада.

Количина и састав отпада

Према подацима из базе података укупна количина отпада у општини Љубовија је 2.924 т/год. Укупна количина посебних токова отпада је 1.860 т/год.

Састав отпада није одређиван.

Сакупљање и транспорт

Сакупљањем и одвожењем отпада се бави ЈКП "Стандард". Покривеност организованог одношења смећа је мах. 50% од укупног броја становника. Комунални систем општине Љубовија није на задовољавајућем нивоу.

Организовано сакупљање отпада врши се у насељима: Врхпоље, Горње Кошље, Доња Љубовија, Љубовија устаљеном динамиком, али контејнери су размештени само уз путне правце, тако да се због неприступачности, комунални отпад односи само са тог релативно малог дела територије општине (50%).

Тренутно стање у прикупљању, транспорту и одлагању чврстог отпада на подручју општине Љубовија је следеће. Од 22 месне заједнице, свакодневно организовано прикупљање отпада, без прикупљања и транспортовања отпада суботом, недељом, врши се у 4, и то не потпуно.

Отпад се транспортује на депонију у Лозницу.

Одлагање отпада

Централна депонија на локацији "Ваган", која се налази на локацији МЗ Доња Буковица, око 2 км од центра насеља Љубовије и величине око 1 ха, више није у функцији. Сходно важећој регулативи, ова депонија-сметлиште, није испуњавала услове за санитарне депоније, па чак ни захтеве основне инфраструктуре ни капацитета. Решење о затварању ове депоније, само је одложило решавање проблема управљања комуналним отпадом. Депонија није санирана.

Тренутно се отпад одвози на привремену локацију на територији општине Лозница. И за случај формирања регионалне депоније, ван територије општине Љубовија, морају се утврдити локације за трансфер - станице и рециклажна дворишта, а до њене реализације, пронаћи нова локација привремене депоније. За сада нема никаквог селектовања, као ни било каквог поступка рециклаже отпада.

Посебан проблем представља медицински отпад из Дома здравља Љубовија са стационаром који се, без претходног третирања (дезинфекције) неконтролисано одлаже у контејнере, заједно са осталим врстама отпада. Велики проблем представљају и

многобројне дивље депоније, односно депоновање отпада шљаке и пепела, који настају у оквиру технолошких процеса, па чак и опасног отпада у путним каналима, поред река, нарочито на сеоском подручју.

До конкретног спровођења Националне стратегије управљања комуналним отпадом, постојеће депоније треба задржати као привремене, а касније извршити њихову санацију и затварање, а постојеће локације користити за трансфер станице и рециклажна дворишта (или као радне зоне али за делатности које се могу обављати на таквој врсти земљишта).

Кад је у питању медицински и патоанатомски отпад реализује се програм његовог третмана и одлагања у складу са законском регулативом. За сада у Шапцу постоје 4 парна стерилизатора за третман ове врсте отпада. Фармацеутски, цитотоксични и хемијски отпад, за сада немају третман. Док се не реализују решења Просторног плана РС која дефинишу централна и регионална постројења за прикупљање ових врста отпада, одлагање вршити на досадашњи начин (у складу са важећом законском процедуром).

Просторним планом није предвиђено формирање нових локација депонија. Локалним планом управљања отпадом треба обухватити и сва сеоска насеља.

Регионализација у управљању отпадом

Према Закону о управљању отпадом (Сл. гласник РС бр. 36/09) као и на основу Стратегије управљања отпадом за период 2010-2019. који је донела Влада РС априла 2010. општина Љубовија је дужна да донесе Регионални план управљања отпадом уз сарадњу са околним општинама од заједничког интереса, а према Стратегији управљања отпадом јединица локалне самоуправе доноси Локални план управљања отпадом на локалном нивоу. На тај начин ће се дефинисати сви могући поступци, мере и принципи одрживог управљања.

Скупштина општине Љубовија је донела Одлуку о приступању пројекту регионалног управљања отпадом са општинама Мали Зворник, Крупањ и Градом Лозница. Тиме би се приступило решавању проблема одлагања отпада за дужи временски период. На састанцима Одбора за реализацију Пројекта регионалног управљања отпадом у Лозници у марту 2010. године одлучено је да се регионална депонија изгради на територији Града Лозница, да остале 3 општине формирају своје трансфер станице и да затворе постојеће депоније комуналног отпада после изградње регионалне депоније. На истим састанцима је утврђен предлог споразума о регионалном управљању отпадом где је споразум председник општине Љубовија потписао у априлу 2010. године. У децембру 2010. године Град Лозница је одредио локацију за регионалну депонију између насеља Тршић и Зајача, али одлука није усвојена на Скупштини Града Лозница због противљења становништва које живи у околини предвиђене локације за регионалну депонију.

Средства за израду Регионалног стратешког плана управљања отпадом за лознички регион и за саму изградњу регионалне депоније планирају да се потражују од Фонда за заштиту животне средине Републике Србије, од иностраних донатора и из буџета општина у износу око 6% годишње док траје изградња Регионалне депоније. Регионални стратешки план управљања отпадом треба да омогући остваривање циљева националне Стратегије управљања отпадом. Решење за избор најповољнијег начина за изградњу регионалне депоније, трансфер станица и рециклажних дворишта у општинама и Граду Лозници потписницима споразума зависиће од економских критеријума, затим од повољности и усаглашавања интереса општина потписница

Споразума, а највише од степена усаглашености са основним принципима заштите и очувања животне средине.

Процедура израде Регионалног плана је у току.

Наплативост услуга

Цена услуге се наплаћује према површини стамбеног простора за стамбени простор, а за привреду, ванпривреду и индустрију постоје различите категорије цена. Степен извршења наплате у местима где се односи отпад је око 60%.

Коначна оцена стања општинског система управљања отпадом

Стање управљања отпадом у општини Љубовија је незадовољавајуће у свим аспектима системског сагледавања управљања отпадом.

Неопходне су крупне промене у процесу управљања отпадом на територији општине Љубовија. Оне обухватају:

- Урадити План управљања отпадом и успоставити континуално финансирање ове делатности.
- Увођење сакупљања и одношења отпада на целокупној територији.
- Укључивање у процес регионализације третмана комуналног отпада.
- Увођење система сепарације и разврставања отпада по саставу ради евентуалног поновног коришћења.
- Уклањање, чишћење и санација дивљих депонија.
- Рекултивација затворене депоније.
- Едукација становништва (финансирањем програма и пројеката) о значају хигијенског управљања отпадом, односно о штетности отпада.

5.1.9 Стање система водоснабдевања и управљања комуналним отпадним водама

Постојеће стање система за прикупљање, каналисање и пречишћавање отпадних вода у насељима и општини Љубовија анализирано је на основу расположиве документације, података добијених у ЈКП "Стандард" Љубовија (јединој комуналној организацији надлежној за ову врсту делатности), података добијених од надлежних општинских органа као и директно од субјеката означених као загађивачи вода и других субјеката који располажу сазнањима везаних за квалитет отпадних вода и квалитет вода у водотоцима.

Насеља у општини Љубовија снабдевају се водом на четири начина:

- централним водоводним системом (ЦВС),
- локалним системом водовода (ЛСВ),
- индивидуалним водоводним системом (ИВС) и
- директно са извора.

Насеља Љубовија, Читлук, Лоњин, Дубоко и Врхпоље, снабдевају се водом из централног водоводног система, са новог изворишта "Грабовица", које се налази узводно од улива Грабовачке реке, северозападно од насеља Љубовија. У оквиру

система су потисно дистрибутивни систем са црпном станицом и резервоарима. Овај систем задовољава око 34% становништва општине.

Локални сеоски водоводи постоје у насељима: Узовница и Горња Трешњица. Индивидуалне водоводне системе снабдевају каптирани извори, а овај систем водовода постоји у селима: Доња Оровица, Доња Љубовија, Црнча и Савковићи. Потрошачи у планинским селима снабдевају се директно са оближњих извора.

Прва фаза дугорочног развоја комуналне инфраструктуре карактерисаће како реконструкција постојећег водоводног система у самом насељу Љубовија, тако и повезивање насеља у низијској зони општине: Читлук, Лоњин, Доња Љубовија, Горња Љубовија, Узовница, Врхпоље, Дрлаче и Црнча, са водоводним системом насеља Љубовија. Реконструкција, одржавање и опремање савременим уређајима за праћење квалитета воде за пиће локалних и индивидуалних сеоских водоводних система, као и свакодневна контрола квалитета воде која се дистрибуира у тим системима је приоритет у наредном планском периоду. Предуслов за то је легализација тих система у правном смислу. Након тога могу се такви водоводни предати на одржавање одговарајућим стручним предузећима.

У осталим насељима општине у којима до сада нису изведени системи за организовано снабдевање водом, потребно је сагледати могућности за њихову изградњу, а тамо где то није могуће, снабдевање водом ће се обављати са индивидуалних извора, односно бунара.

У наредном планском периоду планира се формирање општинског водоводног система којим је предвиђено повезивање насеља у низијском делу Дрине на водоводни систем насеља Љубовија.

Становништво сеоских насеља општине Љубовија, које чини око 60% становништва општине воду за пиће обезбеђује путем локалних и индивидуалних сеоских водовода, односно са каптираних извора. Локални сеоски водоводни системи (који су у функцији) не поседују уредну техничку документацију, водопривредне дозволе, нити постоји редован мониторинг физичко-хемијског и бактериолошког квалитета воде којом се снабдева становништво из оваквих система. У циљу постизања циљева одрживог развоја и унапређења ЦВС Љубовија и локалних система водоснабдевања општине Љубовије потребно је интервенисати у циљу побољшања стања.

Каналисање отпадних вода

Један од кључних проблема заштите животне средине у општина Љубовија је управљање отпадним водама. Лоша санитација свих насеља дугорочно посматрано представља велику опасност, јер може да доведе до трајног загађења земљишта, површинских и поцемних вода. На читавој општини нема постројења за пречишћавање отпадних вода, али према “Идејном пројекту одводњавања и пречишћавања отпадних вода насеља Љубовије“, опредељена је локација постројења у близини индустријске зоне, величине око 3 ha.

Насеље Љубовија има изграђену канализациону мрежу којом се санитарно-фекалне отпадне воде и део атмосферских отпадних вода евакуиште без пречишћавања у околне водотоке и то у реке Љубовију и Дрину. У складу са претходном планском (ГП Љубовија) и пројектном документацијом (Генерални пројекат скупљања, одвођења и пречишћавања отпадних вода насеља општине Љубовија – “Водо-инжењеринг” Београд, Предузеће за пројектовање, инжењеринг и заступање, Београд 2006.), у наредном планском периоду требало би приступити изградњи примарних канализационих колектора, предвиђених за прикупљање санитарно-фекалних отпадних

вода, које се сада на више локација директно изливају како у реке Љубовију и Дрину тако и постојеће јазове и вододерине. Конфигурација терена и економски услови, определили су даљу концепцију развоја канализационе мреже насеља као сепарациони систем. Употребљене воде ће се скупљати и евакуисати фекалном канализационом мрежом до локације опредељене за изградњу постројења за пречишћавање отпадних вода, а атмосферске воде ће се отвореним каналима и риголама сакупљати и евакуисати у околне реке, јазове и вододерине.

Неспоран негативан утицај упуштања сакупљених комуналних, отпадних и индустријских отпадних вода у реке Љубовију и Дрину, може се зауставити једино изградњом постројења за пречишћавање отпадних вода (ППОВ). Изградња ППОВ ствара услове за прихват на пречишћавање како комуналних отпадних вода које се генеришу на простору Љубовије и пет напред наведених сеоских насеља, тако и отпадних вода индустријских погона радне зоне „Љубовија“.

Локација централног постројења за пречишћавање отпадних вода насеља Љубовија, површине 3 ha, опредељена је Генералним планом насеља. У склопу постројења за пречишћавање отпадних вода налазиће се и црпна станица за препумпавање отпадне воде на постројење уз препумпавање, аутоматска решетка, кружни песколов, мерач протка, компресорска станица, две аерационе лагуне, разделно окно, две таложне лагуне и управна зграда.

Осим у самом насељу Љубовија, у осталим насељима општине не постоје канализациони системи за сакупљање и евакуацију отпадних вода. Обзиром на конфигурацију терена и разбијени тип сеоских насеља карактеристичан за планинске крајеве, у наредном планском периоду потребно је предузети радове на изradi санитарно-фекалне канализационе мреже у насељима уз реку Дрину са мини уређајем за пречишћавање отпадне воде, како би се заштитио квалитет воде у реци. У том смислу потребно је приступити припреми планско техничке документације и изградњи насељске канализационе мреже. Где год је то могуће (из разлога економичности), потребно је градити мини уређаје за пречишћавање отпадних вода за више насеља. У том смислу је предвиђено следеће:

- једна локација мини постројења за пречишћавање отпадних вода (МППОВ) за насеље Горња Трешњица у зони реке Дрине, узводно од предвиђеног профила ХЕ Тегаре,

- насеље Лоњин прикључити на централно постројење за пречишћавање отпадних вода насеља Љубовија (ППОВ), узводно од Ушћа,

- једна локација мини постројења за пречишћавање отпадних вода (МППОВ) за насеља Узовница, у зони реке Дрине низводно од улива Крупањске реке,

- једна локација мини постројења за пречишћавање отпадних вода (МППОВ) за насеља Црнча, у зони реке Дрине низводно од улива Крупањске реке.

У осталим насељима општине где год је то могуће са аспекта конфигурације терена и концентрације становања, приступити изградњи канализационог система са мини уређајем за пречишћавање отпадне воде.

Наплативост

Према подацима ЈКП “Стандард” Љубовија за последње три године, наплативост услуга водоснабдевања износи у просеку 55% и бележи благи раст, обзиром да је 2009. износила 48%, 2010. године 55%, а 2011. године 59%.

Коначна оцена стања општинског система управљања отпадним водама

Општина је планским актима делимично покрила потребну документацију за канализацију и прераду отпадних вода. Општина поседује Генерални пројекат за канализацију отпадних вода.

Стање у области организованог прикупљања и одвођења отпадних вода из општине Љубовија није задовољавајуће:

- Само 1 насеље (Љубовија) је делимично покривено канализационом мрежом. За остала насеља не постоји ни пројектно-техничка документација која је предуслов за извођење саме мреже.
- Насеље Љубовија не поседује објекат за пречишћавање отпадних вода.
- Проценат покривености територије општине, као и укупног броја становника, не задовољава савремене потребе.
- У будућем периоду је свакако потребно израдити потребну пројектно-техничку документацију одвођења и пречишћавања отпадних вода са простора општине.

5.1.10 Заштићена природна добра

Приказ стања

Заштићена природна добра представљају посебну вредност али и посебан проблем Љубовијске општине и овог краја. Различитост и квалитет ових добара, већ заштићених али и оних који се налазе у процедури стављања под заштиту или могу бити под заштитом, представљају потенцијал који тек треба да буде искоришћен и то на основама одрживог развоја. У њих убрајамо клисуру реке Трешњице и околина центра села Горње Трешњице, подручје Торничке Бобије, Меморијални споменик Мачков камен, стари Соко град некадашње утврђење, стари Римски мост, Белоглави суп, река Дрина-зелена река, младица као заштићена врста рибе и планински комплекс.

Овим документом обухваћене су заштићена природна добра: подручје реке Трешњице, река Дрина и Соко град некадашње утврђење.

Кањон реке Трешњице

Кањон реке Трешњице лоциран је у западном делу Србије, десетак километара југоисточно од Љубовије. Подручје у ширем регионалном смислу припада Подрињу, а у ужем смислу гравитира Азбуковачком крају. Кречњачки кањон реке Трешњице се налази у доњем делу истоимене реке. Кањон се пружа правцем исток-запад и отвара се у алувијалну долину реке Дрине као њена десна притока. Дужине је око 6 km, са десном притоком реком Трибућом. Кањон реке Трибуће има правац пружања север-југ. Река савлађује висинску разлику од 480 m. У узводном делу, од Грабове главице (939 m n.m.) до Равне Горе (725 m n.m.) кањон је мање усечен у кречњачку подлогу а долирске стране су блаже. Стрмији нагиби и вертикални одсеци посебно су изражени у зони ушћа реке Сушице у Трешњицу и у подножју Јелице.

Јужно од села Постоње, где је речки ток пресечен раседом, Трешњица је у дужини од око три километра усекла величанствени кањон. У овом смислу, најизразити је део долине око ушћа реке Трибуће у Трешњицу. Примакнуте долирске стране су представљене степенасто поређаним кречњачким одсечима који се у горњим деловима завршавају оштрим назубљеним гребенима.

Са десне стране кањона реке Трешњице пружа се инпозантан кречњачки одсек брда Бошковац (931 m n.m.) који се завршава стрмим одсецима и великим сипарима, бројним кречњачким зупцима, различито обликованим стенама, отворима и пукотинама.

У Азбуковици ерозија је честа појава и трагови спирања су забележени на готово свим већим нагибима. Подручје је дисецирано бројним вододеринама и мањим јаругама. Шумске површине су у великој мери заступљене на заштићеном подручју и захваљујући томе, ерозиони процеси нису имали услова за експанзију. Вегетација у кањону је густа и представљена је следећим врстама: *Caprinus orientalis*, *Quercis cerris*, *Quercus fametto*, а на стенама *Pinus nigra* и *Juniperus communis*.

Геолошку подлогу кањона Трешњица изграђују претежно кречњаци различите старости, чиме је условљена велика разноврсност рељефа. Оваква геолошка грађа условила је и одговарајући предолошки покривач са високом заступљеношћу скелета и незнатним уделом хумуса. Због мале дебљине и велике пропустљивости, ово земљиште се убраја у најсувља.

Водотоци на овом подручју имају велики значај у формирању рељефа. Река Трешњица свакако спада у најзначајнији хидролошки објекат. Она извире на југозападним падинама Повлена, на надморској висини од 1185 m, а улива се у Дрину као њена десна притока. Од других притока најзначајније су Сушица и Трибућа, обе десне притоке. Сушица се улива у Трешњицу испод Јеличких стена, а Трибућа се улива у подножју Малог града.

Клима је у Азбуковици и нижим пределима умерено континентална, а у вишим је субпланинска. У просеку су лета умерено топла а зиме умерено хладне са снежним покривачем који се задржава око 50 дана.

Подручје кањона реке Трешњице, које је заштићено као специјални резерват природе 1993. године, има површину од 595, 38 ha. У оквиру заштићеног добра налази се и заштићена околина центра села Горња Трешњица. Простор који је обухваћен програмом заштите представља релативно мало изражено и добро очувано станиште многобројних ретких птица, гмизаваца и биљних врста. Овде доминирају шуме које су углавном деградиране и изданачког порекла. У зависности од нагиба терена, експозиције дубине и састава земљишта, појединачно или у групама расте густа вегетација црног граба, док се на нижим странама падина срећу цер и храст а на вишим црни бор и клека. Шикаре граба и грабића обрастају стрме падине кањона уз присуство појединачних стабала или група јасена, букве и ораха. У спрату грмља појављује се клен, дрен, глог, трњина, бршљан, руј, дивља ружа и друге врсте. Све ове биљне заједнице повезане су у густ тешко проходан прекривач. На појединим местима где има сипара и огољеног камена запажају се различите биљне врсте везане за камењаре, као што су чуваркуће и друге. Неки делови подручја су пошумљени углавном црним бором. Површине под шумом имају више заштитни значај, јер су због нерационалне сече и слабог газдовања ретког склопа и без неке посебне привредне вредности.

Најзначајнији представник фауне овог подручја и шире и значајна природна вредност због које је заштићено као специјални резерват природе је белоглави суп последња од три врсте лешинара који су некад насељавали Србију. У кањону реке Трешњице смештена је колонија ове екстремно ретке птице, која своја гнезда гради у пећинама поткапинама и терасама ове реке и њене десне притоке Трибуће. Укупно је забележено 13

гнезда на локалитетима Орлијача, Лучица, Змијаруге и Јеличке стене. Бројност јата белоглавих супова варира од године до године и креће се од 16-24 примерка зависно од прехранбених и других погодности у различитим периодима године.

Ова врста је последњих деценија суочена са великим падом бројности и повлачења реала. То је белоглавог супа сврстало у природне реткости и захтевало строгу заштиту малог броја локалитета на којима се он гнезди. Клисуре реке Трешњице је један од три локалитета на којима се гнезди ова ретка врста лешинара, значајна за фауну Балканског полуострва.

Лепота овог подручја увећана је близином мирног тока реке Дрине која чини контраст стрмом и шумовитом току реке Трешњице. Поред Трешњице, у атару села Дрлаче на околним стенама смештени су Мали и Велики град, удаљени 28 km југоисточно од Љубовије. Ови трешњички градови подигнути су најкасније током касног средњег века, и XIV и XV веку. У то доба, у Србији је цветало занатство, рударство, трговина и друге делатности. Предпоставља се да је један од ових караванских путева пролазио између ових утврђења, када се путовало од Дрине према Медведнику и даље до Ваљева. На појединим местима и данас се виде остаци старог каменог пута.

У доњем току кањона реке Трешњице смештен је центар села Горња Трешњица. На овом старом средњовековном путу и чине га стара црква, школа, кафана, и сеоска кућа са околином. Сви ови споменици културе заштићени су законом.

На овом простору, у доњем току реке Трешњице, изграђен је савремен рибњак за узгој пастрмке тзв. Пуносистемски пастрмски рибњак који представља значајан привредни објекат у сред ове чисте и нетакнуте околине. Рибњак има три батерије са по шест базена, чије су димензије 50 x 3 m. Оптимални капацитет производње је 80 t/год. Осим узгоја пастрмке, овде је формирано и савремено мрестилиште младице. Одрасле јединке младице из Дрине улазе у Трешњицу и тамо се мресте. Вештачко мрештење у експерименталној фази, али су забележени значајни резултати.

Оптимални облик заштите подручја кањона реке Трешњице као специјалног резервата природе заснован је на постајању природних и споменичких вредности. Највећа природна вредност овог подручја је колонија белоглавог супа. Досадашња искуства у заштити животињских врста указују да привремена или трајна забрана лова, односно заштита поједине врсте од директног уништавања није довољна. Имајући у виду висок степен повезаности јединке у живом свету, као и односе између животних заједница и биотопа, неопходна је заштита станишта врсте као и активна улога човека у решавању ограничавајућих фактора опстанка врсте. У том смислу, количина доступне хране представља ограничавајући фактор опстанка белоглавог супа. У кањону реке Трешњице лоцирано је хранилиште белоглавог супа још 1990. године. Преко фондације за заштиту белоглавог супа из Ваљева и у сарадњи са Заводом за заштиту природе Србије организовано је редовно доношење хране и чуварска служба. Ове активности, поред заштите станишта, умногоме су допринеле побољшању стања и бројности популације белоглавог супа.

Дрина – Зелена река

Дрина настаје стапањем река Пиве и Таре на Шћепан пољу, подно планинског масива Дурмитора у Црној Гори. Воде реке Дрине припадају сливу Црног мора. Дрина је дуга река са 346 km. У свом горњем току има изражене особине планинске реке, а у доњем, нарочито низводно од Лознице има карактеристике равничарске реке. Простор општине Љубовије се налази у средњем току реке Дрине.

По народном предању, све до XV века због боје воде Дрина се звала "Зеленика" или "Зеленка". Давне 1463. године, када су Турци освајали Босну, на челу са Мехмед Фатихом, приликом преласка преко Дрине удавио се коњ, на шта би султан рекао: "Бу су дерин" што у преводу значи "Ова вода је дубока". И тако је од речи "дерин", кажу постало име Дрина.

Планинска горопад, река Дрина, гледана са бројних видиковаца личи на танку, зелену линију усечену у кањонски масив. Прозрачно бистра, зелена вода, у кањонима застрашујућа, у долинама питома, привлачи лепотом својих обала и богатством воденог

света, право је место за љубитље природе и пецања.

У Дрини су заступљене најквалитетније врсте рибе: пастрмка, лосос, липљани др. Вероватно, да је Дрина још једина река у којој се налази изузетно ретка врста рибе младица (*Hucho hucho*), која уопште није изучена од стране наших биолога (ихтиолога). Одрасле јединке младице из Дрине улазе у реку Трешњицу и тамо се мресте. Занимљиво је и апсурдно, да је Влада Србије прогласила младицу

заштићеном врстом Уредбом из 1993. године, а са друге стране, важећем Закону о рибарству, младица се нигде не спомиње, чак не постоји ни ловостај за младицу. Овакву ситуацију обилато користе "пасионирани" риболовци.

Иако је човек већ вековима присутан на обалама Дрине, природа је сачувана у доброј мери, на срећу, упркос неразумном и себичном понашању човека, који би све хтео да пођарми и подвргне својим потребама.

Соко Град - Центар духовности општине Љубовија

Соко град је био саграђен у XIV или XV веку на оштром кречњачком гребену изнад Соколске реке, где је некада стајао римски кастел, а иза њега се протезало насеље с једном дугом улицом и неколико попречних сокачића.

Планина је име, вероватно добила по граду Соколу, а овај, опет, по мноштву соколова који су се око њега легли. Историјски подаци о Соколу су врло ретки и оскудни. Најстарији је извор из 1476. године и у њему је први пут записано, поред тврђаве и цивилно насеље – Подград и имена становника, њихове дажбине и глобе.

На 600 метара испод последњег турског упоришта у Србији –Соко града рађа се манастир посвећен владици Николају Велимировићу. То је несвакидашњи бисер српске духовности који се налази у Соколским планинама, недалеко од Дрине, односно 15 km од Љубовије.

Његово правосвештенство, епископ шабачко-ваљевски господин Лаврентије, већ неколико година испод Соко града гради прелеп манастир посвећен владици Николају Велимировићу, а уз њега и комплекс који представља центар духовности овог краја, али и читаве епархије.

Соко град, у близини Љубовије и Дрине, на око 600 m n.v. представља остатке некадашњег утврђења, последњег којег су турци напустили, октобра 1862. године, након пет векова владавине Србијом. Након одлуке да се преда Србима, град је миниран, а био је најомраженије место у Соколској нахији. Пре тог догађаја, у граду је живело више од 4600 становника. Владика Лаврентије је, срећом, из Националног босанског музеја у Зеници добио имена и презимена сваког становника који је био у Соколу у време иселјења Турака, као и податке где су се иселили. Иначе, постоје индиције да је Соко пре Турака био –хришћански град.

Најближа кућа је удаљена 1 km, постоје дивни извори планинске воде, потоци. и недирнута природа. У близини манастира постоје два водопада, које, како каже епископ Лаврентије, до сада није видело више од 50 људи, јер су неприступачни.

Сам манастир има 180 хектара земље окол и у том кругу нико неће моћи да гради ни викендице, нити кафане, дакле, ни да наруши манастирску атмосферу и тишину, па ће, на тај начин, бити заштићена и сама природа. Међутим, два километра испред постоји диван положај на три реке, на месту старе вољарице (воденице) чије се зидине још виде, где би се могли подићи неки туристички објекти амбијенталног типа, у духу традиционалне српске градње из времена Соко града. Туристи би имали различите садржаје на располагању, као што су: упознавање са културом овог краја-обилазак манастира и утврђења Соко града, организоване пешачке туре до интересантних природних лепота, као и одржавање различитих стручних саветовања.

О самом граду може се судити на основу мало преосталих трагова. О изгледу и архитектури Соко града можда најбоље говори бакорез са изгледом пре рушења 1862. године. По свим индицијама град је типичан византијски објекат цивилне и војне архитектуре, грађен од тврдог

материјала и прилагођен терену на ком се налазио. Из тога произилази његова неправилна основа и карактеристична правоугаона кула- донжон. У рушевинама града пронађени су остаци цистерне, јер су средњовековни градови подигнути на неприступачним теренима, оскудевали са водом. Унутрашњи зидови цистерне су покривени масним, црвенкастим, готово непропусним малтером. Ово што је познато је да су овакви објекти- градови подизани пре XIV века а да су Турци, након поковања земље, користећи вероватно домородну радну снагу обнављали оваква утврђења.

Соко град спада у групу војнофеудалних и световних тврђава која су настала као заштита важног комуникационог чвора. Са све већим интензивирањем тадашњег унутрашњег саобраћаја, рударства и трговине у земљи, почело је и са систематским избором локација за изградњу утврђених градова који би штитили подручја и пружали уточишта путницима и трговцима. Оваква утврђења су подизана по византијском типу а велика пажња се поклањала сагледљивости приступног пута што је очигледно и на бакорезу Соко града.

Соко град није детаљно археолошки истражен. Очекује се да ће у наредном периоду археолози поклонити већу пажњу његовом проучавању.

Пре десетак година, у плану је било да се започне са откопавањем и заштитом овог града. Постојали су и договори са војском око помоћи, али познати догађаји су све

прекинули. У плану је била и изградња једног малог насеља, налик на некадашња из времена владавине Турака. Куће је требало да буду урађене по упутствима Завода за заштиту споменика, с тим да се у свакој кући направи купатило. Када су у питању финансије, идеја је била да наши људи који живе и раде у иностранству, учествују својим средствима у изградњи по једне традиционалне српске куће. Сигурно, да би од овакве замисли била велика корист за људе овог краја и за потенцијалне инвеститоре.

5.2 SWOT анализа - ЖИВОТНА СРЕДИНА

СНАГЕ	СЛАБОСТИ
- Постојање природних ресурса - Релативно мала загађеност природне средине (земљиште, вода, ваздух) - Постојање ЛЕАП-а - Усвојен Просторни план општине Љубовија - Велики потенцијали за коришћење обновљиве енергије – водени токови, пољопривредни отпад, биомаса, соларна енергија - Постојање Споразума о регионалној депонији - Генерални пројекат прикупљања и одвођења отпадних вода	- Лоша комунална инфраструктура (нерешен проблем депоније, непостојање постројења за пречишћавање отпадних вода, лоша канализациона и водна мрежа) - Нерегулисана речна корита и бујични канали - Нема сортирања отпада - Непостојање МСП и предузетника у који се баве прикупљањем и рециклажом отпада - Непостојање програма енергетске ефикасности - Низак ниво еколошке свести и недовољна информисаност становништва о питањима заштите животне средине - Низак ниво стручности у области заштите животне средине - Недостатак мерних станица за праћење квалитета воде, ваздуха, земљишта - Неадекватно санирање отпадних вода и чврстог отпада - Бесправна градња - Недостатак катастра о постојећим природним ресурсима
МОГУЋНОСТИ	ПРЕТЊЕ
- Финансијска подршка институција ЕУ, министарстава и националних агенција Републике Србије за пројекте изградње приоритетне комуналне инфраструктуре - Међуопштинска сарадња у циљу заштите водног тока од отпада - Коришћење водног потенцијала и биомасе за обновљиве изворе енергије - Едукација становништва у циљу подизања еколошке свести и промоција навике здравог живота	- Неконтролисана сеча шума - Повећање броја дивљих депонија - Загађеност ваздуха од стране разних извора загађења - Акцидентне ситуације - Елементарне непогоде - Недовршета законске трансформације и доношење свих системских закона (трансформација ЈП, власништво локалне самоуправе, секторски Закони, итд.) - Непостојање субвенције државе

• Повећање међурегионалне сарадње (Босна и Херцеговина), трансфер технологије, знања, добрих пракси • Ефикасно искоришћење свих стимулативних мера републичких министарстава у области екологије • Боља сарадња са институцијама нанационалном нивоу и са цивилним сектором • Увођење ЕУ стандарда • Погодно тло и климатски услови за производњу органске хране • Природни потенцијал за развој лова и риболова	
--	--

6. Дефинисање стратегије

На основу приказа тренутног стања по 3 основна елемента одрживог развоја (1. економски развој, 2. становништво, образовање, квалитет живота и 3. заштита животне средине), као и спроведених анализа, у наставку се дефинише стратегија са својим основним параметрима.

6.1. Изјава о визији одрживог развоја

На основу целокупно сагледане тренутне ситуације и стања у напред поменутих областима, узимајући у обзир будуће пројекције у развоју нашег подручја усвојена је визија одрживог развоја општине Љубовија која се дефинише на следећи начин:

ЉУБОВИЈА 2022. године је

- Заједница предузетних и активних људи, са модерном и енергетски ефикасном привредом и пољопривредом развијеном на локалним ресурсима и атрактивно место за посетиоце које воле угодан одмор у домаћинској атмосфери.***
- Здрава заједница која брине о угроженима и слабима, у којој сва деца имају приступ образовању у доступним и опремљеним предшколским и школским установама и место које је чува своју светлу традицију и културно наслеђе.***
- Здрава и очувана средина са зеленом Дрином, са рекама и потоцима са питком водом, са издашним паињацима и шумама, богатим животским и биљним светом коју надлеђе белоглави сун, чувар природе.***

6.2. Дефинисање приоритета, стратешких циљева и програма

Табела 1: Преглед циљева и активности у оквиру области економски развој - Стратегија одрживог развоја Љубовија 2013-2022

Приоритет	Стратешки циљев	Програми	Пројекти
Јачање економског развоја кроз подршку руралном развоју, привреди и туризму	1.1. Развој предузетништва и МСП	1.1.1. Унапређење предузетничке климе 1.1.2. Ефективно коришћење локалних енергетских (поготово обновљивих) ресурса	Успостављање система подршке и стимулација за отварање нових предузећа (ослобађање од пореза, такси ..) Израда пројектне документације и решавање проблема имовинско-правне природе ради привлачења инвестиција Подршка едукацији нових и потенцијалних предузетника Подршка удружењу предузетника Формирање и унапређење рада Канцеларије за ЛЕР Формирање Привредног савета Увођење електронског пословања, е-Управе и програмског буџетирања Мапирање и израда студије потенцијала за коришћење алтернативних извора Системска подршка коришћењу и искоришћавању водних ресурса (мини-хидроцентрале) Унапређење енергетске ефикасности на локалном нивоу и израда локалног плана енергетске ефикасности

		<i>1.1.3. Унапређење локалне инфраструктуре</i> <i>1.1.4. Јачање прекограничне сарадње</i>	Ревитализација и унапређење постојеће индустријске зоне Реконструкција електро мреже ради повећања и констатног напона Унапређење мреже локалних путева Лобирање за „мекшу границу“ и изградња новог моста преко Дрине Успостављање заједничког тима за промоцију економског развоја са општином Братунац Успостављање заједничких догађаја и представљање на сајмовима са „Дринским“ општинама из БиХ
	1.2. Унапређење пољопривредне производње	<i>1.2.1. Подришка увођењу нових мера и технологија</i> <i>1.2.2. Подришка удрживању, брендирању и заједничком наступу</i> <i>1.2.3. Изградња неопходне инфраструктуре и система наводњавања за развој локалне пољопривреде</i>	Едукација пољопривредних произвођача Унапређење рада општинског фонда за подршку пољопривреди Унапређење генетског и садног материјала Унапређење пољопривредне механизације Сертификација и брендирање Удруживање пољопривредних произвођача (сточарство, воћарство, рибарство, пчеларство) Промоција кроз учешће на пољопривредним сајмовима

			Изградња и одржавање мреже атарских путева Подршка увођењу система наводњавања
	1.3. Успостављање услова за одрживи развој туризма	<i>1.3.1. Усвојена јасна и транспарентна туристичка политика</i> <i>1.3.2. Подршка постојећим институцијама и манифестацијама</i> <i>1.3.3. Изградња туристичке инфраструктуре</i>	Израда јасног акционог плана развоја туризма по сегментима Јачање сарадње и координације са другим туристичким организацијама у кластеру Западна Србија у дефинисању заједничког туристичког производа Јачање капацитета туристичке организације Унапређење Дринске регате у Љубовији Унапређење Гастро фестивала у Љубовији Изградња плажа и уређење обале реке Дрине Изградња бициклических и планинских стаза Уређење шеталишта Обележавање туристичких локалитета – туристичка сигнализација Уређење прилазних путева до туристичких локалитета Уређење комуналне инфраструктуре у оквиру туристичких локалитета Уређење водоводне инфраструктуре у оквиру туристичких локалитета Побољшана електрификација у оквиру туристичких локалитета

Табела 2: Преглед циљева и активности из области Друштвени развој - развој заједнице - Стратегија одрживог развоја Љубовија 2013-2022

Визија	Стратешки циљеви	Програми	Пројекти
Стварање модерне локалне управе, ефикасних институција и амбијента за квалитетнији живот грађана	2.1. Унапређење здравствене и социјалне заштите	2.1.1. Јачање социјалне инклузије у локалној заједници 2.1.2. Унапређење услуга социјалне заштите 2.1.3. Унапређење здравствених услуга	Израда социјалне карте Социјално предузетништво Спровођење стратегије за расељена и избегла лица Увођење онлине школе за децу са сметњама у развој Одрживост и проширење услуге „Геронто домаћнице“ Одрживост и унапређење услуге Дневни боравак за децу и младе са сметњама у развоју Акција „медицинско село“ Модернизација опреме у примарној заштити Акције превенције болести зависности Помоћ у кући за старе и особе са инвалидитетом Завршетак грађевинских радова на другом спрату зграде Установе за одрасле и старије "Љубовија" Адаптација и опремање другог спрата Установе за одрасле и старије "Љубовија" Изградња лифта до другог спрата Установе за одрасле и старије "Љубовија"

		<i>2.1.4. Унапређење услуга и услова живота корисника Установе за одрасле и старије "Љубовија"</i>	Уређење дворишног простора Установе за одрасле и старије "Љубовија" и изградња летњиковца за исто Постављање и одржавање видео надзора у Установи за одрасле и старије "Љубовија" Унапређење квалитета радне терапије корисника
	2.2. Унапређење образовања и културе	<i>2.2.1. Повећање образовне структуре и доступније образовање</i> <i>2.2.2. Промоција здравог и квалитетног живота</i>	Опремање школа савременим средствима Обезбеђење превоза за ученике из удаљених села Стипендирање даровитих ученика Реконструкција фискултурне сале у Средњој школи „Вук Караџић“ Реконструкција санитарних објеката по школама на терену Реконструкција и адаптација објекта ПУ „Полетарац“ и набавка неопходне опреме Промоција школе без насиља Увођење ђачких парламената Увођење здравих јеловника у вртић Оснивање локалног аматерског позоришта и

		2.2.3. Унапређење културне понуде и заштита културног наслеђа и идентитета	адаптација позоришне сале и сцене Реконструкција старе школе и отварање Музеја Азбуковице Прикупљање завичајне збирке и отварање сталне поставке Отварање дечијег одељења Библиотеке Унапређење система грејања Библиотеке „Милован Глишић“ Фестивал омладинских позоришта Србије Заштита и брига о споменицима културе
--	--	---	--

Табела 3: Преглед циљева и активности из области Заштита животне средине - Стратегија одрживог развоја Љубовија 2013-2022

Приоритет 3	Стратешки циљеви	Програми	Пројекти
Подршка унапређењу квалитета животне средине и развој комуналне инфраструктуре	3.1. Заштита и унапређење природних добара и ресурса	3.1.1. Заштита биљног и животињског света и унапређење његовог стања и бројности	Повећања земљишта под шумом и унапређење квалитета шума Регионална акција за заштиту реке Дрине Израда Локалног акционог плана за заштиту биодиверзитета (LBAP)
		3.1.2. Изградња и унапређење система отпадних вода	Изградња канализационе мреже Изградња система за пречишћавање отпадних вода (ППОВ)
		3.1.3. Унапређење система водоснабдевања	Израда елабората о процени стања дистрибутивне мреже постојећег водоводног система Љубовија Израда Генералног пројекта и Претходне студије оправданости водоснабдевања сеоских насеља општине Љубовија ради укључивања у општински водоводни систем
			Едукација становништва и школске деце о

7. АКЦИОНИ ПЛАН

Акциони план Стратегије приказан на овом месту треба да послужи као основа за израду годишњих оперативних планова с циљем реализације ове Стратегије.

Напомене:

- Због утицаја светске економске кризе, како на глобалном, тако и на националном нивоу, нека предвиђања по питању утицаја Стратегије на релевантне индикаторе се не могу дати довољно прецизно, али се очекује да ће се одређена побољшања ипак остварити, у складу са укупном ситуацијом.
- У колони “Износ и извор финансирања”:
 - “Износ” представља процењену вредности пројеката – права вредност пројеката ће бити прецизније одређена тек када се сваки конкретни пројекат детаљно развије. Уз поједине пројекте није дата процењена вредност, обзиром да је није могуће дати праву процену за пројекте који ће се спроводити континуирано током вишегодишњег периода и у себи сублимирају више појединачних пројеката.
 - “Извор финансирања” представља допринос могућих финансијера за подршку финансирању и имплементацији пројеката.
- У колонама “Пројекат”, “Партнери”, “Време реализације”, као и “Индикатори”, такође су дате оквирне вредности/називи, а прецизније ће бити одређени када се конкретни пројекти детаљно развију.

Област: ЕКОНОМСКИ РАЗВОЈ

1. ПРИОРИТЕТ : Јачање економског развоја кроз подршку руралном развоју, привреди и туризму				Степен приоритета (висок/средњи/низак) Висок	
1.1. Стратешки циљ : Развој предузетништва и МСП					
1.1.1. Програм: Унапређење предузетничке климе					
Број	Пројекат	ПАРТНЕРИ	Време	Износ и извор финансирања	ИНДИКАТОРИ
1.1.1.1.	Успостављање система подршке и стимулација за отварање нових предузећа (ослобађање од пореза, такси ..)	-Регионална привредна комора -Општина Љубовија -ресорно министарство	2013. – 2015. године	_____ динара -буџет општине -фондови ЕУ	-број новооснованих малих и средњих предузећа
1.1.1.2.	Израда пројектне документације и решавање проблема имовинско-правне природе ради привлачења инвестиција	-Општина Љубовија -ресорна министарства	2013. – 2020. године	_____ динара -Општина Љубовија -ресорна министарства -донатори	-урађена пројектна документација -решени имовинско правни односи
1.1.1.3.	Подршка едукацији нових и потенцијалних предузетника	-Регионална привредна комора -Општина Љубовија -ресорно министарство -НСЗ	2013. -2020. године	_____ динара -Општина Љубовија -ресорно министарство -донатори, конкурси	- број нових предузетника -број нових радних места

1.1.1.4.	Подршка удружењу предузетника	-Регионална привредна комора -Општина Љубовија -локални предузетници (удружење)	2013. – 2017. године	динара -Општина Љубовија	
1.1.1.5.	Формирање и унапређење рада Канцеларије за ЛЕР	-Општина Љубовија -Регионална развојна агенција	2013. година	/	-Основана КЛЕР
1.1.1.6.	Формирање Привредног савета	-Регионална привредна комора -Општина Љубовија	2013. - 2015. године	/	-Формиран Привредни савет
1.1.1.7.	Увођење електронског пословања, е-Управе и програмског буџетирања	-Привредна комора Србије -Општина Љубовија -Министарство правде и државне управе	2013. – 2015. године	динара -Општина Љубовија -Министарство правде и државне управе -донатори	- уведена електронска управа -олакшан приступ информацијама -ефиксаније пословање
1.1.2. Програм: Ефективно коришћење локалних енергетских (поготово обновљивих) ресурса					
1.1.2.1.	Мапирање и израда студије потенцијала за коришћење алтернативних извора енергије	-Општина Љубовија - Инвеститори - Ресорно министарство	2013-2016	10.000.000,00 динара -Буџет општине -Фондови ЕУ -ресорно министарство	Урађене студије потенцијала алтернативних извора енергије, Привлачење потенцијалних инвеститора

1.1.2.2.	Системска подршка коришћењу и искоришћавању водних ресурса (мини - хидроцентрале)	-Општина Љубовија -Електро -привреда Србије -Министарство енергетике	2013.-2020.	10.000.000,00 динара -Општина Љубовија -Министарство енергетике -фондови ЕУ	Већа искоришћеност обновљивих извора енергије
1.1.2.3.	Унапређење енергетске ефикасности на локалном нивоу и израда локалног плана енергетске ефикасности	-Општина Љубовија -Електро-привреда Србије -Министарство енергетике	2013.-2020.	-Општина Љубовија -Министарство енергетике -фондови ЕУ	-урађен локални план -смањена потрошња енергената у јавном и приватном сектору за 20% до 2020. године
1.1.3. Програм: Унапређење локалне инфраструктуре					
1.1.3.1.	Ревитализација и унапређење постојеће индустријске зоне	-Општина Љубовија -ЈП Љубовија	2013. – 2017. године	динара -буџет Општине -фондови	-коэффициент запослености -обим унутрашњих СДИ по глави становника
1.1.3.2.	Реконструкција електро мреже ради повећања и констатног напона	-Општина Љубовија Електродистрибуција Лозница, РЈ Љубовија -ресорно министарство	2013. – 2015. године	динара -буџет Општине -буџет Републике Србије -донатори, фондови	-Константан напон -мањи губитци електричне енергије

1.1.3.3.	Унапређење мреже локалних путева	-Општина Љубовија -ЈП „Љубовија“ -ресорна министарства	2013-2020	динара -буџет општине -буџет Републике -фондови ЕУ	-дужина изграђених путева у километрима -олакшан транспорт -повећана безбедност
1.1.4 Програм: Јачање прекограничне сарадње					
1.1.4.1.	Лобирање за „мекшу границу“ и изградња новог моста преко Дрине	-Општина Љубовија -Општина Братунац -ресорна министарства	2013-2018	1.500.000.000,00 Динара -буџет Републике Србије -буџет Републике Српске - БиХ -фондови ЕУ	-мекша граница -успостављање услова за теретни саобраћај -отварање нових радних места -увећани приходи општине
1.1.4.2.	Успостављање заједничког тима за промоцију економског развоја са општином Братунац	-Општина Љубовија - Општина Братунац	2013-2014	/	-Оформљен тим -Ефикаснија сарадња између општина

1.1.4.3.	Успостављање заједничких догађаја и представљање на сајмовима са „Дринским“ општинама из БиХ	-Општина Љубовија - Општина Братунац -Туристичке организације општина -НВО	2013-2020	/ -Општине -приступни фондови	-број сајмова на којима су заједнички наступиле општине -медијска промоција општина -повећан број манифестација
1.2. Стратешки циљ : Унапређење пољопривредне производње					
1.2.1. Програм: Подршка увођењу нових мера и технологија					
1.2.1.1	Едукација пољопривредних произвођача	-пољопривредни произвођачи -пољопривредне стручне службе -Министарство пољопривреде, водопривреде и шумарства -невладине организације (НВО)	2013. – 2015. године	200.000 динара - буџет Општине - Министарство пољопривреде, водопривреде и шумарства -донатори	-проширена знања пољопривредних произвођача -већи принос и профит произвођача

1.2.1.2.	Унапређење рада општинског фонда за подршку пољопривреди	-Општина Љубовија -Министарство пољопривреде, водопривреде и шумарства - пољопривредне стручне службе	2013. – 2020. године	1.000.000 динара -Општина Љубовија -Министарство пољопривреде, водопривреде и шумарства	-повећан број субвенција пољопривредницима
1.2.1.3.	Унапређење генетског и садног материјала	-Министарство пољопривреде, водопривреде и шумарства -произвођачи садног материјала	2013. – 2020. године	3.000.000 динара -Министарство пољопривреде, водопривреде и шумарства -Општина Љубовија	-Садни материјал без вирусних обољења
1.2.1.4.	Унапређење пољопривредне механизације	-Општина Љубовија -Министарство пољопривреде, водопривреде и шумарства - пољопривредне стручне службе	2013. – 2017. године	10.000.000 динара -Општина Љубовија -Министарство пољопривреде, водопривреде и шумарства -донатори	ефикаснија примена пољопривредних мера

1.2.1.5.	Израда Стратегије развоја пољопривреде	-Општина Љубовија -Министарство пољопривреде, водопривреде и шумарства - пољопривредне стручне службе	2013. – 2014. година	100.000 динара -буџет Општине - ресорно министарство	-израђена Стратегија развоја пољопривреде за општину Љубовија
1.2.2. Програм: Подршка удрживању, брендирању и заједничком наступу					
1.2.2.1.	Сертификација и брендирање	-Министарство пољопривреде, водопривреде и шумарства	2013. – 2020. године	1.000.000 динара -Министарство пољопривреде, водопривреде и шумарства -Општина Љубовија	бољи пласман производа на тржишту

1.2.2.2.	Удруживање пољопривредних произвођача (сточарство, воћарство, рибарство, пчеларство)	-Општина Љубовија -Министарство пољопривреде, водопривреде и шумарства - пољопривредне стручне службе -Фонд за развој пољопривреде општине -пољопривредне задруге	2013. -2020. године	2.000.000 динара -Општина Љубовија -Министарство пољопривреде, водопривреде и шумарства -Фонд за развој пољопривреде општине	повећање пласмана на тржишту боља организација откупа пољопривредних производа
1.2.2.3.	Промоција кроз учешће на пољопривредним сајмовима	-Општина Љубовија -Министарство пољопривреде, водопривреде и шумарства - пољопривредне стручне службе (заводи за пољопривреду, ветеринарске станице) - удружења пољопривредних произвођача	2013. – 2020. године	200.000 динара -Општина Љубовија -Министарство пољопривреде, водопривреде и шумарства - пољопривредне стручне службе -донатори	проширење тржишта лакши пласман пољопривредних производа препознавање производа извоз производа

1.2.3. Програм: Изградња неопходне инфраструктуре и система наводњавања за развој локалне пољопривреде					
1.2.3.1.	Изградња и одржавање мреже атарских путева	-Јавно предузеће за путеве -Општина Љубовија -Министарство пољопривреде, водопривреде и шумарства	2013. – 2020. године	50.000.000 динара -Општина Љубовија -Министарство пољопривреде, водопривреде и шумарства -конкурси	Изграђена инфраструктура за пољопривреду Лакши транспорт пољопривредних производа
1.2.3.2.	Подршка увођењу система наводњавања	-Јавно комунално предузеће „Стандард“ -Општина Љубовија -Министарство пољопривреде, водопривреде и шумарства -удружења и задруге	2013. – 2020. године	10.000.000 динара -Јавно комунално предузеће „Стандард“ -Општина Љубовија -Министарство пољопривреде, водопривреде и шумарства -конкурси	Већи принос пољоприврених производа Већи профит пољопривредних произвођача

1.3. Стратешки циљ : Успостављање услова за одрживи развој туризма					
1.3.1. Програм: Усвојена јасна и транспарентна туристичка политика					
1.3.1.1.	Израда јасног акционог плана развоја туризма по сегментима	-ТО Љубовија	2013. – 2014. године	ТО Љубовија	урађен акциони план развоја туризма по сегментима
1.3.1.2.	Јачање сарадње и координације са другим туристичким организацијама у кластеру Западна Србија у дефинисању заједничког туристичког производа	-ТО Љубовија -Општина Љубовија -ТО општина у Западној Србији - Ресорно министарство	2013. – 2017. године	-ТО Љубовија - Општина Љубовија - ресорно министарство - донатори, конкурси	успостављена добра и ефикасна сарадња са другим ТО
1.3.2. Програм: Подршка постојећим институцијама и манифестацијама					
1.3.2.1.	Јачање капацитета туристичке организације	-ТО Љубовија -Општина Љубовија - Ресорно министарство	2013. – 2014. године	_____ динара -ТО Љубовија - Општина Љубовија	- технички и кадровски ојачана и унапређена ТО Љубовија
1.3.2.2.	Унапређење Дринске регате у Љубовији	-ТО Љубовија -Општина Љубовија - Ресорно министарство	2013. – 2015. године	_____ динара -ТО Љубовија -Општина Љубовија - Ресорно министарство	- унапређена и ојачана медијска кампања у промоцији регате - повећан број посетилаца - увећани приходи становништва

1.3.2.3.	Унапређење Гастро фестивала у Љубовији	-ТО Љубовија -Општина Љубовија - Ресорно министарство	2013. – 2015. године	динара -ТО Љубовија -Општина Љубовија - Министарство туризма	- већа промоција самог догађаја - повећан број посетилаца
1.3.3. Програм: Изградња туристичке инфраструктуре					
1.3.3.1.	Изградња плажа и уређење обале реке Дрине	-Општина Љубовија -ЈП Љубовија	2013. – 2018. године	динара -Општина Љубовија - Ресорно министарство - донатори, конкурси	Уређена плаже и обала реке Дрине
1.3.3.2.	Изградња бицикличких и планинских стаза	-Општина Љубовија -ЈП Љубовија -ТО Љубовија	2013. – 2016. године	динара -Општина Љубовија - Ресорно министарство - донатори, конкурси	Дужина стаза у км

1.3.3.3.	Уређење шеталишта	-Општина Љубовија -ЈП Љубовија -ТО Љубовија	2013. – 2015. године	динара -Општина Љубовија - Ресорно министарство - донатори, конкурси	уређено шеталиште
1.3.3.4.	Обележавање туристичких локалитета – туристичка сигнализација	-ЈП Љубовија -ТО Љубовија	2013. – 2016. године	5.000.000,00динара -Општина Љубовија - Ресорно министарство	обележени туристички локалитети на територији општине
1.3.3.5.	Уређење прилазних путева до туристичких локалитета	-Општина Љубовија -ТО Љубовија	2013. – 2018. године	динара -Општина Љубовија - Ресорна министарства - донатори, конкурси	Дужина уређених прилазних путева у км

1.3.3.6.	Изградња канализационе инфраструктуре у оквиру туристичких локација	-Општина Љубовија -ЈП Љубовија -ТО Љубовија	2013. – 2018. године	70.000.000,00 динара -Општина Љубовија - Ресорно министарство - донатори, конкурси	-израђена канализациона мрежа -број корисника -количина отпадних вода у м3
1.3.3.7.	Изградња водоводне инфраструктуре у оквиру туристичких локација	-Општина Љубовија -ЈП Љубовија -ТО Љубовија	2013. – 2018. године	15.000.000,00 динара -Општина Љубовија - Ресорно министарство -донатори -конкурси	-израђена водоводна мрежа -број корисника
1.3.3.8.	Побољшање електрификације туристичких локација	-Општина Љубовија -ТО Љубовија	2013. – 2018. године	5.000.000,00динара -Општина Љубовија - Ресорна министарства - донатори, конкурси	-број корисника

Област: ДРУШТВЕНИ РАЗВОЈ

2. ПРИОРИТЕТ: Стварање модерне локалне управе, ефикасних институција и амбијента за квалитетнији живот грађана.					Степен приоритета (висок/средњи/низак) висок
2.1. Стратешки циљ : Унапређење здравствене и социјалне заштите					
2.1.1. Програм: Јачање социјалне инклузије у локалној заједници					
Број	Пројекат	ПАРТНЕРИ	Време	Износ и извор финансирања	ИНДИКАТОРИ
2.1.1.1.	Израда социјалне карте	-ЦСР Љубовија -Локална самоуправа	2013. година	150.000 динара -буџет Општине	-урађена социјална карта
2.1.1.2.	Социјално предузетништво	-ЦСР Љубовија -Локална самоуправа	Континуирано од 2013. године	_____ динара -буџет Општине -донатори	
2.1.1.3.	Спровођење стратегије за расељена и избегла лица	-ЦСР Љубовија -Локална самоуправа	2013. – 2017. године	-ЦСР Љубовија -Локална самоуправа	-унапређен положај расељених и избеглих лица -број отворених радних места за наведена лица -број решених стамбених питања

2.1.1.4.	Увођење on-line школе за децу са сметњама у развоју	-ЦСР Љубовија -Локална самоуправа - ресорно министарство	2015. – 2017. године	динара -ЦСР Љубовија -Локална самоуправа -основна школа -ресорно министарство	-уведена on-line школа -број корисника
2.1.2. Програм: Унапређење услуга социјалне заштите					
2.1.2.1.	Одрживост и проширење услуге „Геронто домаћице“	-ЦСР Љубовија -Локална самоуправа - Министарство рада, запошљавања и социјалне политике	2013. – 2018. године	динара -Локална самоуправа - ресорно министарство -донатори, конкурси	- наставак услуге -број корисника услуге
2.1.2.2.	Одрживост и унапређење услуге Дневни боравак за децу и младе са сметњама у развоју	-ЦСР Љубовија -Локална самоуправа - Министарство рада, запошљавања и социјалне политике	2013. – 2018. године	динара - Локална самоуправа - Министарство рада, запошљавања и социјалне политике	-наставак услуге -број корисника услуге

2.1.2.3.	Акција „медицинско село“	-Локална самоуправа - Дом здравља Љубовија - Министарство здравља -Министарство рада, запошљавања и социјалне заштите	Континуирано од 2015. године	10.000.000,00 динара -буџет општине -буџет републике -донатори	-број корисника услуге -број посета -унапређена здравствена заштита
2.1.3. Програм: Унапређење здравствених услуга					
2.1.3.1.	Модернизација опреме у примарној заштити	-Дом здравља Љубовија -Општина Љубовија -Министарство здравља	2013. – 2020. године	динара -Министарство здравља -буџет Општине -Дом здравља Љубовија -донатори, конкурси	- модернизована опрема - ефикасније пружање здравствених услуга - задовољство особља и пацијената
2.1.3.2.	Акције превенције болести зависности	-Дом здравља Љубовија -Општина Љубовија -Министарство здравља	2013. – 2020. године	100.000 динара годишње -Дом здравља Љубовија -Општина Љубовија -Министарство здравља	- усвојена и проширена знања о болестима зависности - смањен број зависника

2.1.4. Програм: Унапређење услуга и услова живота корисника Установе за одрасле и старије „Љубовија“					
2.1.4.1.	Помоћ у кући за старе и особе са инвалидитетом	-ЦСР Љубовија -Локална самоуправа -Министарство рада, запошљавања и социјалне политике	2013. – 2018. године	14.658.000 динара -Локална самоуправа -Министарство рада, запошљавања и социјалне политике	- број старачких домаћинстава и особа са инвалидитетом којима се пружа помоћ - доступност здравствених услуга у сеоским подручјима
2.1.4.2.	Завршетак грађевинских радова на другом спрату зграде Установе за одрасле и старије „Љубовија“	-ЦСР Љубовија -Локална самоуправа -Министарство рада, запошљавања и социјалне политике	2013. – 2015. године	5.800.000 динара -Локална самоуправа -Министарство рада, запошљавања и социјалне политике	- проширење капацитета Установе са постојећих 30 места на 50, у циљу реализације уредбе Владе о мрежи установа социјалне заштите -повећан број запослених у Установи

2.1.4.3.	Адаптација и опремање другог спрата Установе за одрасле и старије „Љубовија“	-ЦСР Љубовија -Локална самоуправа -Министарство рада, запошљавања и социјалне политике	2015. – 2016. године	2.320.000 динара -Локална самоуправа -Министарство рада, запошљавања и социјалне политике	- адаптиран и опремљен простор у циљу привођења истог намени
2.1.4.4.	Изградња лифта до другог спрата Установе за одрасле и старе „Љубовија“	-ЦСР Љубовија -Локална самоуправа -Министарство рада, запошљавања и социјалне политике	2015. – 2016. године	4.060.000 динара -Локална самоуправа -Министарство рада, запошљавања и социјалне политике	-изграђен лифт за слабо покретне старије кориснике и велики број непокретних корисника
2.1.4.5.	Уређење дворишног простора Установе за одрасле и старије „Љубовија“ и изградња летњиковца за исто	-ЦСР Љубовија -Локална самоуправа -Министарство рада, запошљавања и социјалне политике	2015. – 2020. године	1.740.000 динара -Локална самоуправа -Министарство рада, запошљавања и социјалне политике	- уређен дворишни простор Установе - задовољена потреба корисника за боравком у природи

2.1.4.6.	Постављање и одржавање видео надзора у Установи за одрасле и старије „Љубовија“	-ЦСР Љубовија -Локална самоуправа -Министарство рада, запошљавања и социјалне политике	2013. – 2018. године	812.000 динара -Локална самоуправа -Министарство рада, запошљавања и социјалне политике	-обезбеђено праћење кретања корисника у циљу заштите безбедности и превенције инцидентних ситуација
2.1.4.7.	Унапређење квалитета радне терапије корисника	-ЦСР Љубовија -Локална самоуправа -Министарство рада, запошљавања и социјалне политике	2013. – 2018. године	1.200.000 динара -Локална самоуправа -Министарство рада, запошљавања и социјалне политике	-побољшан квалитет радне терапије корисника и разноврсности облика радног ангажовања
2.2. Стратешки циљ : Унапређење образовања и културе					
2.2.1. Програм: Повећање образовне структуре и доступније образовање					
2.2.1.1.	Опремање школа савременим средствима	- Општина Љубовија - Министарство просвете, науке и технолошког развоја - Основна и средња школа Љубовија	2013. – 2018. године	динара - Општина Љубовија - Министарство просвете, науке и технолошког развоја - Основна и средња школа Љубовија - донатори, конкурси	- број рачунара и рачунарске опреме по ученику - број савремених учила

2.2.1.2.	Обезбеђење превоза за ученике из удаљених села	-Општина Љубовија	2013. – 2015. године	_____ динара -Општина Љубовија -донатори, конкурси	- обезбеђен превоз за ученике -смањен број ђака пешака због обезбеђеног превоза
2.2.1.3.	Стипендирање даровитих ученика	-Општина Љубовија	2013.- 2022. године	_____ динара -Општина Љубовија -донатори, конкурси	-обезбеђене стипендије за најбоље ученике и студенте -број исплаћених стипендија
2.2.1.4.	Реконструкција фискултурне сале у Средњој школи „Вук Караџић“	-Општина Љубовија -Министарство просвете -Министарство омладине и спорта	2013-2014	4.500.000,00 динара -буџет општине -буџет Републике -донатори	-адаптирана и реконструисана сала -број корисника -побољшани услови рада

2.2.1.5.	Реконструкција санитарних објеката по школама на терену	-Општина Љубовија - Основна школа -Министарство просвете	2013.-2014.	3.490.000,00 динара -буџет општине -буџет Републике -донатори	-број реконструисаних санитарних објеката у школама - побољшани услови образовања у школама на терену
2.2.1.6.	Реконструкција и адаптација објекта ПУ „Полетарац“ и набавка неопходне опреме (замена столарије, реконструкција крова, набавка индустријског шпорета)	- Општина Љубовија - ПУ „Полетарац“	2013.-2014.	2.650.000,00 динара -буџет општине -буџет Републике -донатори	- реконструисан и адаптиран објекат - број корисника - побољшани услови рада и боравка деце у вртићу

2.2.2. Програм: Промоција здравог и квалитетног живота					
2.2.2.1.	Промоција школе без насиља	-Основна школа „Петар Враголић“ Љубовија -Средња школа „Вук Караџић“ Љубовија -Центар за социјални рад „Љубовија“ -Општина Љубовија -НВО	Континуирано од 2013. године	100.000,00 динара годишње -буџет општине -донатори -НВО	-знатно умањена малолетничка деликвенција -број предавања на тему насиља -одговорно вођење евиденције од стране запослених о учесталости и врстама насиља у току године -обављање разговора и отворени досијеи
2.2.2.2.	Увођење ђачких парламената	-Основна школа „Петар Враголић“ Љубовија -Средња школа „Вук Караџић“ Љубовија	Континуирано од 2013. године	/ -Основна школа -Средња школа	-увођење ђачких парламената -број активности
2.2.2.3.	Увођење здравих јеловника у вртић	-Општина Љубовија -ПУ „Полетарац“ Љубовија	2013	/ -чланарине корисника услуга	-број корисника услуга

2.2.3. Програм: Унапређење културне понуде и заштита културног наслеђа и идентитета					
2.2.3.1.	Оснивање локалног аматерског позоришта и адаптација позоришне сале и сцене	Библиотека / Општина Љубовија / НВО / Министарство културе и информисања Србије	2013 – 2015.	6.500.000,00 РСД Општина / НВО / Министарство културе	-Развој позоришне - број глумаца аматера - основана школа глуме за децу - адаптирана биоскопска сала и опремљена сцена
2.2.3.2.	Реконструкција старе школе и отварање Музеја Азбуковице	Општина Љубовија / НВО / Библиотека / Министарство културе и информисања Србије / Министарство регионалног развоја и локалне самоуправе Србије	2013 – 2017.	25.000.000,00 РСД Министарство регионалног развоја / Министарство културе / НВО / Општина	-реконструисана зграда старе школе - основан и отворен музеј - број посета

2.2.3.3.	Прикупљање завичајне збирке и отварање сталне поставке	Библиотека / Основна школа	2013 – 2014.	2.000.000,00 РСД Библиотека / Општина /	-преузете етнографске збирке из сеоских основних школа ради чувања и доступности јавности -уређене просторије за завичајну збирку -број корисника
2.2.3.4.	Отварање дечијег одељења библиотеке	Библиотека / Министарство културе и информисања Србије	2013.	750.000,00 РСД Министарство културе / Општина Љубовија / Библиотека	-већи број читалаца међу најмлађима -број креативних радионица
2.2.3.5.	Унапређење система грејања Библиотеке „Мирован Глишић“	Општина Љубовија / Министарство регионалног развоја и локалне самоуправе / НВО	2013 – 2020.	Министарство регионалног развоја / Општина Љубовија / НВО	-боље грејање просторија библиотеке и бољи услови за адекватно чување књижног фонда

2.2.3.6.	Фестивал омладинских позоришта Србије	Библиотека / Општина Љубовија / Министарство културе и информисања Србије	Континуирано од 2013. године	1.000.000 РСД годишње Библиотека / Општина / Министарство културе	-унапређена Школа глуме за ученике основних и средњих школа -развој позоришног аматеризма код деце и младих, -развијање позоришне културе код њихових вршњака и грађана Љубовије
2.2.3.7.	Заштита и брига о споменицима културе	-Општина Љубовија - Министарство културе и информисања Србије -Библиотека	Континуирано од 2013. године	200.000 динара годишње Библиотека / Општина / Министарство културе	-развијена свест о потреби очувања споменика културе код локалног становништва - очувани споменици културе

Област: ЗАШТИТА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

3. ПРИОРИТЕТ : Подршка унапређењу квалитета животне средине и развој комуналне инфраструктуре					Степен приоритета (висок/средњи/ниски) <i>Висок</i>
3.1. Стратешки циљ : Заштита и унапређење природних добара и ресурса					
3.1.1. Програм: Заштита биљног и животињског света и унапређење његовог стања и бројности					
Број	Пројекат	НОСИОЦИ/ПАРТНЕРИ	Време	Износ и извор финансирања	ИНДИКАТОРИ
3.1.1.1.	Повећање земљишта под шумом и унапређење квалитета шума	-Општина Љубовија - ресорно министарство -локално становништво -НВО	Континуирано од 2013. године	10.000.000,00 динара -шумско газдинство -буџет општине -фондови ЕУ	-површина шумског земљишта -побољшан квалитет шума -здравија животна средина
3.1.1.2.	Регионална акција за заштиту реке Дрине	-Општине у сливу реке Дрине -Ресорно Министарство -НВО -Локално становништво	2013. – 2017. године	динара -донатори -буџет Републике -буџет општина	- потписан споразум -број организованих акција

3.1.1.3.	Израда Локалног акционог плана за заштиту биодиверзитета (LBAP)	-Европски центар за заштиту природе (ECNC) -Регионални центар за заштиту животне средине (REC) -Општина Љубовија	2013. година	2.500.000 динара -Европски центар за заштиту природе (ECNC) -Регионални центар за заштиту животне средине (REC) -Општина Љубовија	-урађен Локални акциони план за заштиту биодиверзитета (LBAP)
3.1.2. Програм: Изградња и унапређење система отпадних вода					
3.1.2.1.	Изградња канализационе мреже	-Општина Љубовија -ЈКП „Стандард“ Љубовија -ресорно министарство	2013. – 2020. године	- Општина Љубовија - ЈКП „Стандард“ - ресорно министарство - донатори - фондови ЕУ	- израђена канализациона мрежа - број корисника - количина отпадних вода у м ³
3.1.2.2.	Изградња система за пречишћавање отпадних вода (ППОВ)	-Општина Љубовија -ЈКП „Стандард“ Љубовија -ресорно министарство	2015.- 2018. године	220.000.000 динара - буџет Републике - буџет Општине - Фондови ЕУ - донатори	- израђено ППОВ - количина отпадних вода у м ³ - број корисника

3.1.3. Програм: Унапређење система водоснабдевања					
3.1.3.1.	Израда елабората о процени стања дистрибутивне мреже постојећег водоводног система Љубовија	-ЈКП „Стандард“ Љубовија	2013.-2014. године	динара -ЈКП „Стандард“ -донатори	-урађен елаборат
3.1.3.2.	Израда Генералног пројекта и Претходне студије оправданости водоснабдевања сеоских насеља општине Љубовија ради укључивања у општински водоводни систем	-ЈКП „Стандард“ Љубовија	2013. - 2015. године	2.000.000 динара - буџет Општине - ЈКП „Стандард“ - донатори	- урађен Генерални пројекат и Претходна студија оправданости
3.1.3.3.	Едукација становништва и школске деце о рационализацији потрошње воде	-Општина Љубовија -ЈКП „Стандард“ Љубовија - НВО - локални медији	Континуирано од 2013. године	-Општина Љубовија - ЈКП „Стандард“ - донатори	- развијена свест о неопходности потрошње воде - смањена потрошња воде становништва и привреде
3.1.3.4.	Израда програма јавне здравствене контроле водоснабдевања из локалних сеоских и индивидуалних система општине Љубовија	-Општина Љубовија - Министарство здравља - Институт за јавно здравље Србије, јединица Шабац	2013. – 2015. године	1.500.000 динара - буџет Општине - буџет Републике - донатори	-успостављен систем физичко-хемијске и микробиолошке контроле воде

3.1.3.5.	Иницирање процеса решавања титулара над објектима јавног водоснабдевања и локалних сеоских објеката који не припадају општинском водоводном систему	-Општина Љубовија -ЈКП „Стандард“ Љубовија	Континуирано до 2013. године	/ -Општина Љубовија -ЈКП „Стандард“ Љубовија	- решени имовинско-правни односи над датим објектима
3.1.3.6.	Унапређење постојеће и наставак изградње водоводне мреже	-Општина Љубовија -ЈКП „Стандард“ Љубовија	Континуирано до 2013. године	динара - буџет Општине - буџет Републике - донатори	- израђена водоводна мрежа - број корисника
3.2. Стратешки циљ : Одрживо управљање отпадом					
3.2.1. Програм: Прикупљање и депоновање отпада					
3.2.1.1.	Санација постојећих сметлишта	-Општина Љубовија -ЈКП „Стандард“ Љубовија -ресорно министарство	2013. – 2018. године	15.000.000 динара - Општина Љубовија -ЈКП „Стандард“ Љубовија - ресорно министарство -фондови, донатори	-санирана сметлишта

3.2.1.2.	Изградња трансфер станице у оквиру регионалне депоније	-Општина Љубовија -ЈКП „Стандард“ Љубовија -ресорно министарство	2013. – 2017. године	-Општина Љубовија -ЈКП „Стандард“ - ресорно министарство -донатори -фондови ЕУ	- израђена трансфер станица - количина отпада у тонама
3.2.1.3.	Израда Локалног акционог плана за управљање отпадом	-Општина Љубовија - ЈКП „Стандард“ Љубовија	2013. година	/ -Општина Љубовија	-урађен Локални акциони план за управљање отпадом
3.2.1.4.	Набавка камиона смећара за побољшање и проширење услуге транспорта отпада	-Општина Љубовија - ЈКП „Стандард“ Љубовија	2013. – 2014. године	10.000.000 динара -ЈКП „Стандард“ -буџет Општине -донатори, конкурси	- набављен камион смећар - количина транспортованог отпада у тонама - задовољство становништва
3.2.2. Програм: Еколошко едуковање становника					
3.2.2.1.	Едукација становништва о значају управљања отпадом и рециклажи	-Општина Љубовија -ресорно министарство -ЈКП „Стандард“ Љубовија	Континуирано од 2013. године	50.000 динара годишње - буџет Општине - буџет Републике -донатори	- развијена свест о правилном одлагању отпада - смањен број дивљих депонија

7.1 Преглед приоритетних пројеката, планираних по буџету општине

Р.бр.	Назив пројекта	Тип пројекта (економски развој,...)	Веза са Акционим планом	Година почетка финансирања пројекта	Планирани рок завршетка	Укупни буџет пројекта	Досадашњи трошкови (РСД)	Извори финансирања (Буџет, ЕУ фондови, ...)
1.	Реконструкција улице С.Чупића – В.Мишића – дела улице 7.јула са уређењем и реконструкцијом градског парка	Путна инфраструктура	Програм 1.1.3. Унапређење локалне инфраструктуре Пројекат 1.1.3.3. Унапређење мреже локалних путева	2013.	2014.	85.000.000,00	/	Буџет општине Буџет Републике
2.	Изградња магистралног цевовода за снабдевање водом насељених места низводно од Љубовије (Лоњин – Узовница – Селанац – Црнча)	Водоводна мрежа	Програм 3.1.3. Унапређење система водоснабдевања Пројекат 3.1.3.6. Унапређење постојеће и наставак изградње водоводне мреже	2011.	2014.	104.000.000,00	40.000.000,00	Буџет општине Буџет Републике

Р.бр.	Назив пројекта	Тип пројекта (економски развој,...)	Веза са Акционим планом	Година почетка финансирања пројекта	Планирани рок завршетка	Укупни буџет пројекта	Досадашњи трошкови (РСД)	Извори финансирања (Буџет, ЕУ фондови, ...)
3.	Изградња пута од државног пута 144 другог реда до В.Мајдана	Путна инфраструктура	Програм 1.1.3. Унапређење локалне инфраструктуре Пројекат 1.1.3.3. Унапређење мреже локалних путева	2013.	2015.	67.000.000,00	/	Буџет општине Буџет Републике
4.	Изградња пута Жичара – Торничко Приседо – Разбојиште – Кошље брдо	Путна инфраструктура	Програм 1.1.3. Унапређење локалне инфраструктуре Пројекат 1.1.3.3. Унапређење мреже локалних путева	До 2011. реализовано 43.000.000,00 динара	2015.	224.000.000,00	49.000.000,00	Буџет општине Буџет Републике

Р.бр.	Назив пројекта	Тип пројекта (економски развој,...)	Веза са Акционим планом	Година почетка финансирања пројекта	Планирани рок завршетка	Укупни буџет пројекта	Досадашњи трошкови (РСД)	Извори финансирања (Буџет, ЕУ фондови, ...)
5.	Главни одводни колектор од Љубовије до локације постојења за пречишћавање отпадних вода града Љубовије са пратећим насељима	Комунална инфраструктура	Програм 3.1.2. Изградња и унапређење система отпадних вода Пројекат 3.1.2.1. Изградња канализационе мреже	2011.	2014.	73.000.000,00	9.600.000,00	Буџет општине Буџет Републике
6.	Пројекат снабдевања водом Алин Грм у МЗ Доња Љубовија	Водоводна мрежа	Програм 3.1.3. Унапређење система водоснабдевања Пројекат 3.1.3.6. Унапређење постојеће и наставак изградње водоводне мреже	2013.	2014.	28.000.000,00	/	Буџет општине Буџет Републике

Р.бр.	Назив пројекта	Тип пројекта (економски развој,...)	Веза са Акционим планом	Година почетка финансирања пројекта	Планирани рок завршетка	Укупни буџет пројекта	Досадашњи трошкови (РСД)	Извори финансирања (Буџет, ЕУ фондови, ...)
7.	Изградња пута Узовница - Виногради	Путна инфраструктура	Програм 1.1.3. Унапређење локалне инфраструктуре Пројекат 1.1.3.3. Унапређење мреже локалних путева	2014.	2016.	45.000.000,00	/	Буџет општине Буџет Републике
8.	Изградња постројења за пречишћавање отпадних вода (ППОВ)	Комунална инфраструктура	Програм 3.1.2. Изградња и унапређење система отпадних вода Пројекат 3.1.2.2. Изградња система за пречишћавање отпадних вода	2015.	2018.	220.000.000,00	/	Буџет општине Буџет Републике

Р.бр.	Назив пројекта	Тип пројекта (економски развој,...)	Веза са Акционим планом	Година почетка финансирања пројекта	Планирани рок завршетка	Укупни буџет пројекта	Досадашњи трошкови (РСД)	Извори финансирања (Буџет, ЕУ фондови, ...)
9.	Изградња цевовода за снабдевање водом насеља Врхпоље – Дрлаче – Горња Трешњица	Водоводна мрежа	Програм 3.1.3. Унапређење система водоснабдевања Пројекат 3.1.3.6. Унапређење постојеће и наставак изградње водоводне мреже	2014.	2015.	20.000.000,00	/	Буџет општине Буџет Републике
10.	Изградња одводног колектора отпадних вода од Врхпоља до Кашица (градско насеље Љубовија)	Комунална инфраструктура	Програм 3.1.2. Изградња и унапређење система отпадних вода Пројекат 3.1.2.1. Изградња канализационе мреже	2015.	2016.	95.000.000,00	/	Буџет општине Буџет Републике

Р.бр.	Назив пројекта	Тип пројекта (економски развој,...)	Веза са Акционим планом	Година почетка финансирања пројекта	Планирани рок завршетка	Укупни буџет пројекта	Досадашњи трошкови (РСД)	Извори финансирања (Буџет, ЕУ фондови, ...)
11.	Изградња саобраћајница, стаза и трга на градском гробљу Љубовија	Путна инфраструктура	Програм 1.1.3. Унапређење локалне инфраструктуре Пројекат 1.1.3.3. Унапређење мреже локалних путева	2013.	2014.	14.000.000,00	/	Буџет општине Буџет Републике
12.	Изградња моста преко реке Дрине између Републике Србије и Републике Српске, на релацији Љубовија - Братунац	Путна инфраструктура	Програм 1.1.4. Јачање прекограничне сарадње Пројекат 1.1.4.1. Лобирање за „мекшу“ границу и изградња новог моста преко Дрине	2012.	2014.	1.060.000.000,00	50.000.000,00	Буџет општине Буџет Републике

13.	Реконструкција деонице пута бр.144, државног пута II реда Љубовија-Мали Зворник	Путна инфраструктура	Програм 1.1.3. Унапређење локалне инфраструктуре Пројекат 1.1.3.3. Унапређење мреже локалних путева	2014.	2018.	350.000.000,00	/	Буџет општине Буџет Републике
14.	Изградња пута Р-127, Љубовија-Мачков камен-Крупањ, деоница Ракићи - Рамићи	Путна инфраструктура	Програм 1.1.3. Унапређење локалне инфраструктуре Пројекат 1.1.3.3. Унапређење мреже локалних путева	2014.	2018.	250.000.000,00	/	Буџет општине Буџет Републике

15.	Реконструкција пута Р-113, деоница Љубовија -Осечина	Путна инфраструктура	Програм 1.1.3. Унапређење локалне инфраструктуре Пројекат 1.1.3.3. Унапређење мреже локалних путева	2014.	2018.	200.000.000,00	/	Буџет општине Буџет Републике
-----	--	-------------------------	--	-------	-------	----------------	---	-------------------------------------

8. Мониторинг и евалуација

Имајући у виду да свака стратегија и њен акциони план подлежу контроли и вредновању, предвиђено је да ће се у овој стратегији, овом њеном делу посветити посебна пажња.

У ту сврху, председник Општине Љубовија донео је Одлуку којом се образује тело задужено за мониторинг и евалуацију, број: _____, од _____ (Одлука приложена у Анексу).

Овом одлуком дефинисана су имена чланова и њихови општи задаци, у смислу праћења, надгледања и процене постигнутих резултата реализације Стратегије, као и обавеза извештавања према Скупштини општине Љубовија.

Процес имплементације стратегије мора бити јасно дефинисан. Кључни актери морају бити свесни својих улога и одговорности. Извршна власт због тога мора:

- расподелити одговорност/задатке тако да се циљеви могу ефикасно реализовати, и
- дефинисати сет индикатора како би се пратио напредак у имплементацији стратегије.

Како би се фаза имплементације стратегије одрживог развоја локалне заједнице успешно реализовала процес стратешког планирања мора укључити и активности на систему управљања и мониторинга и евалуације.

Систем управљања обухвата процесе планирања, организације, одабира људи, координирања, руковођења и контроле, укључујући и ангажовање људских, финансијских, технолошких и природних ресурса.

Имплементација стратегије мора бити разматрана и преиспитивана од стране свих укључених у процес израде и имплементације стратегије. Начин на који се овај процес провере и преиспитивања реализује даје одрживост систему управљања и мониторинга, остварујући различите везе у оквиру и ван организације процеса имплементације.

Процес стратешког планирања је пре свега динамичан процес и финални документи се посматрају као динамични односно променљиви алати. У том контексту, целокупан процес планирања је дефинисан као десетогошњи циклус анализе – планирања – програмирања – имплементације – реализације – праћења – процене – поновне анализе итд... Процес се комплетно преиспитује на 10 година, односно након 10 година би требало развити нову стратегију одрживог развоја локалне заједнице.

Фаза имплементације стратегије одрживог развоја локалне заједнице је заснована на имплементацији акционог плана, доброј организационој структури и ангажовању заинтересованих актера. Процес имплементације стратегије одрживог развоја локалне заједнице је инкорпориран и користи постојећу структуру у локалној администрацији. Основни део организационе структуре представља Координациони тим у који су укључена разна одељења. Координациони тим је постављен у оквиру локалне администрације тако да може да координира целокупним системом управљања и мониторинга. Координациони тим је именован од стране Председника општине.

Координациони тим је одговоран за интеграцију стратешког документа и локалног акционог плана, првенствено у смислу:

- директне повезаности акционог плана са изградом и актима општинског буџета. За сваку активност у оквиру акционог плана морају се обезбедити финансијска средства или, бар, извори финансирања;
- директне повезаности са свим општинским оперативним плановима и одељењима. Стратешки документ и локални акциони план морају у потпуности бити интегрисани са редовним општинским радним процедурама. Систем управљања треба прецизно да идентификује носиоце одговорне за имплементацију појединих активности и да пружи прецизно дефинисана овлашћења и одговорности свих начелника одељења/управа за спровођење тог интегрисаног процеса у разумном временском року (до усвајања наредног градског/општинског буџета);
- интеграције акционог плана и стратешког документа са плановима, пројектима и активностима свих јавних и приватних институција које су укључене као главни носиоци имплементације акционог плана (различите институције, органи јавне управе, јавна комунална предузећа итд). Велики број редовних управљачких активности се одвија у области урбанистичког система и територијалне организације, а под ингеренцијом различитих градских/општинских институција и органа. Њихова потпуна укљученост у имплементацију локалног акционог плана је од виталног значаја за одрживост и развој.

Успешност и статус имплементације стратегије одрживог развоја локалне заједнице се константно прати и процењује путем годишњих циклуса евалуације. Приликом евалуације се користе индикатори одрживости (односе се на стратешки документ, али и на стање комплетне локалне заједнице) и индикатора учинка (везани су за статус имплементације локалног акционог плана). Индикатори су основа за потпун систем мониторинга имплементације стратегије, и представљају основу система управљања. Индикатори пружају основне информације и сазнања везана за успешност процеса имплементације стратегије и динамику усаглашавања. Све промене индикатора, и сви резултати годишње евалуације, су доступни свим грађанима путем извештаја који је једноставан и лак за читање.

Анекси

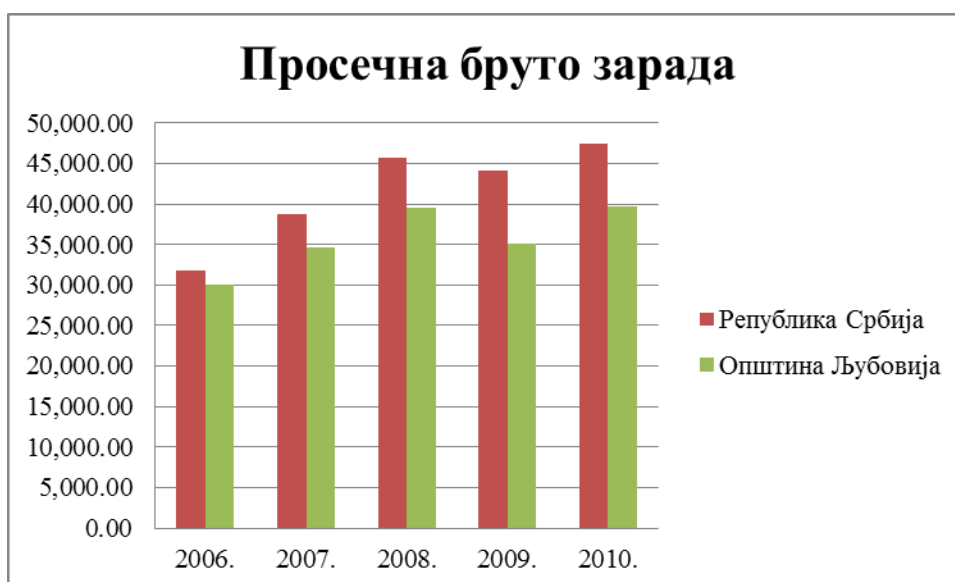
- **АНЕКС 1:** Индикатори:
 - Економски развој
 - Становништво, образовање и квалитет живота
 - Заштита животне средине
- **АНЕКС 2:** Преглед важећих стратешких докумената
- **АНЕКС 3:** Одлука/Решење о изради Стратегије одрживог развоја
- **АНЕКС 4:** Решења о мониторингу и евалуацији
- **АНЕКС 5:** Одлука о усвајању Стратегије

АНЕКС 1: Индикатори

A1.1: Економски развој

Индикатор бр. 1	ТЕМА: Економски развој ИНДИКАТОР: Просечна бруто зарада
------------------------	--

Просечна бруто зарада	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.
Република Србија	31,745.00	38,744.00	45,674.00	44,147.00	47,450.00
Општина Љубовија	30,000.00	34,552.00	39,454.00	35,128.00	39,696.00

Извор:	База података – Републички завод за статистику, РЗС – Општине у Србији
Коментари:	Просечна бруто зарада се у општини Љубовија у периоду 2006 – 2008. године повећала са 30.000 на 39.454 РСД, 2009. године забележен је пад на 35.128, динара, да би се 2010. године иста поново повећала и износи 39.696 динара. У посматраном периоду се бележе нешто веће бруто зараде на нивоу Републике. Општина Љубовија спада у ред неразвијених општина. И ако је забележен раст зарада у општини у периоду 2009. – 2010. године, оне су и даље међу најнижим у Србији.

Индикатор бр. 2	ТЕМА: Економски развој ИНДИКАТОР: Економски агрегат - Степен развијености општине
------------------------	--

Национални доходак по глави становника, РСД	2002.	2003.	2004.	2005.
Република Србија	76349	88283	118947	123473
Општина Љубовија	61309	66724	74130	86817

Извор:	РЗС – Општине у Србији 2003.-2006.
Коментари:	Национални доходак по глави становника у општини Љубовија за 2005. годину је износио 86.818, што је ниже за 29.70 % у односу на републику Србију. Такође, национални доходак по глави становника у општини Љубовија у посматраном периоду бележи тенденцију раста, 2002. године износио је 61.309, а 2005. године 86.817 РСД. Овако низак национални доходак по глави становника је основни показатељ да општина Љубовија спада у ред најнеразвијенијих општина у Србији. За период после 2005. године, у РЗС не приказују се подаци, па дати индикатор треба узети са резервом.

Индикатор бр.3	ТЕМА: Економски развој ИНДИКАТОР: Структура националног дохотка по делатностима
-----------------------	--

Структура националног дохотка	2002.		2003.		2004.		2005.	
	РС	Опш. Љуб.	РС	Опш. Љуб.	РС	Опш. Љуб.	РС	Опш. Љуб.
удео пољопривреде, лова, шумарства и водопривреде у националном дохотку у %	21.34	58.14	18.2	59.11	17.27	46.25	16.98	50.85
удео вађења руда и камена у националном дохотку у %	2.01	5.91	2.58	6.43	3.01	17.05	4.95	14.57
удео трговине на велико и мало у националном дохотку у %	20.88	6.96	25.07	5.45	24.74	4.83	24.7	3.48
удео прерађивачке индустрије у националном дохотку у %	30.32	20.61	28.56	20.53	26.18	22.02	27.15	23.23
удео грађевинарства у националном дохотку у %	6.09	2.58	6.98	2.04	7.03	2.89	7.33	2.98
удео хотела и ресторана у националном дохотку у %	2.11	1.26	2.08	1.05	1.88	1.26	1.81	0.74

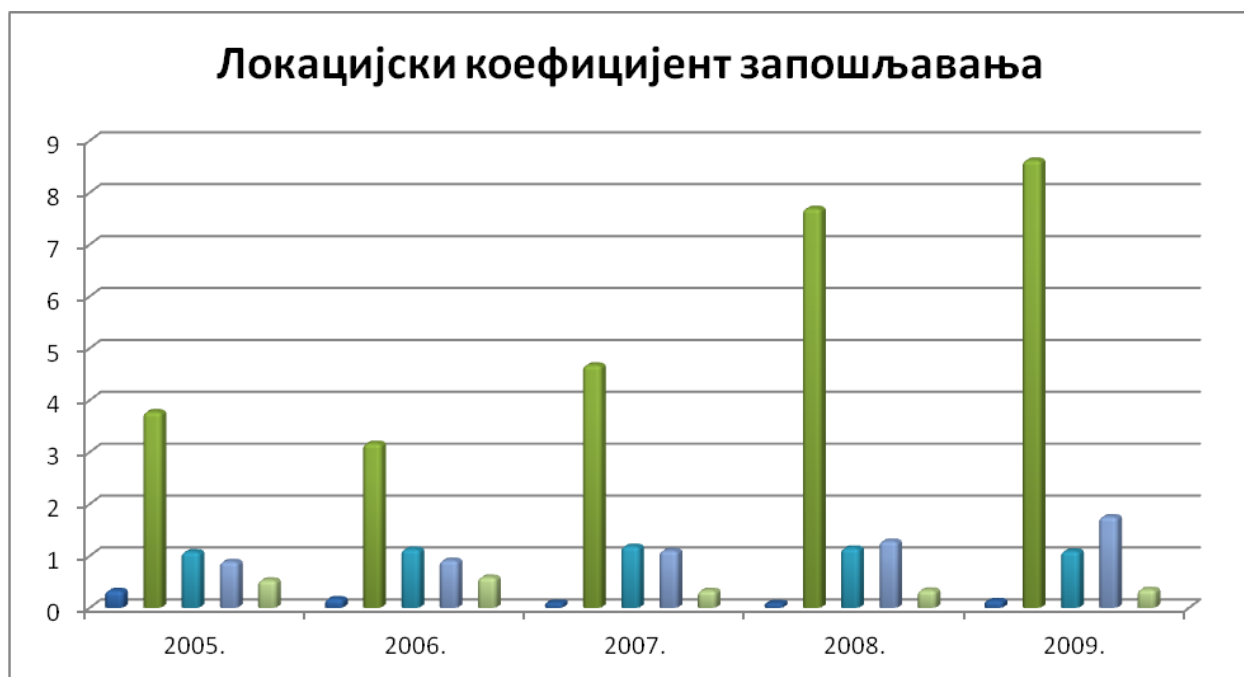

Извор:	РЗС – Општине у Србији 2003.-2006. године
Коментари:	Избор делатности је првенствено вршен имајући у виду оне који највише учествују у структури националног дохотка на нивоу општине Љубовија. Највећи удео имају следеће делатности: пољопривреда, прерађивачка индустрија, вађење руда и камена, грађевинарство, трговина и рударство. Наведене делатности у табели збирно учествују у структури националног

	дохотка општине са 95.85 %. Интересантно је да само пољопривреда, прерађивачка индустрија, вађење руда и камена и трговина на велико и мало представљају 92.13 % националног дохотка у Љубовији (2005. година), тако да је највећа могућност у развоју општине у развоју ових делатности. За период после 2005. године, у РЗС не приказују се подаци, па дати индикатор треба узети са резервом.
--	--

Индикатор бр.4	ТЕМА: Економски развој ИНДИКАТОР: Локацијски коефицијент запошљавања
-----------------------	---

Општина Љубовија	Пољопривреда	Вађење руда и камена	Прерађивачка индустрија	Грађевинарство	Трговина на велико и мало, оправке
2005.	0,331	3,775	1,077	0,889	0,533
2006.	0,171	3,167	1,128	0,913	0,588
2007.	0,099	4,676	1,184	1,101	0,334
2008.	0,089	7,692	1,149	1,284	0,341
2009.	0,133	8,623	1,092	1,753	0,354

Извор:	РЗС – Општине у Србији 2006. – 2010.
Коментари:	Локацијски коефицијент запошљавања показује однос запослености у одређеној привредној грани за годину Т на нивоу општине са запосленошћу у истој привредној грани за годину Т на нивоу Републике (региона). Из дијаграма се јасно види велико учешће рударства, а затим прерађивачке индустрије и грађевинарства и зависност економског система општине од њих. Овако висок локацијски коефицијент запошљавања за област рударства може се правдати релативно високим учешћем запослених у датој области у општини у односу на републички ниво. Запосленост у

	грађевинарству такође је нешто већа у односу на Републику, у прерађивачкој индустрији су на приближно истом нивоу, док је области пољопривреде и трговине знатно већа запосленост на нивоу Републике.
--	---

Индикатор бр. 5	ТЕМА: Економски развој ИНДИКАТОР: Обим унутрашњих СДИ по глави становника
------------------------	--

Обим унутрашњих СДИ по глави становника у хиљадама дин.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.
Република Србија	45.45	64.33	75.6	60.75	56.74
Општина Љубовија	6.8	6.99	8.89	5.77	4.3

Извор:	РЗС – Општине у Србији 2007. - 2011.
Коментари:	Вредност остварених инвестиција у општини повећавала се у периоду од 2006. до 2008. године. Међутим, у поређењу са Републиком, те вредности су значајно мање. У 2009. години бележи се и значајан пад инвестиција у односу на претходну годину, а та тенденција се наставила и у 2010. години.

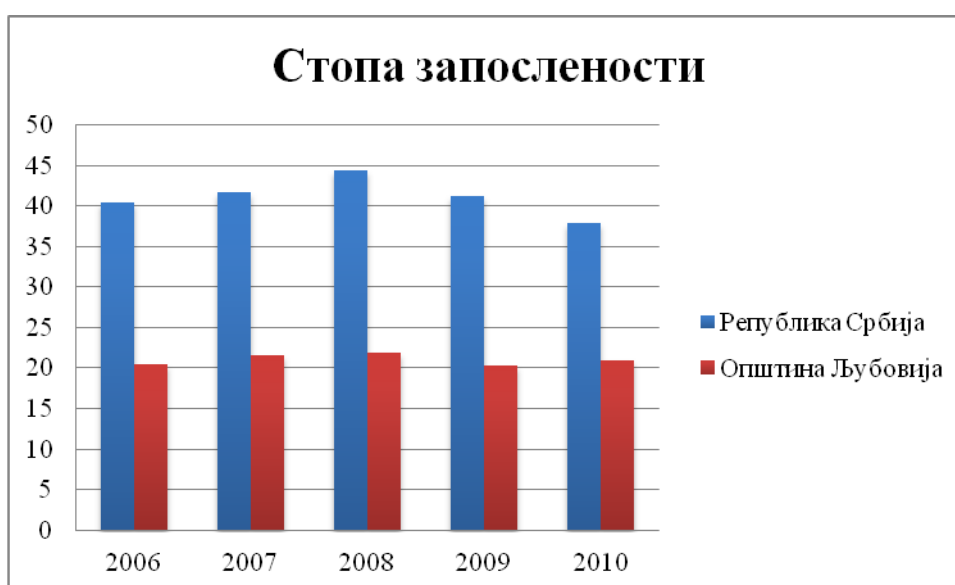
Индикатор бр. 6	ТЕМА: Економски развој ИНДИКАТОР: Укупна активност, стопа запослености и незапослености
------------------------	--

Стопа активности	2002.
Република Србија	53.76
Општина Љубовија	58.01

Стопа запослености	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.
Република Србија	40,4	41,8	44,4	41,2	37,9
Општина Љубовија	20,45	21,53	21,95	20,37	21,01

Стопа незапослености	2006	2007	2008	2009	2010
Република Србија	20,9	18,1	13,6	16,1	19,2
Општина Љубовија	31,36	23,53	25,24	23,9	24,64

Извор:	РЗС – База података и Општине у Србији 2007.- 2011.
Коментари:	Из табеле се види да је стопа активности у општини Љубовија приближна стопи активности у Републици. У обзир су узети подаци из пописа становништва 2002. године. Стопа запослености се смањивала у периоду од 2006. – 2010., са тенденцијом даљег пада и знатно је нижа од републичких вредности. То је последица затварања великог броја фирми и отпуштања радника. Стопа незапослености у истом периоду била променљивог карактера, бележи тенденцију раста у 2010. години и виша је од републичких вредности.

Индикатор бр. 7	ТЕМА: Економски развој ИНДИКАТОР: Фискални капацитет општине – Остварење изворних прихода (фискалних облика) по глави становника
------------------------	---

Фискални капацитет општине Љубовија	2007.	2008.	2009.	2010.
Укупно остварење фискалних облика изворних прихода	177130000	187492000	175848000	234531000
Број становника	17052	17052	17052	17052
Приход по глави становника	10387.64	10995.31	10312.46	13753.87

Извор:	РЗС – Општине у Србији 2008. – 2011.
Коментари:	Фискални капацитет општине има тренд повећања у периоду 2007.-2010. године. У 2009. години је забележен мањи пад прихода по глави становника, али се већ у 2010. приход по становнику повећао за више од у односу на претходну годину. Треба нагласити да поређење вршено у односу

	на број становника по попису из 2002. године (17.052).
Индикатор бр. 8	ТЕМА: Економски развој ИНДИКАТОР: Степен задужености општине

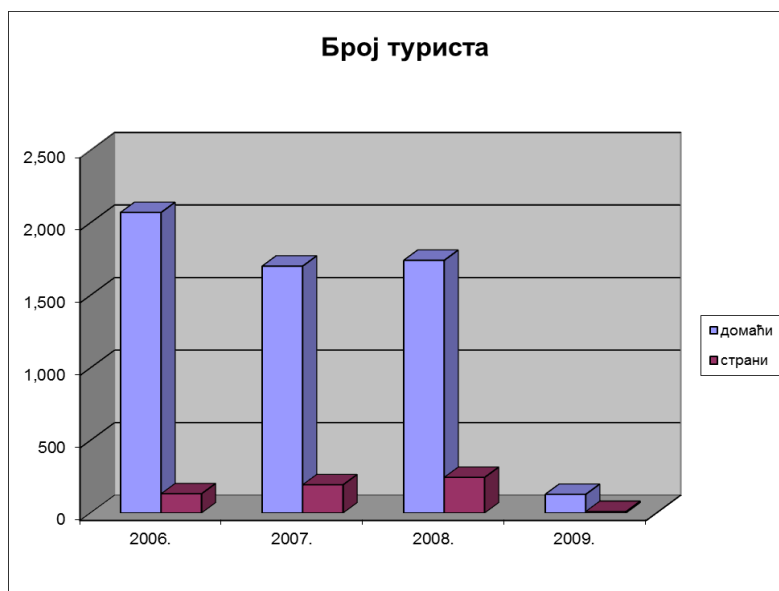
Степен задужености општине		2011.	2012.	2013.	2014.	2015.
1	Остварење или процена остварења текућих прихода буџета за посматрану буџетску годину	231600826	345000000	410000000	415000000	420000000
2.1	15 % од (1)	34740123.9	51750000	61500000	62250000	63000000
2.2	Износ главнице и камате који доспева у посматраној години	5119656.41	5864150.6	5154471.5	3834247	
2.3	Расположива средства у апсолутном износу (2.1) – (2.2)	29620467.5	45885849	56345529	58415753	63000000
2.4	Расположива средства у релативном износу - % укупних текућих прихода буџета ((2.3) / (1)) x 100	12.79%	13.30%	13.74%	14.08%	15.00%
3.1	50% од (1)	115800413	172500000	205000000	207500000	210000000
3.2	Укупан износ неизмиреног дугорочног задужења буџета општине за капиталне инвестиционе расходе					
3.3	Расположива средства у апсолутном износу (3.1) – (3.2)	115800413	172500000	205000000	207500000	210000000
3.4	Расположива средства у релативном износу - % укупних текућих прихода буџета ((3.3) / (1)) x 100	50.00%	50.00%	50.00%	50.00%	50.00%

Извор:	Рачуноводствена служба општине Љубовија
Коментари:	Услед недостатка сопствених средстава, општина Љубовија се у 2010. години кредитно задужила за потребе изградње система водовода на територији општине. Висина кредитних средстава износи 15.000.000,00 динара. У протеклом периоду општина није имала проблема у сервисирању преузетих обавеза по основу главнице и камате.

Индикатор бр. 9	ТЕМА: Економски развој ИНДИКАТОР: Број туриста и ноћења
------------------------	--

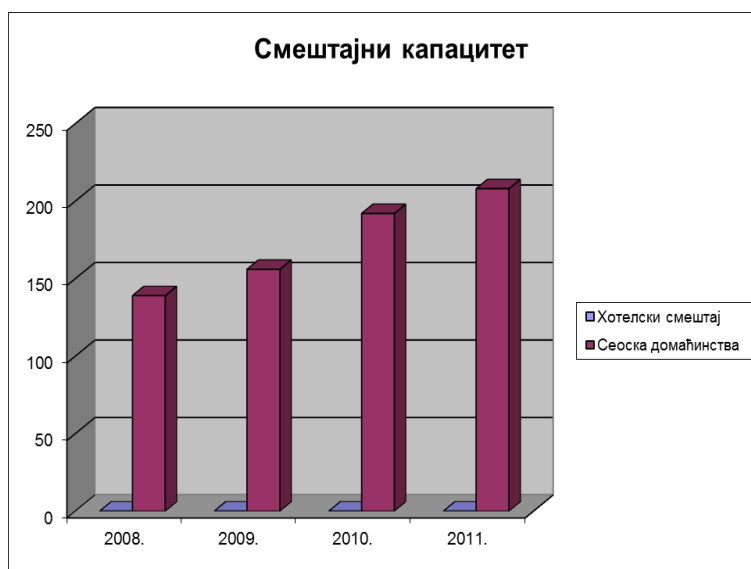
Број туриста	Туристи			Број ноћења		
	укупно	домаћи	страни	укупно	домаћи	страни
2006.	2.203	2.071	132	6.728	6.514	214
2007.	1895	1701	194	4.041	3.650	391
2008.	1986	1741	245	3.510	3.120	390
2009.	138	128	10	451	441	10

Извор:	РЗС – Општине у Србији 2007. - 2010.
Коментари:	Према подацима Републичког завода за статистику, број туриста у општини Љубовија у периоду од 2007. – 2009. константно се смањује, што се може објаснити утицајем економске кризе и падом новчане моћи становништва. Нарочито велики пад се може приметити у 2009. години. Општина Љубовија има значајне природне потенцијале за развој туризма, као и манифестације које се одржавају у току године од којих је свакако најзначајнија Дринска регата. Изражени су и капацитети за верски туризам и друге облике туризма (детаљније погледати у профилу заједнице).

Индикатор бр. 10	ТЕМА: Економски развој ИНДИКАТОР: Смештајни капацитет
-------------------------	--

Смештајни капацитет	2008.		2009.		2010.		2011.	
	Број објеката	Број кревета	Број објеката	Број кревета	Број објеката	Број кревета	Број објеката	Број кревета
Хотелски смештај	0	0	0	0	0	0	0	0
Сеоска домаћинства	24	139	27	156	32	192	33	208
Укупно	24	139	27	156	32	192	33	208

Извор:	Туристичка организација општине Љубовија
Коментари:	Према подацима ТО Љубовија, у периоду од 2008. – 2011. смештајни капацитет се односи, пре свега, на регистрована сеоска и друга домаћинства за пружање услуга смештаја и тај број је у благом порасту. На жалост, Општина Љубовија оскудева у смештајном капацитету за туристе и госте општине, што свакако је један од основних услова за развој туризма у овом

подручју. Могућност коришћења хотелског смештаја на територији општине за сад не постоји. Мотел „Летњиковац“ на обали реке Дрине годинама није у функцији.

A1.2: Становништво, образовање и квалитет живота

Индикатор бр. 11

ТЕМА: Становништво

ИНДИКАТОР: Густина насељености

Густина насељености	2002			2011		
	Бр. становника	Површина km ²	Густина (бр. стан./km ²)	Бр. становника	Површина km ²	Густина (бр. стан./km ²)
Република Србија	7498001	88361	84.86	7186862	88361	81.34
Општина Љубовија	17052	356	47.90	14469	356	40.64

Извор:

РЗС – Општине у Србији, Попис становништва 2002. и 2011.

Коментари:

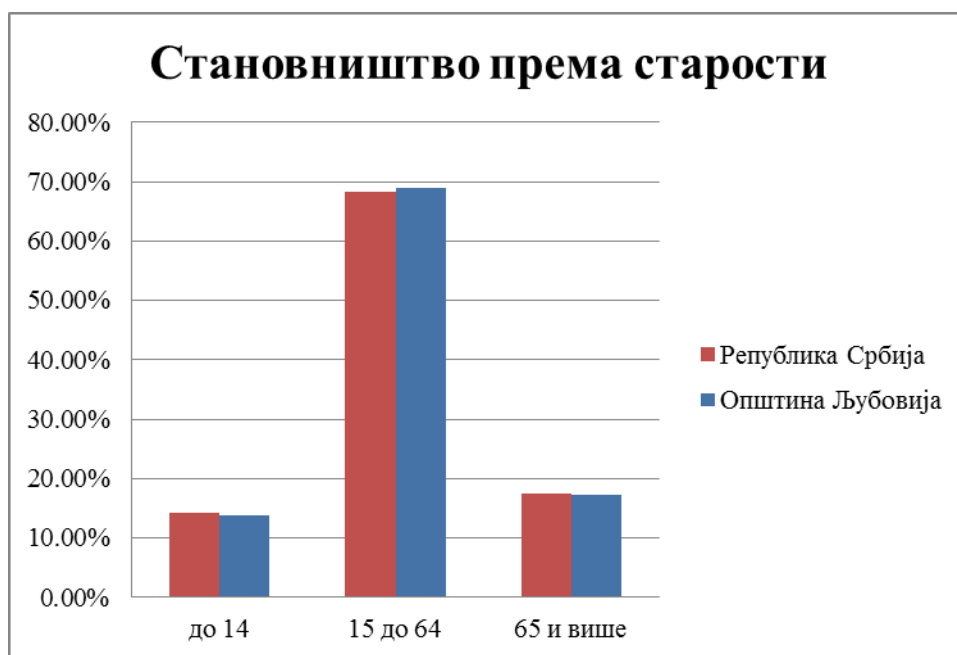
Из наведених података може се видети да је густина насељености на територији Општине Љубовија за знатно мања него на територији Републике Србије. Према подацима пописа 2011. године, густина насељености у општини Љубовија износи 40,64 ст/км², док је на нивоу Републике густина насељености 81,34 ст/км². У односу на 2002. годину, број становника у општини се према попису из 2011. године смањило за 2583, што се одразило и на наведени индикатор.

Индикатор бр. 12

ТЕМА: Становништво

ИНДИКАТОР: Становништво према старости

Становништво према старости		Република Србија	Општина Љубовија
Укупан број становника	Број	7186862	14469
Становништво до 14 година	Број	1025278	2009
	%	14.27%	13.88%
Становништво од 15 до 65 година	Број	4911268	9963
	%	68.34%	68.86%
Становништво преко 65 година	Број	1250316	2497
	%	17.40%	17.26%

Извор:

РЗС – Старост и пол 2012., Попис становништва 2011.

Коментари:

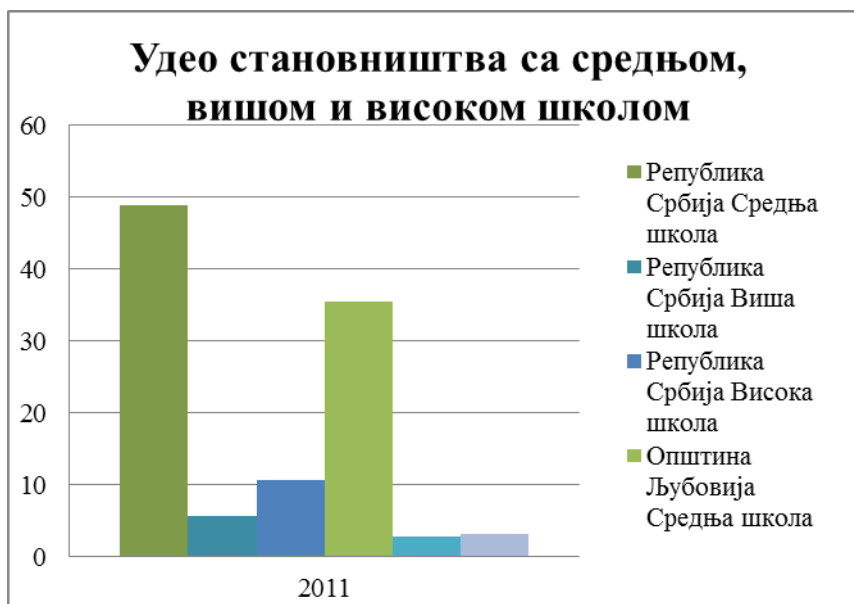
У погледу старосног састава младо становништво (до 14 година) заступљено је са 13.88 %, млађе и средовечно становништво све до 65 година заступљено је са 68.86 %, старије становништво преко 65 година живота заступљено је са 17.26%. Старосна структура у Републици је на приближно истом нивоу као на нивоу општине. Просечна старост становништва на нивоу целе општине у 2011. години била је 42.7 година, што је на приближно истом нивоу као у Републици (42.2 године).

Индикатор бр.13

ТЕМА: Становништво

ИНДИКАТОР: Удео становника са завршеном средњом, вишом и високом школом

Удео становништва са средњом, вишом и високом школом			2011
Република Србија	Средња школа	бр	3015092
		%	48.93
	Виша школа	бр	348335
		%	5.65
	Висока школа	бр	652234
		%	10.59
Општина Љубовија	Средња школа	бр	5133
		%	35.48
	Виша школа	бр	411
		%	2.84
	Висока школа	бр	462
		%	3.19

Извор:

РЗС – Општине у Србији, подаци су везани за попис из 2002. године

Коментари:

Према подацима Пописа 2002., **образовна структура становништва општине Љубовија, неповољнија је од просечне за Републику**. Учесће становника са завршеном средњом школом у општини износи 26.02%, док је нивоу Републике тај проценат већи и износи 34.63%. Проценат броја становника са вишом и високом стручном спремом у општини такође је нижи у односу на Републику (у општини 2.15% са вишом и 1.74% са високом стручном спремом, а на нивоу Републике 3.8% са вишом и 5.49% са високом стручном спремом).

Индикатор бр.14	ТЕМА: Становништво, образовање и квалитет живота ИНДИКАТОР: Дужина путева у km по km²
------------------------	---

Дужина путева по km ²		2006	2007	2008	2009	2010
Република Србија	Дужина путева (km)	38436	38436	39200	43344	43258
	Површина (km ²)	88361	88361	88361	88361	88361
	Дужина путева по km ² (km/km ²)	0.434988287	0.434988287	0.443634635	0.490533154	0.489559874
Општина Љубовија	Дужина путева (km)	177	177	179	178	178
	Површина (km ²)	356	356	356	356	356
	Дужина путева по km ² (km/km ²)	0.497191011	0.497191011	0.502808989	0.5	0.5

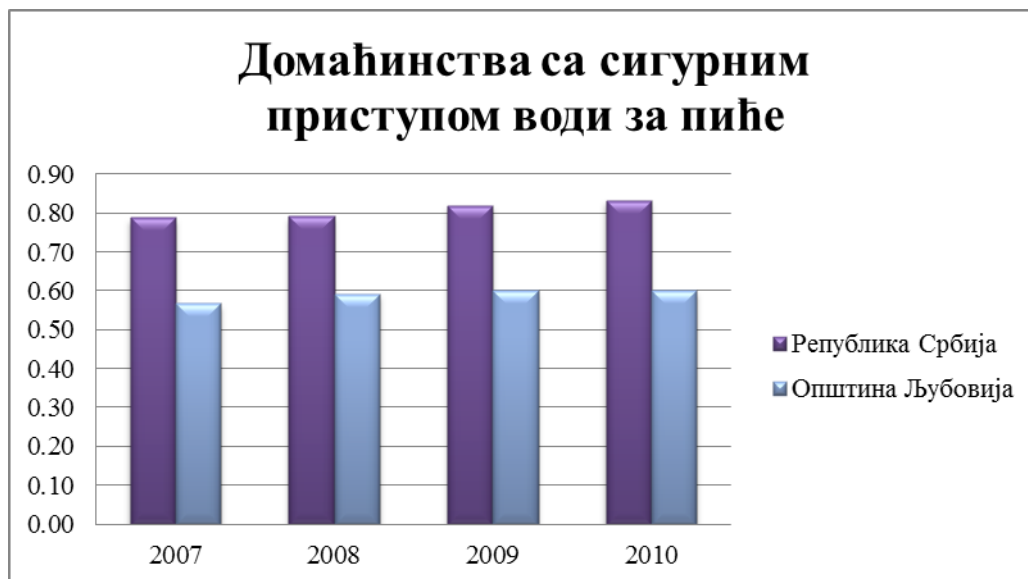
Извор:	РЗС – Општине у Србији, 2007. - 2011. године
Коментари:	Укупна дужина основне путне мреже износи 178 км, од чега магистралних 38 км (21.35%), регионалних 30 км (16.85%) и локалних 110 км (61.80%). Густина путне мреже већа је у односу на просек у Републици.

Индикатор бр.15

ТЕМА: Становништво, образовање и квалитет живота

ИНДИКАТОР: % домаћинства са сигурним приступом води за пиће

Домаћинства са сигурним приступом води за пиће		2007	2008	2009	2010
Република Србија	Укупан број домаћинства	2521190	2521190	2521190	2521190
	Број домаћинства прикључених на водовод	1986259	1996350	2067260	2101766
	% домаћинства са сигурним приступом води за пиће	0.79	0.79	0.82	0.83
Општина Љубовија	Укупан број домаћинства	5413	5413	5413	5413
	Број домаћинства прикључених на водовод	3073	3206	3248	3250
	% домаћинства са сигурним приступом води за пиће	0.57	0.59	0.60	0.60

Извор:

РЗС – Општине у Србији, 2008. - 2011. године

Коментари:

Насеља у општини Љубовија снабдевају се водом на четири начина: централним водоводним системом (ЦВС), локалним системом водовода (ЛСВ), индивидуалним водоводним системом (ИВС) и директно са извора.

	Насеља Љубовија, Читлук, Лоњин, Дубоко и Врхпоље, снабдевају се водом из централног водоводног система, са новог изворишта “Грабовица“, које се налази узводно од улива Грабовачке реке, северозападно од насеља Љубовија. У оквиру система су потисно дистрибутивни систем са црпном станицом и резервоарима. Овај систем задовољава око 34% становништва општине. Локални сеоски водоводи постоје у насељима: Узовница и Горња Трешњица. Индивидуалне водоводне системе снабдевају каптирани извори, а овај систем водовода постоји у селима: Доња Оровица, Доња Љубовића, Црнча и Савковићи. Потрошачи у планинским селима снабдевају се директно са оближњих извора. Према подацима РЗС, проценат прикључених домаћинстава на водовод у општини Љубовија свакако је мањи у односу на просек Републике.
--	---

Индикатор бр.16	ТЕМА: Становништво, образовање и квалитет живота ИНДИКАТОР: Број становника на један објекат друштвених, културних, рекреативних активности
------------------------	---

Број становника на један објекат друштвених, културних и рекреативних активности						
Укупан број становника	Бр. друш. објеката	Број становника на 1 друштв. објекат	Бр. култ. објеката	Број становника на 1 културни објекат	Бр. рекреат. објеката	Број становника на 1 рекреат. објекат
14469	7	2067	3	4823	31	467

Извор:	Општинска управа општине Љубовија
Коментари:	Укупан број становника на територији општине Љубовија је 14469 према попису из 2011. године. У друштвене објекте спадају домови културе у

	сеоским подручјима општине од који неки тренутно нису у функцији (7). У објекте културе се убраја Библиотека „Милован Глишић“ Љубовија, у оквиру које постоји биоскопска сала, као и просторије КУД „Азбуковица“ Љубовија. У рекреативне објекте убрајамо 22 терена за мале спортове на територији општине, 4 спортске сале (стара и нова основна школа, школа у Узовници, средња школа) и 5 фудбалских терена (укупно 31).
--	---

Индикатор бр. 17	ТЕМА: Становништво, образовање и квалитет живота ИНДИКАТОР: Учешће корисника социјалне заштите у укупном становништву (%)
-------------------------	--

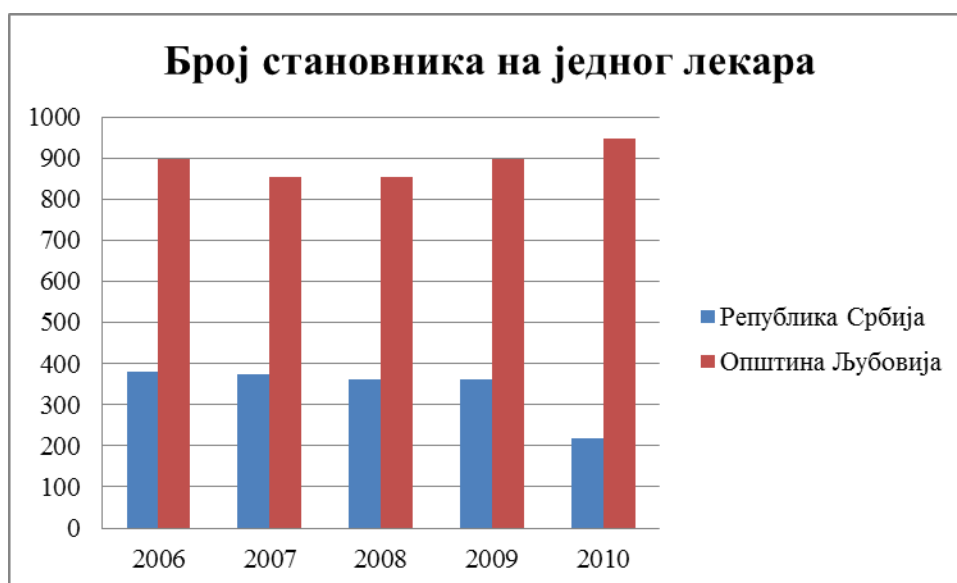
Учешће корисника социјалне заштите у укупном становништву		2006	2007	2008	2009	2010
Република Србија	Ук.бр. становника	7498001	7498001	7498001	7498001	7498001
	Бр.корисника социјалне помоћи	335746	364750	400388	417335	490060
	% учешћа	4.48%	4.86%	5.34%	5.57%	6.54%
Општина Љубовија	Ук.бр. становника	17052	17052	17052	17052	17052
	Бр.корисника социјалне помоћи	969	1103	1148	1010	951
	% учешћа	5.68%	6.47%	6.73%	5.92%	5.58%

Извор:	РЗС – Општине у Србији, 2007. - 2011. године
Коментари:	Према подацима РЗС-а у општини Љубовија број корисника социјалне заштите од 2005. – 2009. године осцилира из године у годину и креће се око 1000. У 2006. години тај број је износио 969 корисника, а према последњем податку из 2010. број корисника је 951. У Републици Србији се бележи раст броја корисника социјалне заштите у периоду од 2006. године, па на даље.

Индикатор бр.18	ТЕМА: Становништво, образовање и квалитет живота ИНДИКАТОР: Број становника на једног лекара
------------------------	---

Број становника на једног лекара		2006	2007	2008	2009	2010
Република Србија	Ук.бр. становника	7498001	7498001	7498001	7498001	7498001
	Укупан бр.лекара	19664	20066	20668	20825	34554
	Бр.становника на једног лекара	381.305991	373.666949	362.783095	360.048067	216.99372
Општина Љубовија	Ук.бр. становника	17052	17052	17052	17052	17052
	Укупан бр.лекара	19	20	20	19	18
	Бр.становника на једног лекара	897.473684	852.6	852.6	897.473684	947.333333

Извор:	РЗС – Општине у Србији, 2007. - 2011. године
Коментари:	Према подацима РЗС-а у општини Љубовија организација објекта примарне здравствене заштите се заснива на Дому здравља Љубовија са стационаром. У општини се бележи много већи број становника на једног лекара у односу на Републику Србију.

Индикатор бр. 19	ТЕМА: Становништво, образовање и квалитет живота ИНДИКАТОР: Учешће правоснажно осуђених лица према месту извршења кривичног дела у укупном становништву
-------------------------	--

Учешће правоснажно осуђених лица према месту извршења кривичног дела у укупном становништву		2006	2007	2008	2009	2010
Република Србија	Ук.бр. становника	7498001	7498001	7498001	7498001	7498001
	Бр.осуђених лица	42988	40690	44367	42782	23321
	Учешће осуђених лица	0.57%	0.54%	0.59%	0.57%	0.31%
Општина Љубовија	Ук.бр. становника	17052	17052	17052	17052	17052
	Бр.осуђених лица	105	104	86	81	63
	Учешће осуђених лица	0.62%	0.61%	0.50%	0.48%	0.37%

Извор:	РЗС – Општине у Србији, 2007. - 2011. године
Коментари:	Према подацима РЗС-а у општини Љубовија учешће правоснажно осуђених лица у укупном становништву општине је на приближно истом нивоу као у Републици.

A1.3: Заштита животне средине

Индикатор бр. 20.	ТЕМА: Заштита животне средине ИНДИКАТОР: Квалитет површинских вода
--------------------------	---

Индекс квалитета површинских вода	2008	2009	2010
Општина Љубовија	Река Дрина класа II	Река Дрина класа II	Река Дрина класа II

Извор:	РХМЗ – Хидролошки годишњак – квалитет вода
Коментари:	Квалитет воде реке Дрине прати се на следећим профилима (иза сваког профила је дата утврђена класа квалитета воде у 2009.години): Бајина Башта (II), Љубовија (II) , Јелав (II) и Бадовинци (II/III). Вредности процента zasiћења воде O ₂ на профилима Бајина Башта, Љубовија, и Бадовинци повремено су одговарале III класи. Сапробиолошка испитивања фитобентоса на профилима Бајина Башта, Љубовија , Јелав и Бадовинци, указују на умерено органско загађење водотока. Добијене вредности индекса сапробности одговарале су II класи док је на профилу Љубовија квалитет воде варирао од II до II-I класе квалитета.

Индикатор бр. 21	ТЕМА: Заштита животне средине ИНДИКАТОР: Управљање отпадним водама у градским срединама
-------------------------	--

Управљање отпадним водама		2006.	2007.	2008.	2009.	2010.
Република Србија	Примарно (%)	14.55	10.83	10.11	10.56	10.21
	Секундарно (%)	0	0	0	0	0
	Без пречишћавања (%)	85.45	89.17	89.89	89.44	89.79
Општина Љубовија	Примарно (%)	0	0	0	0	0
	Секундарно (%)	0	0	0	0	0
	Без пречишћавања (%)	100	100	100	100	100

Извор:	РЗС – Општине у Србији 2007. – 2011.
Коментари:	Према подацима РЗС укупна количина испуштених отпадних вода на територији општине Љубовија за 2010. годину износи 327 000 м³, с тим да нема пречишћавања на подручју општине. Неспоран негативан утицај упуштања сакупљених комуналних, отпадних и индустријских отпадних вода у реке Љубовију и Дрину, може се зауставити једино изградњом постројења за пречишћавање отпадних вода (ППОВ). Изградња ППОВ ствара услове за прихват на пречишћавање како комуналних отпадних вода које се генеришу на простору Љубовије и пет сеоских насеља, тако и отпадних вода индустријских погона радне зоне „Љубовија“.

Индикатор бр. 22	ТЕМА: Заштита животна средина ИНДИКАТОР: Заштићене области
-------------------------	---

Заштићене области	ha	%
Република Србија	518.229	5.86
Општина Љубовија	607,21	1,71

Извор:	Завод за заштиту природе Србије; Општинска управа – Просторни план општине Љубовија
Коментари:	Увидом у документацију Завода за заштиту природе Србије и Централни регистар заштићених природних добара који воде овај Завод, констатовано је да се на територији општине Љубовија налазе следећа проглашена природна добра: 1. Специјални резерват природе «Клисура реке Трешњице», на основу Уредбе о заштити специјалног резервата природе Клисура реке Трешњице,

	05 број 353-2909/95 – Влада РС («Службени гласник РС», број 50/95 Од 13.12.1995. год.). 2. Меморијални природни споменик «Мачков камен», на основу Решења о стављању под посебну заштиту комплекса Мачков камен, 01-број: 633-1/76 – СО Љубовија, од 25.11.1976. год.). Специјални резерват природе «Клисуре реке Трешњице»: Режим заштите другог степена обухвата подручје дела клисуре реке Трешњице и Трибућа (507.80.02 ха). Режим заштите трећег степена обухвата подручје излазног дела Клисуре реке Трешњице и околину етно објекта у центру села Горња Трешњица (87,58.42 ха). Меморијални природни споменик "Мачков камен" има површину 11,83.21 ха. На заштићеном подручју меморијалног природног споменика налази се спомен костурница подигнута у част значајне битке која се одиграла за време Првог светског рата, од 19.-22. септембра 1914. између српске и аустроугарске војске.
--	---

Индикатор бр. 23	ТЕМА: Заштита животне средине ИНДИКАТОР: Општински отпад по врсти одлагања
-------------------------	--

Извор:	ЈКП „Стандард“ Љубовија
Коментари:	Према подацима из базе података укупна количина отпада у општини Љубовија је 2.924 т/год. Укупна количина посебних токова отпада је 1.860 т/год. Састав отпада није одређиван. Отпад се транспортује на депонију у Лозницу. На нивоу општине нема прецизних података о количинама и врсти отпада. Израдом Локалног плана управљања отпадом надамо се да ће се наведени проблем решити и да ћемо доћи у посед прецизних и квалитетних података. На подручју општине Љубовија не врши се рециклажа отпада.

Индикатор бр. 24	ТЕМА: Заштита животне средине ИНДИКАТОР: Рециклирани отпад
-------------------------	--

Извор:	ЈКП „Стандард“ Љубовија
Коментари:	Према подацима ЈКП „Стандард“ на подручју општине Љубовија не врши се рециклажа отпада. У наредним годинама планирано је одређивање морфолошког састава комуналног отпада, као и стварање услова за повећање активности рециклирања. Отпад се транспортује на депонију у Лозницу.

Индикатор бр. 25	ТЕМА: Заштита животне средине ИНДИКАТОР: Број домаћинстава од којих се сакупљају чврсте отпадне материје
-------------------------	--

Број домаћинстава од којих се сакупљају чврсте отпадне материје	Укупан број домаћинстава	Број домаћинстава од којих се сак. чврсте отп. матер.	% домаћинстава од којих се сак. чврсте отп. матер.
Општина Љубовија	4.868	2.000	41,08

Извор:	ЈКП „Стандард“ Љубовија, РЗС – Попис становништва 2011. године
Коментари:	Сакупљањем и одвожењем отпада се бави ЈКП “Стандард”. Комунални систем општине Љубовија није на задовољавајућем нивоу. Организовано сакупљање отпада врши се у насељима: Врхпоље, Горње Кошље, Доња Љубовија, Љубовија устаљеном динамиком, али контејнери су размештени само уз путне правце, тако да се због неприступачности, комунални отпад односи само са тог релативно малог дела територије општине.

Индикатор бр. 26	ТЕМА: Заштита животне средине ИНДИКАТОР: Број дана са лошим квалитетом ваздуха
-------------------------	---

Извор:	Локални еколошки акциони план општине Љубовија
Коментари:	У општини Љубовија не постоје мерачи квалитета ваздуха. Основни антропогени извори глобалне емисије SO ₂ органских радикала и оксида CO и CO ₂ , аеросола и NO _x су високи димњаци (> 80 m) термоенергетских објеката и индустрије, односно процеси сагоревања и металургија. С обзиром на то да таквих извора емисије SO ₂ , CO ₂ аеросола, NO _x , орган. рад. оксида и CO нема на територији општине Љубовија може се сматрати да општина Љубовија не представља извор емисије глобалног загађивања атмосфере. Укупан ефекат индустријских котларница на емисији SO ₂ у Љубовији се креће у знатно ниским границама. У општини Љубовија се изузетно ретко могу очекивати локална презагађења атмосфере са SO ₂ у краће временском периоду у уским зонама града, у деловима где је већа концентрација ложишта на чврсто гориво у индивидуалним објектима, у зимско време и мирне дане без ветра, или у дане са високим атмосферским притиском.

Индикатор бр. 27	ТЕМА: Заштита животне средине ИНДИКАТОР: Напуштено и загађено земљиште
-------------------------	---

Извор:	Локални еколошки акциони план општине Љубовија
Коментари:	Загађивање земљишта на територији општине није присутно у већем облику већ само на појединим местима као што су мања дивља сметилишта. Употреба вештачких ђубрива и пестицида је углавном у дозвољеним границама, тако да то не представља већи узрок загађивања земљишта. Према подацима РЗС за 2010. годину укупна површина пољопривредног земљишта на територији

	Општине износи 20016 <i>ha</i> или 56,4 % укупне површине. Од тога, <i>обрадиво земљиште</i> (оранице и баште) заузима 10893 <i>ha</i> (54%), воћњаци 2167 <i>ha</i> (11%), ливаде заузимају 1896 <i>ha</i> (10%) и пашњаци 5060 <i>ha</i> (25%).
--	---

За индикаторе: број регистрованих привредних субјеката на 1000 становника, нето број нових предузећа на 1000 предузећа, површина пословног простора на 1000 становника изграђена претходне године, јавни превоз, укупна потрошња енергије подељена по горивима, није било могуће прикупити податке, јер се о томе не води евиденција на нивоу Општине.

АНЕКС 2: Преглед важећих стратешких докумената

Р.бр.	Назив стратешког документа	Партнери на пројекту	Пројектована вредност стратегије (РСД)	Извори финансирања (ЕУ фондови, ...)	Пројектовани удео општине (РСД)	Сprovedени мониторинг и евалуација (датуми, документи)
1.	Стратегија развоја социјалне заштите општине Љубовија 2010-2014.	Центар за либерално демократске студије и Стална конференција градова и општина уз подршку Краљевине Норвешке – Министарство за иностране послове	20.000.000,00	Општина Љубовија	10%	Редовно се спровode у току трајања пројеката по стратегији
2.	Локални еколошки акциони план (ЛЕАП)	Регионални центар за животну средину - REC	50.000,00 €	REC	/	Редовно се спровode у току трајања пројеката по ЛАП-у
3.	Просторни план општине Љубовија	ПП урађен од стране ЈУП „План“ Шабац	7.080.000,00	Општина Љубовија Министарство животне средине, рударства и просторног планирања	80%	/

5.	Локални акциони план запошљавања за 2012. годину	Национална служба за запошљавање	16.270.665,80	Републички буџет - НСЗ, Општина Љубовија	10% 1.627.066,58	Редовно се спроводе у току трајања пројеката по ЛАП-у
6.	Локални акциони план за младе 2011.-2015. године	Министарство омладине и спорта	990.000,00	Општина Љубовија, Министарство омладине и спорта	10% 99.000,00	Редовно се спроводе у току трајања пројеката по ЛАП-у
7.	Локални акциони план за унапређење положаја избеглих и интерно расељених лица у Општини Љубовија, 2012-2017.	Комесаријат за избеглице Републике Србије	1.130.000,00	Општина Љубовија, Комесаријат за избеглице Републике Србије	10% 113.000,00	Редовно се спроводе у току трајања пројеката по ЛАП-у
8.	Локални акциони план за децу, 2006.					

АНЕКС 3: Одлука/Решење о изради Стратегије одрживог развоја

На основу члана 20. и 32. Закона о локалној самоуправи („Службени гласник РС“, број 129/07) и члана 41. Статута општине Љубовија („Службени лист општине Љубовија“, број 6/08), Скупштина општине Љубовија, на седници одржаној дана 12. 12. 2011. године, доноси

ОДЛУКУ О ПРИСТУПАЊУ ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА ОПШТИНЕ ЉУБОВИЈА

1. Приступа се изради Стратегије одрживог развоја општине Љубовија.
2. Стратегијом ће се идентификовати области перспективе развоја општине Љубовија и дефинисати одрживост коришћења природних ресурса, као и могућност природне обновљивости истих.
Стратегијом ће се обухватити циљеви и активности којима се подразумева регионални и национални приступ решавању питања.
3. Ова одлука ступа на снагу осмог дана од објављивања у „Службеном листу општине Љубовија“.

СКУПШТИНА ОПШТИНЕ ЉУБОВИЈА

Број: 06-248/2011-03

ПРЕДСЕДНИК
СКУПШТИНЕ ОПШТИНЕ
Рад Јовановић

Република Србија
ОПШТИНА ЉУБОВИЈА
Број: 06-229 /2013-01
20.05.2013. године
Љ у б о в и ј а

На основу члана 44. Закона о локалној самоуправи („Службени гласник РС“, број 129/07) и члана 68. Статута општине Љубовија („Службени лист општине Љубовија“, број 6/08), председник општине Љубовије донео је

РЕШЕЊЕ
О ОБРАЗОВАЊУ КООРДИНАЦИОНОГ ТЕЛА ЗА НАДГЛЕДАЊЕ И ПРАЋЕЊЕ
СПРОВОЂЕЊА (МОНИТОРИНГ) СТРАТЕГИЈЕ ЛОКАЛНОГ ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА
ОПШТИНЕ ЉУБОВИЈА ЗА ПЕРИОД ОД 2013.-2022. ГОДИНЕ

I

ОБРАЗУЈЕ СЕ Координационо тело за надгледање и праћење спровођења (мониторинг) Стратегије локалног одрживог развоја општине Љубовија за период од 2013.- 2022. године (у даљем тексту: Координационо тело).

II

У Координационо тело одређују се следећа лица – чланови:

1. Гордана Илић Севић, мр. техн. наука - председник
2. Србослав Јагодић, дипл. економиста - члан
3. Слободан Томић, струк. инг. грађ. спец. - члан
4. Владан Перић, предузетник - члан
5. Небојша Алексић, просторни планер - члан

III

Задатак Координационог тела је да врши надгледање и праћење спровођења Стратегије локалног одрживог развоја општине Љубовија за период од 2013.-2022. године.

IV

Решење доставити: члановима Координационог тела и архиви.

ПРЕДСЕДНИК
ОПШТИНЕ ЉУБОВИЈА
Мирослав Мишић

АНЕКС 5: Одлука о усвајању Стратегије

На основу члана 20. и 32. Закона о локалној самоуправи („Службени гласник РС“, број 129/07) и члана 41. Статута општине Љубовија („Службени лист општине Љубовија“, број 6/08), Скупштина општине Љубовије, на седници одржаној 28.05.2013. године, доноси

ОДЛУКУ О УСВАЈАЊУ СТРАТЕГИЈЕ ЛОКАЛНОГ ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА ОПШТИНЕ ЉУБОВИЈА ЗА ПЕРИОД 2013. -2022. ГОДИНЕ

Члан 1.

УСВАЈА СЕ Стратегија локалног одрживог развоја општине Љубовија за период 2013. – 2022. године.

Члан 2.

Саставни део одлуке је Стратегија локалног одрживог развоја општине Љубовија за период 2013. – 2022. године.

Члан 3.

Ова Одлука ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у „Службеном гласнику општине Љубовија“.

СКУПШТИНА ОПШТИНЕ ЉУБОВИЈА

Број: 06-266/2013-03

Предраг Марковић

Стална конференција
градова и општина

Савез градова и општина Србије

